

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**PATOLOGICKÉ JEVY U DĚTÍ A MLÁDEŽE SE
ZAMĚŘENÍM NA UŽÍVÁNÍ ALKOHOLU,
TABÁKOVÝCH A NIKOTINOVÝCH VÝROBKŮ V
ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH**

Autor práce: Michaela Seimlová

Studijní program: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Kocíková, MBA, LL.M.

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2026

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ, z. ú.
Žižkova tř. 1632/5b, 370 01 České Budějovice

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Michaela Seimlová
Studijní program: Bezpečnostně právní činnost
Forma studia: Kombinovaná
Místo studia: České Budějovice

Název bakalářské práce: Patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na užívání alkoholu, tabákových a nikotinových výrobků v Českých Budějovicích

Název bakalářské práce v anglickém jazyce: Pathological Phenomena in Children and Adolescents, Focusing on Alcohol, Tobacco and Nicotine Use in Budweis

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií
Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Zuzana Kocíková, MBA, LL.M.

Datum zadání bakalářské práce: duben 2025

Cíl bakalářské práce:

Hlavním cílem bakalářské práce je zhodnotit míru výskytu užívání alkoholu, tabákových či nikotinových výrobků u dětí a mládeže na různých typech škol a posoudit možnosti preventivního a represivního působení bezpečnostních složek a dalších institucí. Vedlejším cílem je zjistit, jakým způsobem si obstarávají tabákové a nikotinové prostředky a alkohol v nezletilém věku.

Student: Michaela Seimlová	30.4.2025 datum	<i>Seimlová</i> podpis
Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Kocíková, MBA, LL.M.	datum 17.5.2025	<i>Kocíková</i> podpis

Schvaluji zadání bakalářské práce:

Vedoucí katedry: doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.	26.5.2025 datum	<i>R. Svatoš</i> podpis
Prorektor pro studium a vnitřní záležitosti: doc. PhDr. Miroslav Sapík, Ph.D.	26.5.2025 datum	<i>M. Sapík</i> podpis
Rektor: doc. Ing. Jiří Dušek, Ph.D.	27.5.2025 datum	<i>J. Dušek</i> podpis

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v elektronické podobě ve veřejně přístupné části infodisku VŠERS, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky vedoucí a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce systémem na odhalování plagiátů.

.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Zuzaně Kocíkové, MBA, LL.M. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

SEIMLOVÁ M., *Patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na užívání alkoholu, tabákových a nikotinových výrobků v Českých Budějovicích: bakalářská práce.* České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2026. 109 s. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Zuzana Kocíková, MBA, LL.M.,

Klíčová slova: patologické jevy; mládež; alkohol; nikotin; České Budějovice; prevence; dostupnost.

Bakalářská práce se věnuje problematice užívání návykových látek, konkrétně alkoholu, tabákových a nikotinových výrobků, u dětí a mládeže v Českých Budějovicích. Práce je členěna na teoretickou a empirickou část.

Teoretická část shrnuje základní poznatky o návykových látkách (alkohol a nikotin) a vybraných patologických jevech. Zároveň se zaměřuje na možnosti preventivního a represivního působení bezpečnostních složek a dalších institucí.

Empirická část vychází z anonymního kvantitativního šetření pomocí dotazníků, které byly fyzicky distribuovány ve vybraných třídách základní školy (6.–9. ročník), střední odborné školy (1.–3. ročník) a gymnázia (1.–3. ročník); zapojené školy budou v práci uvedeny anonymně dle jejich žádosti. Analýza se zaměřuje na míru užívání alkoholu a nikotinových výrobků, intenzitu jejich konzumace a rozdíly dle typu školy a pohlaví. Dále identifikuje nejčastější způsoby získání těchto látek prostřednictvím vrstevníků, rodiny nebo prodejních míst.

ABSTRACT

SEIMLOVÁ, M. *Pathological Phenomena among Children and Youth with a Focus on the Use of Alcohol, Tobacco and Nicotine Products in České Budějovice: Bachelor's Thesis*. České Budějovice: The College of European and Regional Studies, 2026. 109 pp. Thesis supervisor: Mgr. Zuzana Kocíková, MBA, LL.M.

Keywords: pathological phenomena; youth; alcohol; nicotine; České Budějovice; prevention; availability.

Bachelor's thesis focuses on substance use, specifically alcohol, tobacco and nicotine products, among children and adolescents in České Budějovice. The thesis is structured into a theoretical and an empirical part.

The theoretical part presents key information related to substance use (alcohol and nicotine) and selected socially pathological phenomena. It also explores preventive and enforcement measures implemented by law enforcement and other institutions.

The empirical part is based on an anonymous quantitative survey using questionnaires that were physically distributed in selected classes of a lower-secondary school (Grades 6–9), an upper-secondary vocational school (Years 1–3), and a grammar school (Years 1–3). The participating schools are presented anonymously in the thesis at their request. The analysis focuses on the extent of alcohol and nicotine product use, the intensity of their consumption, and differences by school type and gender. It also identifies the most common ways of obtaining these substances through peers, family, or points of sale.

Obsah

Úvod.....	10
1 Cíl a metodika bakalářské práce	11
2 Sociální patologie a rizikové chování	12
3 Návykové látky	14
3.1 Alkohol.....	15
3.1.1 Alkoholické nápoje	15
3.1.2 Účinky.....	16
3.1.3 Alkoholismus	17
3.2 Tabák a nikotin.....	18
3.2.1 Tabákové a nikotinové výrobky.....	18
3.2.2 Účinky.....	19
3.2.3 Nikotinismus	19
3.3 Dostupnost alkoholu a nikotinových výrobků nezletilým.....	20
4 Rizika užívání návykových látek	21
4.1 Specifická zdravotní rizika alkoholu	21
4.2 Specifická zdravotní rizika užívání tabáku a nikotinu	21
4.3 Vliv na reprodukční zdraví, sexualitu a těhotenství	23
4.4 Problematika pasivního kouření	23
5 Závislost	25
5.1 Rizikové faktory	25
5.2 Závislost na alkoholu.....	26
5.3 Závislost na nikotinu	26
6 Vliv prostředí a psychosociální faktory	28
6.1 Psychosociální motivace k užívání.....	28
6.2 Sociální prostředí.....	29
6.3 Digitální prostředí a sociální sítě.....	31
7 Prevence sociálně patologických jevů	33

7.1	Legislativní a strategický rámec prevence	33
7.1.1	Legislativní ukotvení prevence	33
7.1.2	Strategický rámec a role institucí.....	34
7.1.3	Specifická role školy v systému prevence	35
7.1.4	Význam legislativního a strategického rámce v praxi	36
7.2	Rozdělení prevence	36
7.2.1	Moderní školské dělení	36
7.2.2	Kriminologické hledisko	37
7.3	Specifika prevence u dětí a mládeže	38
7.4	Metodika a formy preventivní práce	39
7.5	Preventivní akce složek IZS	40
7.6	Preventivní působení dalších institucí a role odborníků	42
8	Právní úprava užívání alkoholu, tabákových a nikotinových výrobků u nezletilých	43
8.1	Regulace prodeje a dostupnosti (Zákon č. 65/2017 Sb.).....	43
8.2	Pravidla ve školním prostředí (Školský zákon č. 561/2004 Sb.).....	43
8.3	Tresty a odpovědnost.....	44
8.3.1	Rovina přestupková.....	44
8.3.2	Rovina trestněprávní	45
8.3.3	Specifika odpovědnosti nezletilých	46
9	Metodika a organizace výzkumného šetření	47
9.1	Stanovení hypotéz u alkoholu a u tabákových a nikotinových výrobků	48
10	Výsledky dotazníkového šetření a jejich analýza	49
10.1	Alkohol	49
10.2	Nikotin	64
10.3	Vyhodnocení hypotéz u alkoholu a u tabákových a nikotinových výrobků ..	80
11	Kazuistiky z praxe.....	84

11.1	Kazuistika č. 1 – Vynalézavost mládeže a selhání kontrolních mechanismů při prodeji	84
11.2	Kazuistika č. 2 – Alkohol jako prostředek k řešení psychické zátěže	85
11.3	Kazuistika č. 3 – Nedostatečná kontrola věku v prodejnách a na společenských akcích	86
11.4	Kazuistika č. 4 – Rizikové chování dětí v nočních hodinách a nedostatečný dozor	87
11.5	Kazuistika č. 5 – Silvestrovské oslavy a úraz v důsledku intoxikace	88
11.6	Komparace kazuistik.....	89
12	Návrhy a doporučení na zefektivnění preventivního a represivního působení	92
12.1	Zavedení systému pro digitální ověřování věku	92
12.2	Modernizace metod prevence	92
12.3	Varovný systém pro hlídky a využití dat z prodejen	93
12.4	Motivační programy pro provozovatele barů, restaurací a klubů.....	94
12.5	Modernizace školní prevence a koordinace institucí.....	95
12.6	Moderní prvky pro kontrolu rizikových míst	96
12.7	Možnosti prevence přímo v prostředí školy	96
	Závěr	98
	Seznam použitých zdrojů	100
	Seznam zkratk	103
	Seznam grafů.....	104
	Seznam příloh.....	105

Úvod

Užívání alkoholu, tabákových a nikotinových výrobků je u dětí a mládeže poměrně častým jevem a patří mezi hlavní formy rizikového chování. Období dospívání je spojeno s výraznými změnami, zejména v tom, jak jedinec vnímá své okolí a s kým se ztotožňuje. Mladí lidé jsou snadno ovlivnitelní partou vrstevníků, obsahem na sociálních sítích nebo vzorci chování, které vidí ve svém domácím prostředí. Často tak dochází k situacím, kdy se dospívající snaží zapadnout do kolektivu, chtějí si něco dokázat nebo pouze napodobit to, co dělají ostatní. Právě v těchto momentech obvykle přicházejí první experimenty s alkoholem či nikotinem. Lze předpokládat, že nezletilí tyto látky získávají zejména od vrstevníků, rodinných příslušníků, případně v prodejnách, kde není důsledně kontrolován věk kupujícího. Právě na ověření těchto způsobů distribuce se zaměřuje praktická část této práce.

V posledních letech se na trhu objevily nové nikotinové výrobky, především elektronické cigarety, zahřívaný tabák a nikotinové sáčky. V Českých Budějovic lze běžně pozorovat, že uživatelé těchto produktů jsou již žáci základních a středních škol. Podobná situace panuje i u alkoholu, jehož dostupnost zůstává i přes legislativní omezení velmi snadná. Škola jako prostředí, kde žáci tráví většinu času, hraje v oblasti prevence nezastupitelnou roli. Právě zde je možné patologické jevy včas zachytit a předcházet jim, například formou ucelených preventivních programů, besed a úzké spolupráce s bezpečnostními složkami či odborníky z praxe.

Téma této bakalářské práce bylo zvoleno na základě dlouhodobého zájmu autorky o problematiku závislostního chování mladých lidí. Impulzem byla i vlastní zkušenost z dob školní docházky, kdy bylo již na druhém stupni základní školy patrné, že se spolužáci s těmito látkami běžně setkávají a experimentují s nimi. Cílem je zhodnotit míru výskytu těchto jevů a navrhnout možnosti preventivního působení, které by mohlo pomoci školám při efektivním plánování prevence. Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretický blok vymezuje kontext sociální patologie, charakteristiku návykových látek a aktuální legislativu v ČR. Praktická část prezentuje výsledky kvantitativního šetření na vybraných školách v Českých Budějovicích. Analýza se zaměřuje na výskyt, frekvenci a způsoby získávání těchto látek u žáků, přičemž zapojené instituce jsou v textu na vlastní žádost uváděny anonymně.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Hlavním cílem této práce je zhodnotit míru výskytu užívání návykových látek u žáků různých typů škol a posoudit možnosti preventivního a represivního působení bezpečnostních složek a dalších institucí. Vedlejším cílem je zjistit, jakým způsobem si nezletilí obstarávají tabákové a nikotinové prostředky a alkohol v nezletilém věku.

V první, teoretické části práce jsou vymezeny a popsány vybrané patologické jevy, konkrétně alkoholismus a nikotinismus. K zpracování této části byla využita odborná literatura i relevantní elektronické zdroje z ověřených webových portálů. Dále jsou zde představeny možnosti prevence a formy působení bezpečnostních složek a dalších institucí na základních a středních školách. Ve druhé, praktické části jsou zpracována data získaná během osobních návštěv vybraných základních a středních škol v Českých Budějovicích. Výzkumný soubor tvořili žáci druhého stupně základní školy (6.–9. ročník), studenti střední odborné školy (1.–3. ročník) a žáci gymnázia (1.–3. ročník). Všechny zapojené školy jsou v práci na základě dohody uváděny anonymně. Návštěvy probíhaly po předchozí domluvě s řediteli škol a vyučujícími konkrétních tříd. Dotazníky byly žákům rozdány během vyučování a vyplňovány samostatně a anonymně, bez vzájemného ovlivňování. Každý respondent vyplnil dva dotazníky – jeden zaměřený na alkohol a druhý na nikotinové výrobky.

Dotazníkové šetření probíhalo v souladu se zásadami ochrany osobních údajů a respektovalo etické normy výzkumu. Žáci byli předem seznámeni s účelem sběru dat a ujištěni, že jejich odpovědi budou využity výhradně pro potřeby této bakalářské práce. Všechny získané údaje byly zpracovávány hromadně, bez možnosti zpětné identifikace jednotlivých respondentů. Otázky se zaměřovaly především na výskyt a četnost užívání daných látek, rozdily v závislosti na typu školy. Dále pak, odkud mladí lidé tyto látky nejčastěji získávají a odkud či od koho mají k tématu nejvíce informací.

Cílem této části je získaná data přehledně analyzovat a na jejich základě navrhnout praktická doporučení pro školy a systém prevence v rámci města. Tato doporučení budou následně nabídnuta i školám, které se do šetření zapojily. Výsledky mohou sloužit jako podklad pro úpravu či rozšíření stávajících preventivních aktivit, a přispět tak k účinnějšímu předcházení rizikového chování u žáků. Zda školy navrhované kroky využijí v praxi, záleží na jejich rozhodnutí a vnitřním nastavení systému prevence.

2 Sociální patologie a rizikové chování

Sociální patologie nepředstavuje samostatný vědní obor v pravém slova smyslu, ale spíše souhrnné označení pro různé nezdravé, abnormální a společensky nežádoucí jevy. Na jejich zkoumání se podílí více disciplín, například sociologie, psychologie, pedagogika, kriminologie nebo medicína. Tyto obory společně zkoumají příčiny a okolnosti, které vedou ke vzniku konkrétních sociálně patologických jevů, a analyzují faktory, které umožňují jejich přetrvávání ve společnosti. Důležitým aspektem sociální patologie je nejen popis této problematiky, ale především hledání efektivních způsobů, jak jim předcházet. Získané poznatky proto slouží k tvorbě účinných preventivních opatření a metod, které pomáhají tyto problémy ve společnosti omezit či zcela vymýtit.¹

Sociální patologie se soustředí na chování, které společnost vnímá jako nežádoucí, protože narušuje běžné sociální, morální nebo právní normy. V této souvislosti se často používá také pojem sociální deviace. Je však nutné tyto pojmy rozlišovat. Sociální deviace označuje jakoukoli odchylku od normy, zatímco sociální patologie se zabývá výhradně jevy, které jsou pro společnost škodlivé a nebezpečné. Hranice toho, co je považováno za patologické, se navíc v čase vyvíjí, co bylo dříve tolerováno, může být dnes vnímáno jako problém, a naopak. Mezi základní okruhy zájmu sociální patologie patří kriminalita, závislosti, násilí, šikana či vandalismus. U dětí a mládeže jsou tyto jevy obzvláště rizikové, protože zasahují do vývoje jedince v jeho nejcitlivějším období.²

Právě tyto nežádoucí formy chování, jako je kriminalita, agrese, šikana či užívání návykových látek, mají společný znak v tom, že narušují fungování společnosti a ohrožují vývoj člověka. V současné pedagogické a psychologické praxi se však vedle pojmu sociální patologie stále častěji setkáváme s termínem rizikové chování. Mezi tyto aktivity řadíme například záškoláctví, šikanu, různé podoby agresivního jednání, hazardní hraní nebo poruchy příjmu potravy. Zatímco sociální patologie označuje spíše nezdravé jevy ve společnosti jako celku, rizikové chování se zaměřuje na konkrétního jedince a jeho jednání. Tento pojem je vnímán jako méně odsuzující a zahrnuje více aktivit, které nemusí být přímo trestné, ale mají negativní dopad na zdraví nebo sociální fungování jedince.³

---

¹FISCHER, S., a ŠKODA, J., *Sociální patologie: forenzněpsychologický rozbor vybraných sociálněpatologických jevů*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2024, s. 15-19.

²Tamtéž, s. 15-19.

³MIOVSKÝ, M. a kol., *Prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie, 2015, s. 17-33.

V kontextu této bakalářské práce se pozornost zaměřuje pouze na vybranou skupinu sociálně patologických jevů, konkrétně na užívání alkoholu, tabákových a nikotinových výrobků u dětí a mládeže. Tyto jevy jsou z hlediska školního prostředí obzvlášť významné, protože mají přímý dopad na zdraví žáků, jejich chování, školní výkon i celkovou kvalitu života. Užívání návykových látek navíc často souvisí s dalšími rizikovými projevy, jako je experimentování, tlak vrstevníků nebo problémové rodinné prostředí.⁴

---

⁴FISCHER, S., a ŠKODA, J., *Sociální patologie: forenzněpsychologický rozbor vybraných sociálněpatologických jevů*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2024, s. 47-52, s.150-176.

3 Návykové látky

V odborné literatuře se pro návykové látky používá souhrnný termín psychoaktivní látky. Jedná se o látky, které po vpravení do těla vyvolávají změny v prožívání, náladě nebo ve stavu vědomí. Jejich hlavním znakem je schopnost ovlivňovat centrální nervovou soustavu a při opakovaném užívání vytvářet závislost. Podle účinku se tyto látky dělí na tlumivé (např. alkohol, opiáty), povzbuzující (např. nikotin, pervitin) a halucinogenní. Z pohledu zákona a společenské nebezpečnosti je pak rozlišujeme na drogy legální (společensky tolerované) a nelegální.⁵

Z hlediska české legislativy je klíčový zákon č. 167/1998 Sb., O návykových látkách. Ten v § 2 definuje návykové látky jako omamné a psychotropní látky přírodního nebo syntetického původu, které vyvolávají psychoaktivní účinky. Podmínkou pro toto označení je jejich uvedení v seznamech, které tvoří přílohy k příslušnému nařízení vlády. Zákon v této definici zároveň počítá s určitými výjimkami, které se týkají například technického konopí nebo specifických produktů, které splňují zákonem daná bezpečnostní pravidla.⁶

Tato práce se z celého spektra návykových látek zaměřuje primárně na ty legální, které jsou pro mládež nejdostupnější a často mylně vnímány jako méně rizikové. Konkrétně se jedná o alkohol a tabákové (nikotinové) výrobky. V následující části práce jsou proto podrobně popsány jejich účinky, rizika a specifika působení na lidský organismus.

Na trhu se v současné době objevuje široká škála výrobků, které obsahují legální návykové látky. Zatímco dříve byla nabídka omezena převážně na klasické cigarety a základní druhy alkoholu, v dnešní době se sortiment dynamicky rozšiřuje. Výrobci se zaměřují na inovace, atraktivní design a nové příchutě, což cílí především na mladou generaci. Právě tato pestrost a moderní formy užívání (například elektronické cigarety nebo sladké alkoholické mixy) často vedou u dospívajících ke snížení vnímání rizika.

---

⁵FISCHER, S., a ŠKODA, J., *Sociální patologie: forenzněpsychologický rozbor vybraných sociálněpatologických jevů*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2024, s. 81-83.

⁶ČESKO: Zákon č. 167/1998 Sb., O návykových látkách, ve znění pozdějších předpisů, § 2.

3.1 Alkohol

Alkohol, chemicky ethanol, je látka, kterou lidstvo zná a využívá už od starověku. Ačkoliv jde v naší kultuře o legální a společensky tolerovanou drogu, její dopady na lidskou psychiku a fyzické zdraví jsou zásadní. Alkohol působí přímo na centrální nervovou soustavu, čímž ovlivňuje náladu a chování, zároveň je však při nadměrném užívání toxický pro řadu vnitřních orgánů. Z pohledu sociální patologie představuje jednu z nejrozšířenějších a nejrizikovějších návykových látek vůbec.⁷

3.1.1 Alkoholické nápoje

Alkohol je v České republice nejdostupnější a společensky nejvíce tolerovanou drogou. Z hlediska obsahu ethanolu a způsobu výroby se tyto nápoje dělí do tří základních skupin, přičemž každá z nich má u mládeže svá specifika:⁸

Pivo (kvašený nápoj): Dlouhodobě se jedná o nejrozšířenější alkoholický nápoj v české společnosti s obsahem alkoholu obvykle mezi 4–5 %. Pro dospívající je pivo často vstupní drogou, a to především díky své nízké ceně a snadné dostupnosti. V českém kulturním prostředí je konzumace piva vysoce tolerována a často považována za běžnou součást společenského života. Tento postoj bohužel přispívá k tomu, že jeho zdravotní a návyková rizika jsou, zejména u mládeže, silně podceňována.

Víno (kvašený nápoj): Získává se kvašením hroznů a obsah alkoholu se pohybuje okolo 11–13 %. Konzumace vína bývá často spojována se společenskými událostmi nebo rodinným prostředím. U mládeže je oblíbené zejména v kombinaci s nealkoholickými nápoji (vinné střiky) nebo ve formě levných krabicových vín, která jsou cenově dostupná i pro studenty.

Destiláty a míchané nápoje (lihoviny): Tato kategorie představuje pro nezletilé největší akutní nebezpečí kvůli vysoké koncentraci alkoholu (zpravidla 40 % a více). Specifickou a vysoce rizikovou skupinu tvoří průmyslově vyráběné sladké koktejly a míchané nápoje. Tyto nápoje kombinují destilát s limonádou, cukrem a ovocnými příchutěmi, které úspěšně maskují hořkou chuť alkoholu. Dítě a mladiství tak mohou vypít velké množství nebezpečné látky, aniž by si uvědomovali sílu nápoje, což vede k riziku rychlé intoxikace.

---

⁷KALINA, K., *Klinická adiktologie*. Praha: Grada, 2015, s. 51-52.

⁸Tamtéž, s. 48–50.

Situaci v České republice mapují dlouhodobé studie, které potvrzují vysokou míru tolerance ke konzumaci alkoholu mezi mládeží. Data ukazují, že preference nápojů se liší podle pohlaví. Zatímco mezi chlapci jednoznačně dominuje konzumace piva, které je vnímáno téměř jako národní nápoj, u dívek je spotřeba vyrovnanější a zahrnuje kromě piva často i víno a destiláty. Významným fenoménem, na který Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) upozorňuje, je právě rostoucí obliba sladkých míchaných nápojů, které slouží jako snadná cesta k rychlému dosažení opilosti.⁹

3.1.2 Účinky

Působení alkoholu na člověka není jednotné. Výsledný stav vždy závisí nejen na množství vypité látky, ale také na řadě proměnných, jako je aktuální psychické rozpoložení, únava, prostředí nebo zdravotní stav jedince. V menších dávkách má alkohol tendenci působit stimulačně – zlepšuje náladu, odstraňuje ostych a dodává subjektivní pocit energie. S rostoucí dávkou se však projevuje jeho tlumivý účinek na centrální nervový systém. Dochází ke ztrátě sebekontroly, zpomalení reakcí a k útlumu, který může přejít až do spánku či bezvědomí.¹⁰

Hloubka intoxikace se přímo odvíjí od hladiny alkoholu v krvi (tzv. alkoholemie). V závislosti na množství promile se rozlišují čtyři základní stádia opilosti:¹¹

Excitační stádium (lehká opilost do 1,5 ‰): Převažuje uvolněnost, hovornost a zvýšené sebevědomí.

Hypnotické stádium (střední opilost cca 1,6 ‰ – 2,0 ‰): Nastupuje útlum, zpomalení reakcí a poruchy rovnováhy.

Narkotické stádium (těžká opilost nad 2 ‰): Dochází k vážným poruchám vědomí a motoriky, hrozí bezvědomí.

Asfyktické stádium (těžká intoxikace nad 3 ‰): Stav bezprostředního ohrožení života, hrozí zástava dechu a krevního oběhu.

Při těžké intoxikaci, která může vyústit až v bezvědomí, je nezbytné poskytnout okamžitou první pomoc. Prioritou je v této situaci zajištění základních životních funkcí. Postiženého je nutné uložit do stabilizované polohy na bok, aby se předešlo vdechnutí

---

⁹CHOMYNOVÁ, P., a kol., *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD): výsledky průzkumu v ČR v roce 2011*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 33-37.

¹⁰KALINA, K., *Klinická adiktologie*. Praha: Grada, 2015, s. 52-55.

¹¹Tamtéž, s. 52.

zvratků, přičemž je nezbytné neustále kontrolovat jeho dech. V případě vážných komplikací nebo poruch vědomí je nutné neprodleně přivolat lékařskou pomoc, protože akutní otrava alkoholem může být život ohrožující.¹²

Nežádoucí účinky alkoholu se rozdělují na krátkodobé a dlouhodobé. Mezi ty krátkodobé patří například celková intoxikace organismu, která se projevuje podle množství vypitého alkoholu. Typické jsou poruchy rovnováhy, ztuhlé nebo naopak uvolněné svaly, zpomalené reakce, nevolnost a případně i zvracení. U některých osob se mohou objevit změny v chování, jako je podrážděnost, ztráta zábrán nebo zvýšená agresivita, což může vést k riskantnímu jednání a následným úrazům. Dlouhodobé užívání alkoholu pak může způsobovat poškození trávicí soustavy, například problémy se zažíváním, průjmami nebo záněty žaludku. Častým následkem je také poškození jater, které může v krajních případech přejít až v nádorová onemocnění. Dále hrozí poškození slinivky břišní, které může vést k rozvoji diabetu. Dlouhodobá konzumace alkoholu se také spojuje s poruchami spánku, úzkostmi a depresivními stavy. U mužů může dojít i k narušení hormonální rovnováhy, konkrétně ke snížení hladiny glukokortikoidů a testosteronu, což může způsobit problémy s potencí.¹³

3.1.3 Alkoholismus

Syndrom závislosti na alkoholu je definován jako soubor změn v tělesném fungování, chování i myšlení, při kterých užívání látky získává absolutní přednost před jiným jednáním. Pro stanovení této diagnózy je klíčové splnění určitých kritérií během posledního roku. Mezi hlavní znaky patří silná touha po alkoholu (tzv. craving), potíže se sebeovládáním při začátku nebo ukončení konzumace a tělesný odvykací stav při snížení dávky. Závislost se dále projevuje růstem tolerance, kdy jedinec potřebuje stále vyšší dávky alkoholu pro dosažení stejného účinku, který dříve vyvolaly dávky nižší. Dochází také k postupnému zanedbávání jiných potěšení, zájmů a povinností, protože veškerý čas je věnován shánění alkoholu nebo zotavování se z jeho účinků. Varovným signálem rozvinutého alkoholismu je pokračování v pití i přes jasné důkazy o jeho škodlivých následcích na zdraví, psychiku či sociální vztahy.¹⁴

---

¹²NEŠPOR, K., *Kouření, pití a drogy*. Praha: Portál, 1995, s. 111-113.

¹³KALINA, K., *Klinická adiktologie*. Praha: Grada, 2015, s. 52-53.

¹⁴NEŠPOR, K., *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Praha: Portál, 2000, s. 13-26.

3.2 Tabák a nikotin

Tabák je produkt získávaný sušením listů rostliny tabák viržinský (*Nicotiana tabacum*). Tato jednoletá bylina, dorůstající výšky až dvou metrů, pochází původně z amerického kontinentu, kde ji domorodé obyvatelstvo využívalo především při rituálních obřadech. Do Evropy se tabák rozšířil až na konci 15. století v souvislosti se zámořskými plavbami Kryštofa Kolumba. Zajímavostí je, že původně byla této rostlině přisuzována zázračná léčivá moc. O její popularizaci ve šlechtických kruzích se zasloužil francouzský diplomat Jean Nicot, po němž byla později pojmenována hlavní psychoaktivní složka tabáku – nikotin. Právě nikotin je látkou, která zásadním způsobem ovlivňuje lidský organismus. Váže se na specifické receptory v centrální nervové soustavě a mění biochemickou rovnováhu mozku. Ačkoliv byl tabák v historii považován za lék, moderní věda jednoznačně prokázala jeho devastující účinky na zdraví.¹⁵

3.2.1 Tabákové a nikotinové výrobky

Oblast tabákového průmyslu prochází v posledním desetiletí zásadní proměnou. Vedle tradičních výrobků se masivně rozšiřují alternativní formy užívání nikotinu, které jsou prezentovány jako méně rizikové, což silně oslovuje právě dospívající populaci.¹⁶

Klasické cigarety: Klasické cigarety představují tradiční formu užívání nikotinu, která je založena na procesu spalování tabáku. Ačkoliv jejich popularita u nejmladší generace v současnosti klesá ve prospěch moderních elektronických alternativ, stále se jedná o závažné zdravotní riziko. Hlavním problémem je vdechování kouře, který obsahuje dehet, oxid uhelnatý a další toxické látky vznikající při hoření.

Elektronické cigarety (Vapes): Tato zařízení neobsahují tabák, ale zahřívají tekutou náplň (e-liquid), čímž vzniká aerosol, který uživatel vdechuje. Zásadním rozdílem oproti klasickému kouření je absence procesu hoření. Díky tomu sice nevznikají dehtové látky, avšak riziko vzniku silné fyzické závislosti na nikotinu zůstává zachováno.¹⁷ Pro mládež jsou atraktivní díky tisícům sladkých a ovocných příchutí a modernímu designu.

Zahřívání tabák: Jde o speciální zařízení, která tabák nespalují, nýbrž jej pouze zahřívají na vysokou teplotu. Ačkoliv se je výrobci snaží prezentovat jako méně škodlivou alternativu, tyto produkty stále obsahují tabák a vyvolávají silnou závislost.

---

¹⁵NOVÁK, M., a kol., *Kouření*. Praha: Avicenum, 1980, s. 9-12.

¹⁶ÚŘAD VLÁDY ČR. *Zpráva o tabákových a nikotinových výrobcích v České republice 2024*. Praha, 2025.

¹⁷KRÁLÍKOVÁ, E., *Diagnostika F17: závislost na tabáku*. Praha: Mladá fronta, 2015, s. 28-30.

Nikotinové sáčky: Moderní fenomén, který se mezi žáky šíří velmi rychle. Jedná se o malé sáčky s obsahem nikotinu (bez tabáku), které se vkládají do úst. Jejich největším rizikem je především jejich nenápadnost. Žáci je mohou užívat i během vyučování, aniž by to učitel poznal, protože tento způsob aplikace nevytváří kouř ani zápach.

3.2.2 Účinky

Při užívání tabákových výrobků se do organismu dostává směs mnoha látek, z nichž klíčovou roli hraje nikotin. Právě ten je zodpovědný za většinu psychoaktivních účinků, pro které lidé tabák vyhledávají. Působí primárně jako stimulant. V malých dávkách zlepšuje soustředění, podporuje myšlení a dočasně tlumí pocity podráždění či agresivity. Častým efektem je také potlačení chuti k jídlu, což u některých uživatelů vede k regulaci tělesné hmotnosti. Specifikem této závislosti je však to, že kromě chemického působení samotného nikotinu hraje zásadní roli i rituál spojený s jeho aplikací. Samotná manipulace s daným výrobkem a společenský charakter tohoto chování představují silné faktory, které upevňují návyk často více než u jiných drog.¹⁸

Nikotin vyvolává okamžité tělesné reakce, jako je zrychlený tep či zvýšená tvorba slin. U inhalačních forem aerosol dráždí dýchací cesty a negativně ovlivňuje krevní oběh. Zásadním rizikem klasického kouření je oxid uhelnatý, který v krvi omezuje transport kyslíku, což vede k rychlejší únavě a zadýchávání.¹⁹ Nadměrné dávky způsobují nevolnost, bolesti hlavy a celkovou slabost. Dlouhodobé užívání pak zvyšuje riziko chronických zánětů dýchacích cest, srdečně-cévních onemocnění a u mužů může vést k poruchám potence v důsledku zhoršeného prokrvení.²⁰

3.2.3 Nikotinismus

Závislost na tabáku je považována za samostatnou nemoc, která má v mezinárodní klasifikaci označení F17. Nejedná se tedy pouze o zlovyk, ale o stav, který často vyžaduje odbornou pomoc. Tato závislost se skládá ze dvou částí – psychosociální a fyzické. Psychosociální stránka souvisí s rituály a situacemi, ve kterých je člověk zvyklý daný výrobek užívat. Fyzická závislost je pak dána chemickými změnami

---

¹⁸KALINA, K., *Klinická adiktologie*. Praha: Grada, 2015, s. 365-366.

¹⁹Tamtéž, s. 365-366.

²⁰Tamtéž, s. 365-366.

v mozku. Hlavním poznávacím znakem jsou abstinenční příznaky při vysazení nikotinu, jako je nervozita, nesoustředěnost či silná touha po další dávce.²¹

3.3 Dostupnost alkoholu a nikotinových výrobků nezletilým

I přes platná legislativní omezení zůstává faktická dostupnost alkoholu a nikotinu pro děti a mládež v České republice na vysoké úrovni. Praxe dlouhodobě ukazuje, že pokud si dospívající chtějí tyto látky opatřit, narážejí jen na minimální překážky. Tuto skutečnost potvrzuje i studie ESPAD, podle které většina šestnáctiletých studentů vnímá dostupnost alkoholu (zejména piva) jako „velmi snadnou“ a uvádí, že by pro ně nebylo obtížné si jej opatřit.²²

Zdroje návykových látek lze dělit na formální (přímý nákup) a neformální (vliv okolí). Dostupnost je silně provázána se sociálními vazbami, kdy mladiství získávají alkohol či nikotin nejčastěji prostřednictvím starších kamarádů či rodinných příslušníků. Druhou cestou je nákup v provozovnách, kde je i přes zákonný zákaz kontrola věku často nedůsledná – rizikové jsou zejména menší prodejny s potravinami, diskotéky a bary. Snadná fyzická dostupnost v kombinaci s benevolentním přístupem společnosti pak výrazně zvyšuje riziko časného experimentování a rozvoje závislosti.²³

V současné době se navíc do popředí dostává i dostupnost v online prostoru. Nákup přes e-shopy nebo sociální sítě představuje pro mládež novou cestu, jak obejít kontrolní mechanismy. Zejména u nových nikotinových výrobků je ověření věku při doručování často nedostatečné, což hranici dostupnosti ještě více snižuje.

---

²¹KRÁLÍKOVÁ, E., *Diagnostika F17: závislost na tabáku*. Praha: Mladá fronta, 2015, s. 47-52.

²²CHOMYNOVÁ, P., a kol., *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD): výsledky průzkumu v ČR v roce 2011*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 59-61.

²³NOŽINA, M., *Svět drog v Čechách*, Praha: KLP, 1997, s. 22–25.

4 Rizika užívání návykových látek

Zatímco předchozí kapitoly popisovaly mechanismus účinku návykových látek, tato část se zaměřuje na konkrétní zdravotní následky, které s sebou jejich užívání přináší. Dopady lze dělit na akutní (otrava, delirium) a chronické (dlouhodobé poškození orgánů). Specifickou oblastí jsou pak rizika spojená s reprodukčním zdravím a vlivem na vzhled, která jsou pro dospívající často silnější motivací k abstinenci než hrozba vzdálených nemocí.

4.1 Specifická zdravotní rizika alkoholu

Alkohol je toxická látka, která má při dlouhodobém a nadměrném užívání devastující účinky na lidský organismus. Jelikož se alkohol vstřebává do krevního oběhu a proniká do všech tkání, zasahuje prakticky všechny orgánové soustavy. Mezi nejčastější tělesná poškození patří onemocnění jater (od ztučnění až po cirhózu), záněty slinivky břišní a poškození srdce a cév, včetně vysokého krevního tlaku. U osob se silnou závislostí se může po náhlém vysazení či výrazném snížení dávek objevit život ohrožující stav zvaný delirium tremens. Jeho projevy zahrnují silnou dezorientaci v čase a prostoru, zrakové či sluchové halucinace, tělesný i duševní neklid a výrazný třes. Tento stav vyžaduje okamžitou lékařskou pomoc, jelikož může končit fatálně. Další vážnou komplikací, specifickou pro chronické uživatele alkoholu, je nedostatek vitamínu B1, což vede k poškození nervové soustavy. Typickými příznaky jsou poruchy hybnosti očí, nekoordinovaná chůze a změny v psychice, jako je apatie, zmatenost nebo celkový útlum rozumových schopností (paměti a myšlení). V souvislosti s dětmi a dospívajícími je nutné zdůraznit, že jejich nervová soustava se stále vyvíjí, a je proto vůči účinkům poškozujícím nervovou soustavu mnohem zranitelnější než u dospělých jedinců.²⁴

4.2 Specifická zdravotní rizika užívání tabáku a nikotinu

Rizika spojená s tabákovými výrobky jsou kombinací účinku samotného nikotinu a toxických zplodin hoření. U začínajícího uživatele může nikotin vyvolat akutní reakci jako nevolnost, závratě či zpomalení srdečního tepu. Jakmile si však organismus vytvoří toleranci, nikotin začne srdeční rytmus naopak trvale zrychlovat a způsobovat stažení cév. To vede k horšímu prokrvení končetin, což se projevuje poklesem teploty kůže na

---

²⁴KALINA, K., *Klinická adiktologie*. Praha: Grada, 2015, s. 54.

prstech.²⁵ Z hlediska dlouhodobých následků je devastující především vdechování dehtu a dalších karcinogenních látek. Tyto usazeniny v dýchacích cestách vedou k chronické bronchitidě, rozedmě plic a výrazně zvyšují riziko rakoviny plic, hrtanu a ústní dutiny. Kromě plic trpí i ústní dutina. Typické je žloutnutí zubů, poškození dásní vedoucí k parodontóze a chronický zápach z úst.²⁶

Opomíjet nelze ani dopady na psychiku. Ačkoliv uživatelé často uvádějí, že je nikotin uklidňuje, ve skutečnosti po krátkodobém povzbuzení následuje výrazný útlum. Dlouhodobé užívání tak může vést k oslabení paměti a zvýšené celkové únavě organismu, což připomíná stavy po výkyvech hladiny cukru v krvi.²⁷

Pro dospívající mládež je často vzhled a atraktivita důležitější hodnotou než samotné zdraví, proto je vliv návykových látek na vizáž významným preventivním argumentem. Ačkoliv se nejzávažnější estetické deformace projevují až při dlouhodobém užívání v dospělosti, u mladého organismu v procesu vývoje dochází k poškození tkání mnohem rychleji a některé změny mohou být nevratné. Alkohol způsobuje dehydrataci organismu, což vede k tomu, že pleť ztrácí pružnost, působí unaveně a rychleji stárne. Typickým projevem u pravidelných konzumentů je trvalé zarudnutí v obličejí, rozšířené žilky v oblasti nosu a tváří a otoky způsobené zadržováním vody. Dlouhodobá zátěž jater se může projevit i nažloutlým zabarvením bělma či kůže.²⁸ Užívání tabáku neovlivňuje pouze zdravotní stav, ale má negativní dopad i na celkový vzhled jedince. Vlivem obsaženého dehtu dochází k viditelnému žloutnutí prstů, zubů a rtů, přičemž působení na nervovou soustavu se může projevit i vznikem tiků. Důležitým faktorem je také stažení cév a snížené okysličení, což zhoršuje výživu kůže a urychluje tvorbu vrásek. Kvůli horšímu prokrvení pokožky mají vlasy větší sklon k lámání. U silných kuřáků navíc částice kouře ucpávají póry, což vede k vysoušení pleti a po několika letech může pokožka získat typický „zemitý“ vzhled. Dráždivé látky v kouři mohou také způsobovat slzení a zarudnutí očí či dráždit hlasivky, což má za následek charakteristický chraptavý hlas.²⁹

Je však nutné rozlišovat mezi vlivem tabákového kouře a samotného nikotinu, což je podstatné zejména u moderních forem užívání, jako jsou elektronické cigarety nebo

---

²⁵COMBY, B., *Jak se zbavit závislosti na tabáku*. Praha: Eminent, 2006, s. 38-41.

²⁶Tamtéž, s. 38-41.

²⁷Tamtéž, s. 38-41.

²⁸NEŠPOR, K., *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál, 2011, s. 44.

²⁹COMBY, B., *Jak se zbavit závislosti na tabáku*. Praha: Eminent, 2006, s. 47.

nikotinové sáčky. Ačkoliv u těchto výrobků nedochází k usazování dehtu a typickému žloutnutí prstů či zubní skloviny, negativní dopad na vzhled přetrvává v jiné formě. Samotný nikotin totiž výrazně stahuje cévy, čímž omezuje přísun živin do pokožky. Uživatelé tak i bez kouření trpí předčasným stárnutím pleti a pomalejším hojením ran. Specifickým rizikem u orálních nikotinových sáčků je pak lokální poškození ústní dutiny, kdy dochází k ustupování dásní, odhalování zubních krčků a vzniku zánětlivých ložisek, což výrazně narušuje estetiku chrupu.³⁰

4.3 Vliv na reprodukční zdraví, sexualitu a těhotenství

Ačkoliv panuje mýtus, že alkohol uvolňuje zábrany a zvyšuje sexuální apetit, realita při dlouhodobém užívání je odlišná. U mužů vede pravidelná konzumace ke snížení hladiny testosteronu a problémům s potencií. Podobný efekt má i užívání nikotinu, které poškozuje cévy a zhoršuje celkové prokrvení, což může ve výsledku způsobit neschopnost dosáhnout erekce.³¹

Negativní dopad je patrný i na plodnosti. U pravidelných uživatelů vykazuje sperma nižší hustotu a horší pohyblivost spermií. U žen může užívání návykových látek vést k poruchám menstruačního cyklu, hormonální nerovnováze a v krajních případech až k neplodnosti.³² Užívání návykových látek v těhotenství představuje pro nenarozené dítě obrovské nebezpečí, protože alkohol i nikotin se přes krev matky dostávají přímo k plodu. Konzumace alkoholu může trvale poškodit vývoj orgánů i mozku dítěte, což se po narození často projevuje zpomaleným růstem nebo různými vrozenými vadami. Stejně rizikový je i nikotin, ať už z cigaret či jiných zdrojů. Ten stahuje cévy a omezuje tak přívod kyslíku a živin, které dítě nezbytně potřebuje. Děti matek, které v těhotenství tyto látky užívaly, se často rodí s nižší váhou a jsou náchylnější k častým nemocem či dýchacím potížím.³³

4.4 Problematika pasivního kouření

Závažným společenským a zdravotním problémem je tzv. pasivní kouření, kdy jsou nekuřáci nuceni vdechovat cigaretový kouř ze svého okolí. Pobyt v zakouřené místnosti

---

³⁰KRÁLÍKOVÁ, E., *Diagnostika F17 závislost na tabáku*. Praha: Mladý Fronta, 2015, s. 52.

³¹NEŠPOR, K., *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál, 2011, s. 46.

³²COMBY, B., *Jak se zbavit závislosti na tabáku*. Praha: Eminent, 2006, s. 46-47.

³³KALINA, K., a kol., *Klinická adiktologie*. Praha: Grada, 2015, s. 285. a COMBY, B. *Jak se zbavit závislosti na tabáku*. Praha: Eminent, 2006, s. 47-48.

představuje riziko srovnatelné s aktivním kouřením. Je paradoxní, že zatímco kuřák má možnost volby, pasivní kuřák je obětí bez vlastního zavinění.³⁴

Dětský organismus je přitom vůči toxickým látkám z cigaretového kouře výrazně vnímavější než organismus dospělého člověka. Je to dáno především tím, že děti mají v poměru k tělesné hmotnosti větší objem plic a dýchají rychleji, čímž do sebe vstřebávají větší množství škodlivin. Pobyt v zakouřeném prostředí má přímý vliv na zvýšenou nemocnost dětí. Nejčastěji se jedná o opakované záněty horních i dolních cest dýchacích, bronchitidy a zápalý plic. Typickým následkem pasivního kouření u dětí jsou také chronické záněty středního ucha. Dlouhodobé vystavení tabákovému kouři může navíc vést k celkovému zpomalení fyzického vývoje a nižší odolnosti vůči infekcím.³⁵

Klíčovým nástrojem ochrany veřejného zdraví před pasivním kouřením je v České republice zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek. Tento zákon striktně zakazuje kouření ve vnitřních prostorách stravovacích služeb, na nástupištích veřejné dopravy, v areálech škol a na dětských hřištích. Tato opatření mají za cíl nejen chránit nekuřáky před přímým vdechováním zplodin, ale také omezovat sociální nápodobu rizikového chování u dětí a mládeže.³⁶

---

³⁴NOVÁK, M. a kol., *Kouření*. Praha: Avicenum, 1980, s. 67-72.

³⁵NOVÁK, M., a kol., *Kouření*. Praha: Avicenum, 1980, s. 67-72.

³⁶ČESKO: Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, § 8.

5 Závislost

Závislost nelze chápat pouze jako pouhý zlovyk či nedostatek pevné vůle, ale jako komplexní chronické onemocnění centrální nervové soustavy. Tento stav je charakteristický tím, že užívání psychoaktivní látky získává v životě jedince absolutní prioritu a postupně vytlačuje dřívější zájmy, povinnosti i sociální vazby. Nejedná se o náhlou změnu, nýbrž o postupný proces, který se formuje v čase, a to od počátečního experimentování, přes rizikové užívání, až po stav, kdy jedinec ztrácí kontrolu nad svým chováním a pokračuje v konzumaci i přes zjevné negativní dopady na své zdraví a okolí.³⁷

Hranice mezi běžným užíváním a závislostí může být, zejména u dospívajících, velmi tenká. Pro včasné rozpoznání problému není rozhodující pouze frekvence užívání, ale především změna chování a ztráta kontroly. Za varovný signál se považuje situace, kdy užívání látky začne narušovat běžné fungování, vztahy v rodině nebo školní prospěch, a přesto jedinec v konzumaci pokračuje.³⁸

5.1 Rizikové faktory

Vznik závislosti není výsledkem jediné příčiny, ale vždy jde o kombinaci mnoha vlivů, které se vzájemně doplňují. Rizikové faktory lze rozdělit do tří základních oblastí:³⁹

Biologické předpoklady: Významnou roli hraje dědičnost. Pokud se v rodinné anamnéze vyskytuje závislost na alkoholu nebo jiných návykových látkách, má jedinec k tomuto chování vrozené dispozice. U takto geneticky zatížených dětí se závislost může rozvinout rychleji a mít dramatičtější průběh, proto je pro ně nejbezpečnější strategií úplná abstinence.

Psychické faktory: K závislosti snáze inklinují jedinci s nižší odolností vůči zátěži, emoční labilitou nebo nízkým sebevědomím. Návyková látka v takových případech neplní roli zábavy, ale stává se únikovým mechanismem pro zvládání stresu, úzkostí či pocitů méněcennosti.

Sociální prostředí: Pro děti a dospívající je klíčové prostředí, ve kterém vyrůstají. Pokud rodina neplní svou ochrannou funkci nebo pokud se dospívající pohybuje ve vrstevnické

³⁷NEŠPOR, K., *Návykové chování a závislost*. 4. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 9–22.

³⁸NEŠPOR, K., CŠEMÝ, L., *Léčba a prevence závislosti: příručka pro praxi*. Praha: Psychiatrické centrum Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1996, s. 27-28.

³⁹FISCHER, S., a ŠKODA J., *Sociální patologie: forenzněpsychologický rozbor vybraných sociálněpatologických jevů*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2024, s. 88-90.

skupině, kde je konzumace alkoholu a užívání nikotinu běžnou věcí, vzniká silný tlak na to, aby se přizpůsobil. Právě potřeba zapadnout mezi ostatní a nebýt z kolektivu vyloučen je často tím hlavním důvodem, proč s rizikovým chováním začne.

5.2 Závislost na alkoholu

Rozvoj závislosti na alkoholu je zpravidla dlouhodobý proces, který nastupuje až po delším časovém úseku pravidelného užívání. Ještě před rozvojem plné fyzické závislosti prochází jedinec fázemi, kdy se mění jeho vztah k alkoholu. V praxi se pro klasifikaci často využívá Jellinekova typologie, která rozlišuje pět základních typů konzumentů:⁴⁰

Typ Alfa: Jedná se o pití spojené s řešením nepříjemných pocitů. Alkohol zde slouží jako prostředek k odstranění úzkosti, stresu nebo deprese, aniž by zatím došlo ke ztrátě kontroly.

Typ Beta: Jde o příležitostné, ale nadměrné pití, typicky v sociálním kontextu. Ačkoliv zde ještě není přítomna fyzická závislost, konzumace již způsobuje zdravotní poškození orgánů (např. jater).

Typ Gama: Tento typ je charakteristický ztrátou kontroly nad pitím. Jedinec nedokáže požití alkoholu zastavit a pije až do opilosti. Roste u něj tolerance, což vyžaduje zvyšování dávek pro dosažení stejného účinku.

Typ Delta: Konzument musí udržovat stálou hladinu alkoholu v krvi, aby byl schopen fungovat a vyhnul se abstinčním příznakům. Často se jedná o denní pití bez výrazných projevů opilosti.

Typ Epsilon: Jde o formu nárazového pití, při které se střídají dlouhá období abstinence s fázemi, kdy jedinec pije nadměrně a zcela ztrácí kontrolu.

5.3 Závislost na nikotinu

Cesta k závislosti na nikotinu bývá u dětí a mladistvých rychlejší než u dospělých. Hlavní riziko spočívá v mylném přesvědčení, že má uživatel vše pod kontrolou. Skutečná síla návyku se naplno projeví až ve chvíli, kdy člověk přísun látky přeruší. Tehdy nastupuje tzv. odvykací stav, který má dvě roviny. Fyzická stránka zahrnuje pokles krevního tlaku, bolesti hlavy, poruchy spánku nebo trávicí obtíže. Psychická stránka je

---

⁴⁰ KALINA, K., a kol., *Klinická adiktologie*. Praha: Grada, 2015, s. 54.

však často silnější, zde dominuje nutková touha po nikotinu, doprovázená nervozitou, nesoustředěností a podrážděností.⁴¹

Pro posouzení míry závislosti se v odborné praxi celosvětově využívá tzv. Fagerströmův test nikotinové závislosti. Tento nástroj hodnotí míru fyzické závislosti pomocí bodování, přičemž klíčovým ukazatelem je čas, konkrétně to, jak brzy po probuzení si uživatel musí vzít svou první dávku nikotinu.⁴²

Samotný rozvoj závislosti u dospívajících probíhá obvykle ve čtyřech fázích:⁴³

Fáze experimentování: Dítě zkouší první nikotinové výrobky, většinou ze zvědavosti nebo pod tlakem party. Motivací není samotná látka, která mu často ani nechutná, ale snaha získat sociální status.

Fáze návyku: Užívání se stává častějším, například o přestávkách nebo na akcích s přáteli. Dospívající však stále žije v přesvědčení, že „může kdykoliv přestat“.

Fáze pravidelného užívání: Vzniká psychická vazba na daný produkt, která začíná sloužit k uklidnění, zahnání nudy nebo jako pravidelný rituál. Aplikace nikotinu se stává pevnou součástí denního režimu.

Fáze závislosti: Plně se rozvíjí fyzická závislost. Organismus si na přísun nikotinu zvykl natolik, že při jeho nedostatku reaguje zmíněnými abstinenčními příznaky.

---

⁴¹NOVÁK, M., a kol., *Kouření*. Praha: Avicenum, 1980, s. 136.

⁴²KRÁLÍKOVÁ, E., *Diagnostika F17 závislost na tabáku*. Praha: Mladý Fronta, 2015, s. 42.

⁴³Tamtéž, s. 42.

6 Vliv prostředí a psychosociální faktory

Tato kapitola se zaměřuje na analýzu vnějších i vnitřních faktorů, které hrají klíčovou roli při vzniku a rozvoji rizikového chování. Užívání návykových látek u dětí a mládeže totiž nelze vnímat izolovaně, ale vždy v kontextu prostředí, ve kterém dospívající vyrůstá a formuje svou osobnost. Pozornost je proto věnována především tradičním vlivům prostředí, jako je rodina, škola a vrstevnická skupina, které mají na chování jedince zásadní dopad. Vzhledem k aktuálnímu vývoji společnosti je však nezbytné zahrnout i rostoucí vliv digitálních médií a sociálních sítí, které dnes představují specifický a velmi silný faktor ovlivňující postoje mládeže k návykovým látkám.

6.1 Psychosociální motivace k užívání

Otázka, proč mladí lidé začínají s užíváním návykových látek, je z pohledu kriminologie otázkou hledání příčin sociálně patologického jevu. Žádné rizikové chování nevzniká izolovaně, ale je vždy výsledkem interakce mezi jedincem a jeho prostředím. Motivace k užívání látek u mládeže vychází z faktorů, které lze rozdělit na vnitřní (osobnostní rysy) a vnější (vliv rodiny, party, školy). Mezi nejčastější spouštěče, které vedou k prvotnímu experimentu, patří:⁴⁴

Tlak vrstevnické skupiny a potřeba sociálního přijetí: V období dospívání se hlavní vliv přesouvá z rodiny na vrstevníky. Potřeba „zapadnout“ a být součástí kolektivu je často silnější než vlastní přesvědčení nebo respekt k pravidlům. Pokud je v dané skupině užívání návykových látek normou, jedinec se přizpůsobuje, aby se vyhnul výsměchu nebo sociální izolaci.

Absence smysluplného trávení volného času: Nuda a nedostatek organizovaných zájmů (kroužky, sport) vytváří prostor pro rizikové chování. Dospívající, kteří nemají pravidelný režim, častěji vyhledávají pasivní zábavu nebo experimentují s látkami ze zvědavosti či snahy zahnat stereotyp.

Nezvládnutí zátěže a únikové mechanismy: Řada dospívajících nedokáže efektivně čelit stresu, ať už pramení z problémů ve škole, prvních lásek a zklamání nebo rodinných konfliktů. Alkohol či nikotin pak neslouží primárně pro zábavu, ale jako forma „samoléčby“ - prostředek k rychlému uvolnění napětí, potlačení úzkosti a k úniku od reality.

---

⁴⁴ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M., *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex, 2004, s. 14-15 a s. 46-54.

Nápodoba rodinných vzorů: Rodina je pro dítě hlavním vzorem. Pokud dítě vidí rizikové chování u svých rodičů (např. pravidelné pití alkoholu nebo užívání nikotinu jako řešení stresu), přijímá toto chování jako běžnou normu. Tím se výrazně snižuje jeho práh vnímání rizikovosti těchto látek.

6.2 Sociální prostředí

Sociální prostředí je jedním z hlavních faktorů, které rozhodují o tom, zda se u jedince rozvine rizikové chování, nebo ne. Člověk nežije izolovaně, ale neustále reaguje na lidi a podmínky kolem sebe. V procesu socializace, tedy začleňování do společnosti, hrají klíčovou roli především rodina, vrstevníci a škola. Jejich vliv se v průběhu života mění. Zatímco malé dítě formují hlavně rodiče, v pubertě přebírají hlavní vliv kamarádi a parta. Právě kvalita těchto vztahů často rozhoduje o tom, jestli dospívající sáhne po alkoholu či cigaretách.

Role rodiny: Rodina tvoří primární sociální prostředí, které formuje to, jak bude dítě v budoucnu jednat a co bude považovat za správné. Funkční rodina plní nezastupitelnou ochrannou funkci a pomáhá dítěti vybudovat přirozenou odolnost vůči negativním vlivům. Zásadní roli zde hraje proces nápodoby. Dítě od útlého věku pozoruje chování svých rodičů a podvědomě jej přijímá jako normu. Pokud je v rodině konzumace alkoholu či konzumace nikotinu běžnou součástí každodenního života nebo způsobem řešení stresu, dítě toto chování přijímá a v budoucnu jej s velkou pravděpodobností bude samo opakovat. Rizikovým faktorem však není pouze přímý příklad užívání látek, ale také celková atmosféra v rodině. V disfunkčních rodinách, kde chybí citové zázemí, zájem o dítě nebo kde panují nejasná pravidla výchovy, riziko vzniku závislosti výrazně stoupá. Citové strádání může vést k tomu, že dospívající hledá v návykových látkách únik z neuspokojivé reality nebo náhradu za chybějící emoční vazby.⁴⁵

Při zkoumání příčin rizikového chování dětí je nutné se zaměřit na funkčnost rodiny jako celku. Rodina není jen seskupení jedinců, ale složitou vztahovou sítí. Pokud v této síti dochází k dlouhodobým poruchám, mluvíme o dysfunkční rodině. V takovém prostředí často chybí jasná pravidla, citová podpora nebo otevřená komunikace. Dítě, které vyrůstá v rodině s disharmonickými vztahy nebo nezájmem, pak často hledá únik

---

⁴⁵FISCHER, S., a ŠKODA J., *Sociální patologie: forenzněpsychologický rozbor vybraných sociálněpatologických jevů*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2024, s. 155-167.

právě v partě vrstevníků a v užívání návykových látek, které mu paradoxně poskytují chybějící pocit přijetí nebo úlevu od domácího napětí.⁴⁶

Role vrstevníků: S přechodem do období dospívání dochází k přirozenému osamostatňování od vlivu rodičů a hlavní vliv získává vrstevnická skupina. Potřeba přijetí a snaha zapadnout do kolektivu se stávají hlavním motivem k chování. V tomto věku je sociální status a pozice v kolektivu pro jedince často důležitější než zdravotní rizika. Dospívající se často podřizují normám a hodnotám party, aby se vyhnuli sociální izolaci nebo posměchu. Pokud je ve skupině kouření, užívání nikotinových sáčků či konzumace alkoholu vnímána jako projev dospělosti, odvahy nebo nezbytnou podmínkou pro přijetí skupinou, jedinec se tomuto tlaku často přizpůsobí. Rizikové party často vznikají sdružováním jedinců, kteří nenacházejí pochopení v rodině ani ve škole, přičemž společné užívání návykových látek slouží k upevnění jejich vzájemných vazeb.⁴⁷

Role školy: Škola je hned po rodině nejvýznamnějším prostředím, které formuje osobnost dítěte. Její funkce není omezena pouze na předávání vědomostí a dovedností, ale zahrnuje i výchovné působení. Cíle školy směřují k tomu, aby se jedinec stal platným členem společnosti, který respektuje stanovená pravidla a morální normy. Právě v tomto bodě plní škola nezastupitelnou roli v prevenci, neboť cíleně ovlivňuje postoje dětí a mládeže k rizikovému chování.⁴⁸

Existuje úzká souvislost mezi školní neúspěšností a rizikovým chováním. Žáci, kteří ve vzdělávacím systému dlouhodobě selhávají, čelí kritice a zažívají pocity méněcennosti, často hledají únikové strategie. Užívání návykových látek nebo záškoláctví se pak může stát formou protestu či snahou kompenzovat si školní neúspěch v jiné oblasti, například získáním obdivu spolužáků za „rebelské“ chování. Školní kolektiv je také často místem prvního kontaktu s návykovou látkou, a to jak formou nabídky od spolužáků, tak sdílením informací o nových trendech.⁴⁹

Školní prostředí je často prvním místem, kde se projeví, že má žák problém s návykovými látkami. Užívání alkoholu či nikotinu má přímý vliv na centrální nervovou

---

⁴⁶MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. rozš. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 98-123.

⁴⁷FISCHER, S., a ŠKODA J., *Sociální patologie: forenzněpsychologický rozbor vybraných sociálněpatologických jevů*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2024, s. 29.

⁴⁸JANIŠ, K., KRAUS, B., VACEK, P., *Kapitoly ze základů pedagogiky: studijní text*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, s. 101-110.

⁴⁹FISCHER, S., a ŠKODA J., *Sociální patologie: forenzněpsychologický rozbor vybraných sociálněpatologických jevů*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2024, s. 29.

soustavu, což se velmi rychle odrazí na plnění školních povinností. Mezi hlavní varovné signály patří horší soustředění a výrazná únava. Žák je ve vyučování nepozorný, apatický nebo pospává, což vede k tomu, že má zhoršené výsledky. I nadaný student může kvůli látkám začít nosit špatné známky, protože si učivo nepamatuje. Kromě prospěchu se výrazně mění i chování. Typickým projevem bývá časté vynechávání výuky (záškoláctví) a pozdní příchody. Na tyto absence pak přímo navazují zhoršené známky z chování. Žák je drzý, nerespektuje autority nebo narušuje hodiny. Častěji se také objevují konflikty mezi žáky, ať už jde o slovní napadání nebo agresivitu. To všechno jsou typické sociálně patologické jevy, které vyučující musí v praxi řešit.⁵⁰

6.3 Digitální prostředí a sociální sítě

V minulosti se rizikové chování odehrávalo především „na ulici“ či v partách v parcích. Dnešní generace dospívajících se však přesunula do online prostoru, což zásadně ovlivňuje způsob, jakým se závislost utváří. Digitální prostředí již není jen prostorem pro komunikaci, ale stává se hlavním tržištěm s návykovými látkami a místem, kde se formují postoje k nim. Dostupnost informací i samotných látek je díky internetu prakticky neomezená.

V současné společnosti hrají masmédiá a digitální technologie nezastupitelnou roli při utváření postojů dětí a mládeže. Média často prezentují rizikové chování v atraktivním kontextu, což může u nezletilých snižovat vnímání nebezpečí. V této souvislosti se objevují i nové formy rizikového chování, jako je nadměrné užívání digitálních technologií a internetu, tzv. netolismus, nebo úzkost z nedostupnosti mobilního telefonu, tzv. nomofobie. Děti, které tráví většinu času ve virtuálním světě, jsou pak logicky mnohem častěji vystaveny online marketingu, reklamě na tabákové výrobky a tlaku influencerů, což přímo zvyšuje riziko, že začnou experimentovat s návykovými látkami.⁵¹

Vliv sociálních sítí a influencerů: Tato zranitelnost se naplno projevuje na sociálních sítích, jako jsou TikTok, Instagram nebo Snapchat. Dospívající zde sledují své idoly (influencery), kteří často ve svých videích kouří elektronické cigarety, užívají nikotinové sáčky nebo konzumují energetické nápoje. Nebezpečí spočívá v tom, že zde chybí varování před riziky. Jak varuje Národní monitorovací středisko (NMS) ve své zprávě

⁵⁰NEŠPOR, K., *Vaše děti a návykové látky*. Praha: Portál, 2001, s. 44–52.

⁵¹FISCHER, S., a ŠKODA J., *Sociální patologie: forenzněpsychologický rozbor vybraných sociálněpatologických jevů*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2024, s.125-136.

z roku 2024, marketing těchto produktů často využívá barevné designy a příchutě připomínající cukrovinky, čímž cílí přímo na mladou populaci. Pokud dospívající vidí, že „vape“ má v ruce každý úspěšný influencer, podvědomě to vnímá jako normu.⁵²

Online dostupnost a nové trendy: Internet navíc zásadně usnadnil cestu dětí k návykovým látkám. Zatímco v kamenném obchodě může prodejce vyžadovat občanský průkaz, na e-shopech jsou kontrolní mechanismy často nedostatečné. Aktuální data potvrzují, že právě tento snadný přístup mění drogovou scénu. Studie ESPAD ukazuje, že zatímco spotřeba klasických cigaret u mládeže klesá, roste obliba elektronických cigaret a nikotinových sáčků. Tyto trendy jsou přímo spojené s tím, jak tráví dospívající svůj volný čas v online prostředí.⁵³

---

⁵²ÚŘAD VLÁDY ČR. Zpráva o tabákových a nikotinových výrobcích v České republice 2024. Praha, 2025.

⁵³ESPAD GROUP. *ESPAD Report 2024: Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2025.

7 Prevence sociálně patologických jevů

Preventivní politika státu vůči mládeži vychází z předpokladu, že represe (trestání) je až krajním řešením. Prioritou je předcházení vzniku sociálně patologických jevů. Zkušenosti z praxe potvrzují, že pokud se podaří odstranit příčiny delikvence v počátcích, například podchytit experimentování s alkoholem či záškoláctví, je šance na nápravu jedince mnohem vyšší, než když se řeší až následná trestná činnost. Účinná prevence proto vyžaduje propojení sociálních, pedagogických a právních opatření do jednoho funkčního celku.⁵⁴ Tento proces však nemůže ležet pouze na bedrech školy nebo policie. Nezbytná je spolupráce celé společnosti, přičemž hlavní roli hraje rodinné prostředí. Právě v rodině se formuje základní postoj dítěte k návykovým látkám. Cílem prevence totiž není jen zákaz daných látek, ale především výchova ke zdravému životnímu stylu a schopnosti čelit životním zátěžím bez nutnosti uchýlovat se k „chemickým berličkám“.⁵⁵

7.1 Legislativní a strategický rámeček prevence

Efektivní prevence rizikového chování nemůže být nahodilá, ale musí vycházet z pevně stanovených pravidel a zákonných norem. V České republice je tento systém ukotven ve dvou rovinách – legislativní (zákony) a strategické (dlouhodobé plány státu a krajů).

7.1.1 Legislativní ukotvení prevence

Český právní řád neobsahuje jeden ucelený zákon o prevenci, ale tato problematika je rozčleněna do několika hlavních právních předpisů, které regulují dostupnost návykových látek a stanovují povinnosti institucím.

Základní normou trestního práva je zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník. Ten netrestá samotné užívání návykových látek, ale postihuje jejich výrobu, distribuci a šíření. Z hlediska ochrany dětí je zásadní § 287 Šíření toxikomanie, který postihuje svádění ke

---

⁵⁴ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ, V., *Kriminalita mládeže*. Praha: Policejní akademie ČR, 2001, s. 42-43.

⁵⁵NEŠPOR, K., *Vaše děti a návykové látky*. Praha: Portál, 2001, s.71-79.

zneužívání návykových látek. Tento paragraf se nevztahuje na alkohol, jehož podávání dětem řeší samostatný § 204 (Podávání alkoholu dítěti).⁵⁶

Při ochraně mládeže před následky rizikového chování je důležitý také zákon č. 45/2013 Sb., O obětech trestných činů. Tento zákon označuje děti a mladistvé za zvláště zranitelné oběti a přiznává jim proto vyšší míru ochrany. To je podstatné zejména v situacích, kdy se dospívající stanou obětí trestných činů spojených s podáváním alkoholu nebo jiných návykových látek. Právní řád tímto způsobem bere ohled na to, že protiprávní jednání může vážně ohrozit psychický i fyzický vývoj mladého člověka.⁵⁷

Konkrétní nakládání s návykovými látkami upravuje zákon č. 167/1998 Sb., O návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, který definuje omamné a psychotropní látky a stanovuje pravidla pro jejich legální využití i kontrolu nelegálního trhu.⁵⁸

Pro oblast legálních drog (alkohol, tabák, nikotin) je klíčový zákon č. 65/2017 Sb., O ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, který zakazuje prodej těchto produktů osobám mladším 18 let a reguluje kouření na veřejných místech.⁵⁹

V prostředí školství je prevence zakotvena v Zákoně č. 561/2004 Sb., O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon). Ten ukládá školám povinnost zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví žáků, což zahrnuje i povinnost předcházet vzniku rizikového chování a vytvářet bezpečné sociální klima.⁶⁰

7.1.2 Strategický rámec a role institucí

Legislativu doplňují strategické dokumenty. Na vládní úrovni vymezuje problematiku Národní strategie prevence a snižování škod spojených se závislostním chováním, která určuje obecné cíle státu pro všechny příslušné státní orgány.⁶¹

---

⁵⁶ČESKO: Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, §287, §204.

⁵⁷ČESKO: Zákon č. 45/2013 Sb., O obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů, § 2.

⁵⁸ČESKO: Zákon č. 167/1998 Sb., O návykových látkách a o změně některých dalších zákonů.

⁵⁹ČESKO: Zákon č. 65/2017 Sb., O ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek.

⁶⁰ČESKO: Zákon č. 561/2004 Sb., O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon).

⁶¹VLÁDA ČR. *Národní strategie prevence a snižování škod spojených se závislostním chováním 2019–2027*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2019.

Pro školní prostředí je stěžejní Národní strategie primární prevence Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), která stanovuje priority pro období 2019–2027. Tento dokument definuje, že prevence na školách nesmí být jen jednorázovou přednáškou, ale musí jít o soustavnou práci se žáky, která zahrnuje rozvoj jejich sociálních dovedností a odolnosti vůči tlaku okolí. Strategie také klade důraz na vzdělávání školních metodiků prevence, kteří hrají ve školním systému nezastupitelnou roli.⁶²

Na Národní strategii navazují tzv. akční plány, které se vydávají na kratší období. Ty převádějí obecné cíle do konkrétních úkolů pro jednotlivá ministerstva, definují termíny a odpovědnost za jejich plnění. Slouží k tomu, aby se obecné cíle strategie projevily do každodenní praxe.⁶³ Protože se problémy v jednotlivých částech republiky liší, existují i regionální plány. Pro tuto bakalářskou práci je zásadní Strategie prevence Jihočeského kraje (2022–2027). Tento dokument reaguje na specifika regionu, jako je například dostupnost alkoholu v příhraničních oblastech nebo specifické problémy sociálně vyloučených lokalit. Jihočeský kraj v něm klade důraz na propojení škol s policií, s orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) a s neziskovými organizacemi přímo v místě bydliště dětí.⁶⁴

7.1.3 Specifická role školy v systému prevence

Škola je hlavním subjektem preventivních aktivit, protože má možnost působit na děti dlouhodobě a systematicky. Základním nástrojem je Minimální preventivní program (MPP), který musí mít každá škola vypracovaný. Nejedná se pouze o formální dokument, ale o soubor konkrétních aktivit, a to od besed a prožitkových kurzů až po volnočasové aktivity, které mají žákům nabídnout smysluplnou alternativu k rizikovému chování.⁶⁵

Klíčovou postavou je školní metodik prevence, který koordinuje aktivity ve škole, komunikuje s rodiči a funguje jako první kontakt v případě problémů. Metodik je součástí

---

⁶²MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2027*. Praha, 2019.

⁶³Tamtéž

⁶⁴JIHOČESKÝ KRAJ. *Strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže Jihočeského kraje na období 2022–2027*. České Budějovice, 2022.

⁶⁵MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže*. č. j.: MSMT-21287/2020-5. Praha, 2020.

školního poradenského pracoviště a úzce spolupracuje s Pedagogicko-psychologickou poradnou.⁶⁶

Důraz je v současné legislativě kladen na tzv. všeobecnou primární prevenci. Cílem není žáky strašit drastickými následky návykových látek, ale budovat jejich sociální dovednosti – například schopnost odmítnout nabídku dané látky v partě, zvládat stres nebo řešit konflikty jinak než únikem k nim.⁶⁷

7.1.4 Význam legislativního a strategického rámce v praxi

Výše popsaný systém zaručuje jednotnost a brání nahodilosti preventivního působení. Díky jasným pravidlům se nestává, že by každá škola přistupovala k problému návykových látek odlišně. Legislativní opora zároveň umožňuje efektivní propojení různých sektorů – škol, rodin, obcí, policie i orgánů jako je OSPOD. Prevence se tak stává komplexní službou, která dokáže zachytit ohrožené dítě včas.⁶⁸

7.2 Rozdělení prevence

Prevenci rizikového chování lze rozdělit několika způsoby. V praxi se nejčastěji využívá klasické dělení podle úrovně intervence (primární, sekundární, terciární). Moderní školské dokumenty však častěji využívají dělení podle cílových skupin (na koho prevence míří). Zajímavý pohled pak nabízí kriminologie, která se zaměřuje na strategie kontroly. Následující podkapitoly jednotlivé přístupy blíže popisují.

7.2.1 Moderní školské dělení

V prostředí školství se od výše zmíněného modelu postupně upouští, protože termíny „sekundární“ a „terciární“ příliš evokují léčbu nebo policejní práci. Nyní se preferuje modernější klasifikace, která lépe vystihuje zacílení preventivních aktivit. Toto dělení rozlišuje prevenci na všeobecnou, selektivní a indikovanou.⁶⁹

---

⁶⁶Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁷MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2027*. Praha, 2019.

⁶⁸Tamtéž

⁶⁹MIOVSKÝ, M., a kol., *Prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Univerzita Karlova, 2015, s. 60–62.

Všeobecná primární prevence: Cílovou skupinou je celá populace bez rozdílu, tedy například všichni žáci v běžné třídě, u kterých se zatím neprojevovalo rizikové chování. Cílem je předcházet problémům dříve, než nastanou, a podporovat zdravý životní styl. Typickými aktivitami jsou školní preventivní programy, přednášky, besedy nebo nácvik sociálních dovedností, které absolvují všichni žáci společně.⁷⁰

Selektivní primární prevence: Tato forma prevence se zaměřuje na specifické skupiny, u kterých je riziko vzniku problému vyšší než u běžné populace. Může jít o žáky, kteří jsou vystaveni působení rizikových faktorů (např. sociálně znevýhodněné prostředí, rodinné problémy) nebo o třídní kolektivy, kde se již začínají objevovat první náznaky rizikového chování. Intervence jsou zde intenzivnější a cílenější než u všeobecné prevence.⁷¹

Indikovaná primární prevence: Jedná se o nejhlubší formu intervence, která je cílena na konkrétní jednotlivce. Jde o žáky, kteří již vykazují známky rizikového chování (např. byli přistiženi při užívání nikotinu či pití alkoholu nebo mají výrazné problémy v chování), ale ještě u nich nebyla diagnostikována závislost. Cílem je minimalizovat škody a zabránit rozvoji problému do stádia, které by vyžadovalo léčbu. Tato práce často vyžaduje zapojení externích odborníků, psychologů nebo středisek výchovné péče.⁷²

7.2.2 Kriminologické hledisko

Specifický pohled na problematiku nabízí kriminologie. Ta se primárně nezaměřuje na cílovou skupinu žáků, ale zkoumá, jakým způsobem lze kriminalitu a sociálně patologické jevy dostat pod kontrolu. V této souvislosti se rozlišují dvě základní strategie, které se v praxi vzájemně doplňují:⁷³

Sociální prevence: Cílem je ovlivnit osobnost jedince (výchovou, vzděláním) tak, aby neměl motivaci porušovat normy.

Situační prevence: Zaměřuje se na omezení příležitostí k páčání nežádoucí činnosti (např. kontroly v obchodech, kamerové systémy, zákaz prodeje alkoholu mladistvým).

---

⁷⁰MIOVSKÝ, M., a kol., *Prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Univerzita Karlova, 2015, s. 61.

⁷¹Tamtéž, s. 61.

⁷²Tamtéž, s. 61-62.

⁷³ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M., *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex, 2004, s. 77-80.

7.3 Specifika prevence u dětí a mládeže

Při prevenci je nezbytné brát ohled na věk a vyspělost dítěte, neboť rizikové chování se v průběhu života vyvíjí a každé období má svá specifika. Zatímco u mladších dětí jde při prvním kontaktu s návykovou látkou o zvědavost, u dospívajících hraje hlavní roli snaha zapadnout do kolektivu či řešení osobních problémů. Efektivní přístup k předškolákovi se tedy musí zásadně lišit od přístupu k adolescentovi v pubertě. Prevence musí začít dříve, než dojde k prvnímu experimentování.⁷⁴

Prevence v mladším školním věku: U mladších dětí hraje hlavní roli rodina. Velké riziko představuje nápodoba – pokud dítě vidí doma užívání návykových látek jako běžnou součást dne, považuje to za normu. První zkušenost v tomto věku sice nevede hned k závislosti, ale dochází k prolomení zábran a ztrátě přirozeného respektu z látky.⁷⁵ Za nejlepší ochranu se považuje výchova, která kombinuje zájem o dítě, lásku, ale zároveň jasně stanovená pravidla. Velmi důležitý je také osobní příklad. Dítě své rodiče napodobuje, takže pokud vidí, že oni sami přistupují k alkoholu nebo dalším látkám zodpovědně, převezme tento vzorec chování za svůj.⁷⁶

Prevence v období dospívání: S nástupem dospívání (cca 12–19 let) se strategie musí změnit, protože jde o nejkritičtější životní etapu. Mladý člověk se chce osamostatnit od rodičů a největší vliv na něj mají kamarádi. Motivací k užívání již není jen zvědavost, ale hlavně potřeba být součástí kolektivu nebo zvládat nálady. Situace v České republice není dobrá, což potvrzuje i studie ESPAD (2024). Ta ukazuje, že čeští dospívající se v konzumaci alkoholu a užívání nikotinových výrobků (včetně nárůstu oblíbenosti elektronických cigaret) dlouhodobě pohybují na předních příčkách v Evropě.⁷⁷ Rodiče by měli s dospívajícím o rizicích otevřeně diskutovat, ale zároveň trvat na dodržování pravidel a podporovat koníčky, protože nuda bývá častým spouštěčem experimentování.⁷⁸

Včasná intervence: Když už se problém objeví, rozhoduje rychlost reakce. Rodiče nebo učitelé často dělají chybu v tom, že první varovné signály, jako může být zhoršení známek, ztráta zájmů nebo změna party, přehlížejí, protože se bojí konfliktu

---

⁷⁴NEŠPOR, K., *Vaše děti a návykové látky*. Praha: Portál, 2001, s. 15–20.

⁷⁵Tamtéž, s. 15–20.

⁷⁶Tamtéž, s. 31–41 a s. 77–79.

⁷⁷ESPAD GROUP. *ESPAD Report 2024: Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2025.

⁷⁸NEŠPOR, K., *Vaše děti a návykové látky*. Praha: Portál, 2001, s. 31–41 a s. 77–79.

nebo si nechtějí připustit problém. Účinná prevence však vyžaduje, aby se situace řešila okamžitě, v klidu a rozhodně, dříve, než se návykové chování u dítěte zafixuje.⁷⁹

7.4 Metodika a formy preventivní práce

Efektivní prevence nemůže být založena na intuici, ale musí vycházet z ověřených metod. Preventivní působení se dělí podle cílových skupin a specifické metodiky práce. Stěžejním prvkem v této oblasti je odklon od pouhého předávání teoretických informací k praktickému nácviku reálných dovedností.⁸⁰

Programy zaměřené na žáky: Nejúčinnější formou všeobecné prevence u dětí a mládeže jsou programy zaměřené na rozvoj dovedností pro život. Výzkumy ukazují, že samotná znalost rizik spojených s užíváním návykových látek nestačí k tomu, aby dítě drogu odmítlo. Programy se proto zaměřují na posilování sociálních a komunikačních dovedností. Cílem těchto programů je naučit žáka rozpoznat a zvládat své emoce jako jsou stres, úzkost a vztek. Dále efektivně komunikovat a umět říci „ne“ v situaci nátlaku vrstevnické skupiny. A kriticky myslet a rozhodovat se na základě vlastního úsudku, nikoliv pod vlivem reklamy či party. V praxi tyto programy využívají interaktivní techniky, jako je hraní rolí, diskuse v komunitním kruhu nebo modelové situace.⁸¹

Programy zaměřené na rodiče: Rodina hraje v prevenci nezastupitelnou roli, avšak spolupráce školy s rodiči bývá v praxi problematická. Cílem není rodiče poučovat, ale vtáhnout je do hry jako partnery. Programy pro rodiče se zaměřují na zlepšení komunikace v rodině, nastavení jasných pravidel a hranic výchovy. Často se však školy potýkají s nízkou účastí rodičů na preventivních akcích. Efektivní intervence by proto měly být citlivé a neměly by rodiče obviňovat. Rodiče by měli být informováni o tom, jak rozpoznat varovné signály užívání látek a kam se obrátit pro odbornou pomoc.⁸²

Zásady kvality a certifikace programů: Aby byly výše zmíněné programy bezpečné, musí splňovat standardy kvality. V České republice existuje systém certifikací odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence. Škola, která si objednává externí program, by měla vždy vyžadovat, aby organizace tento certifikát

---

⁷⁹NEŠPOR, K., *Vaše děti a návykové látky*. Praha: Portál, 2001, s. 31–41 a s. 77-79.

⁸⁰MIOVSKÝ, M., a kol., *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK, 2015, s. 97.

⁸¹Tamtéž, s. 47-52.

⁸²Tamtéž, s. 309-319.

vlastnila. Nekvalitní programy (např. založené na zastrašování nebo vedené nevyškolenými lektory) mohou totiž napáchat více škody než užitku.⁸³

Personální zajištění a vliv školního klimatu: Kvalita prevence nestojí pouze na zvoleném programu, ale především na lidech, kteří ji realizují, a na prostředí školy. Učitel bez příslušného vzdělání může v dobré víře žákům uškodit. Proto byl definován čtyřúrovňový model kvalifikačních stupňů, který určuje, jaké vzdělání musí pracovník mít – od základního povědomí pro všechny pedagogy až po specializační studium pro školní metodiky prevence.⁸⁴ Neméně důležitým faktorem je tzv. školní klima. Pokud ve škole panuje atmosféra důvěry a otevřenosti, žáci se nebojí svěřit se se svými problémy dříve, než sáhnou po návykových látkách jako únikovém řešení. Naopak v prostředí, kde vládne strach a nezdravá soutěživost, je riziko vzniku patologických jevů mnohem vyšší. Efektivní prevence se tedy musí zaměřovat nejen na přednášky o drogách, ale na dlouhodobé budování zdravých vztahů ve třídě i mezi učiteli a žáky.⁸⁵

7.5 Preventivní akce složek IZS

Činnost Policie ČR v této oblasti se v současnosti nesoustředí pouze na represii, ale primárně na předcházení vzniku protiprávního jednání. Tato preventivní kontrola neprobíhá nahodile, ale je realizována systematicky na dvou základních úrovních – centrální a místní. Na centrální úrovni se jedná o tvorbu vládních strategií a legislativních rámců, které určují směr politiky prevence. Pro praxi je však stěžejní především úroveň místní (lokální). Právě v konkrétních městech a obcích mohou projekty prevence kriminality nejlépe reagovat na specifická rizika daného prostředí. Účast policie v těchto projektech je nezastupitelná. Policisté zde nevystupují jen jako donucovací orgán, ale stávají se partnery místní samosprávy a škol, kterým poskytují informace o aktuálních hrozbách a podílejí se na přímé práci s ohroženou mládeží. V praxi na místní úrovni nabývá preventivní činnost policie mnoha konkrétních forem. Tato činnost zahrnuje besedy na školách, které mají za cíl zvyšovat právní vědomí dětí. Prevence nezahrnuje pouze přednáškovou činnost. Významnou roli hraje také situační prevence, tedy zvýšený dohled hlídek v rizikových lokalitách, parcích či v okolí zábavních podniků, kde dochází ke koncentraci mládeže. Specifickou formou těchto aktivit jsou kontrolní akce zaměřené na dodržování zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky

---

⁸³MIOVSKÝ, M., a kol., *Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK, 2015, s. 35-45.

⁸⁴Tamtéž, s. 83-93

⁸⁵MIOVSKÝ, M., a kol., *Prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK, 2015, s. 84-88.

návykových látek. Mezi tyto aktivity patří např. prověřování dostupnosti alkoholu a tabáku osobám mladším 18 let. Příkladem takové praxe je celorepublikový projekt HAD (Hazard, Alkohol, Děti), v jehož rámci policisté provádějí namátkové kontroly v provozovnách a na veřejných prostranstvích.⁸⁶

Důležitým prvkem místní prevence je rovněž činnost obecní policie. Její pravomoci a úkoly při zabezpečování místních záležitostí veřejného pořádku jsou vymezeny zákonem č. 553/1991 Sb., O obecní policii, ve znění pozdějších předpisů. V rámci těchto pravomocí se zaměřuje především na dohled nad veřejným pořádkem v bezprostředním okolí škol a v rizikových lokalitách obce. Výhodou obecní policie je její úzká vazba na místní komunitu, což umožňuje pružně reagovat na aktuální problémy spojené s výskytem rizikového chování mládeže v daném teritoriu.⁸⁷

V rámci Integrovaného záchranného systému se na preventivním působení podílí také Hasičský záchranný sbor ČR. Ačkoliv je jeho role primárně spojena s požární ochranou, prostřednictvím programů, jako je například „Hasík“, přispívá k formování zodpovědného přístupu dětí k rizikům a k nácviku adekvátních reakcí v krizových situacích. Tato forma prevence doplňuje celkový rámec působení bezpečnostních složek a posiluje u mládeže respekt k nastaveným pravidlům.⁸⁸

Efektivita preventivního působení je úzce spjata s mírou důvěry dospívajících k bezpečnostním složkám. Vztah mládeže k policii bývá často rozporuplný, což komplikuje preventivní snahy. Pokud je policie vnímána výhradně jako represivní orgán, ochota spolupracovat nebo přijímat preventivní doporučení klesá. Z tohoto důvodu se moderní policejní práce orientuje na budování pozitivního kontaktu s komunitou a na to, aby byli policisté vnímáni jako partneři při řešení sociálních problémů.⁸⁹

Školní prostředí je často místem, kde se rizikové chování projevuje nejdříve, a proto je zde přítomnost odborníků z praxe nezastupitelná. Aby však byly besedy a preventivní programy vedené policií účinné, neměly by se omezovat pouze na výklad zákonů a hrozbu sankcemi. Mnohem efektivnější je, pokud se policisté zaměří na diskusi

---

⁸⁶FIRSTOVÁ, J., *Kriminalita mládeže a její prevence*. Praha: Leges, 2021, s. 143–155.

⁸⁷ČESKO: Zákon č. 553/1991 Sb., O obecní policii, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁸HASIČSKÝ ZÁCHRANNÝ SBOR ČR. *Program Hasík CZ: Metodika preventivně výchovné činnosti*, 2018.

⁸⁹MORAVIDOVÁ, E., PODANÁ, Z., BURIÁNEK, J., a kol., *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015, s. 165-188.

o reálných dopadech delikvence na život mladého člověka, čímž mohou lépe ovlivnit jeho morální postoje a budoucí rozhodování.⁹⁰

7.6 Preventivní působení dalších institucí a role odborníků

Prevence rizikového chování není izolovanou aktivitou, která by se odehrávala pouze za dveřmi školní třídy. Aby byla efektivní, vyžaduje koordinovanou spolupráci celého systému institucí a odborníků. Škola sice hraje v primární prevenci klíčovou roli, ale v mnoha případech, zejména u rozvinutějších forem rizikového chování, musí spolupracovat s externími subjekty. Následující podkapitoly proto popisují kompetence jednotlivých aktérů tohoto systému, od interních pracovníků školy až po specializovaná externí zařízení a neziskový sektor.

Prevence v ústavní výchově: Specifickou oblastí je prevence v podmínkách ústavní výchovy (dětské domovy, výchovné ústavy). Zde jsou děti často vystaveny vyšší míře rizika vzhledem k jejich rodinnému zázemí. Prevence v těchto zařízeních musí být intenzivnější a často přechází až do roviny indikované prevence, kdy se pracuje s dětmi, které již mají s rizikovým chováním zkušenosti.⁹¹

Úloha nestátních neziskových organizací: Školy často nemají dostatečné kapacity na realizaci specifických programů, proto spolupracují s externími subjekty. Významnou roli hrají certifikované nestátní neziskové organizace (NNO), které do škol docházejí realizovat programy primární prevence (besedy, interaktivní bloky). Tyto organizace přinášejí odborné znalosti a metodické postupy a často dokážou s žáky pracovat otevřeněji než interní pedagogové. V prostředí Jihočeského kraje se jedná například o organizaci Prevent 99, na celostátní úrovni pak působí organizace např. Podané ruce.⁹²

---

⁹⁰MORAVCOVÁ, E., PODANÁ, Z., BURIÁNEK, J., a kol., *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015, s. 89-100.

⁹¹MIOVSKÝ, M., a kol., *Prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Univerzita Karlova, 2015, s. 127-137.

⁹²Tamtéž, s. 137-139.

8 Právní úprava užívání alkoholu, tabákových a nikotinových výrobků u nezletilých

I když je prevence a výchova v rodině nejdůležitější, musí existovat i jasná zákonná pravidla. Česká legislativa proto obsahuje zákony, které mají za úkol omezit dostupnost návykových látek pro děti a mladistvé. Tato kapitola popisuje konkrétní zákazy prodeje alkoholu, tabáku a moderních nikotinových výrobků a vysvětluje sankce, které hrozí prodejcům, kteří tato pravidla poruší. Zároveň se věnuje tomu, jakou odpovědnost nesou v těchto situacích sami nezletilí.

8.1 Regulace prodeje a dostupnosti (Zákon č. 65/2017 Sb.)

Stěžejním předpisem v této oblasti je zákon č. 65/2017 Sb., O ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek. Tento zákon striktně zakazuje prodej alkoholu, tabákových výrobků, elektronické cigarety a bylinné výrobky ke kouření osobám mladším 18 let.⁹³ Prodejce je povinen ověřit věk zákazníka, vyvstane-li pochybnost o jeho plnoletosti. Porušení této povinnosti je klasifikováno jako závažný správní delikt. U fyzických osob mohou pokuty dosahovat desítek tisíc korun, u právnických osob a podnikatelů se sankce pohybují v řádech milionů korun a mohou být doprovázeny zákazem činnosti provozovny.⁹⁴

Zákony dnes reagují na nové technologie a přesně upravují pravidla pro prodej na dálku nebo z automatů. U e-shopů musí prodejce ověřit věk zákazníka hned dvakrát: poprvé při objednávce a podruhé při předání zboží kurýrem. Prodej v automatech je pak povolen pouze tehdy, pokud je stroj vybaven technologií, která dokáže věk spolehlivě ověřit přímo z dokladu totožnosti.⁹⁵

8.2 Pravidla ve školním prostředí (Školský zákon č. 561/2004 Sb.)

V prostředí škol a Školských zařízení platí přísnější režim než ve veřejném prostoru. Zákon č. 561/2004 Sb., O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon) zavádí absolutní zákaz užívání návykových látek

---

⁹³ČESKO: Zákon č. 65/2017 Sb., O ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, § 11.

⁹⁴Tamtéž, § 36.

⁹⁵Tamtéž, § 6.

v prostorách školy. Tento zákaz je závazný pro všechny osoby bez rozdílu věku, tedy i pro zletilé studenty.⁹⁶

Povinností ředitele školy je tento zákaz ukotvit do školního řádu podle § 30 školského zákona. Pokud žák tento zákaz poruší, následují sankce definované v § 31 téhož zákona – od napomenutí a důtky až po sníženou známku z chování nebo podmíněné vyloučení ze školy.⁹⁷

Škola disponuje rovněž oznamovací povinností. Při důvodném podezření na intoxikaci žáka pedagog informuje zákonné zástupce. V situacích ohrožujících zdraví či bezpečnost je přivolána Zdravotnická záchranná služba a Policie ČR. Dle § 10 zákona č. 359/1999 Sb., O sociálně-právní ochraně dětí, je škola povinna hlásit tyto incidenty orgánu OSPOD, neboť se jedná o signál ohrožení vývoje dítěte.⁹⁸

8.3 Tresty a odpovědnost

Odpovědnost za porušení zákazů je odstupňována podle závažnosti a společenské nebezpečnosti jednání.

8.3.1 Rovina přestupková

Základní pravidla pro to, jak se přestupky v České republice posuzují a jakým způsobem se následně řeší, jsou obecně stanovena v zákoně č. 250/2016 Sb., O odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Dle zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, se v § 30 definuje odpovědnost osoby, která návykovou látku nezletilému poskytla. Přestupku se dopustí ten, kdo jakýmkoliv způsobem (prodejem, darováním či nabídkou) umožní užití alkoholu či jiné látky osobě mladší 18 let. Sankce pro fyzické osoby zahrnují peněžité pokuty či zákaz činnosti. Toto má za cíl odradit od tzv. „kamarádského“ poskytování látek v soukromí i na veřejnosti⁹⁹

---

⁹⁶ČESKO: Zákon č. 561/2004 Sb., O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, § 29.

⁹⁷Tamtéž, §30-31.

⁹⁸ČESKO: Zákon č. 359/1999 Sb., O sociálně-právní ochraně dětí, § 10.

⁹⁹ČESKO: Zákon č. 250/2016 Sb., O odpovědnosti za přestupky a řízení o nich a Zákon č. 251/2016 Sb., O některých přestupcích, § 30.

8.3.2 Rovina trestněprávní

V případech vyšší intenzity společenské škodlivosti nastupuje trestněprávní ochrana dle zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník. Tento zákon nepostihuje pouze přímé podávání látek, ale zaměřuje se na celkovou ochranu zdravého vývoje dítěte. Klíčovým ustanovením je § 201 Ohrožování výchovy dítěte. Ten postihuje dospělé osoby, nejčastěji rodiče nebo zákonné zástupce, kteří dopustí, aby dítě užívalo návykové látky, nebo mu v takovém životním stylu nebrání.¹⁰⁰

Z hlediska distribuce drog je nejpřísnějším ustanovením § 283 Neoprávněná výroba a jiné nakládání s omamnými nebo psychotropními látkami, s rostlinami nebo houbami je obsahujícími nebo s jedy, který postihuje nedovolenou výrobu a nakládání s omamnými látkami. Pokud je tento čin spáchán vůči dítěti, zákon stanovuje výrazně vyšší trestní sazby.¹⁰¹

Specifickou oblastí je pak § 287 Šíření toxikomanie, které postihuje svádění k užívání návykových látek kromě alkoholu. I zde platí, že spáchání tohoto činu vůči dítěti je považováno za přitěžující okolnost s vyšší trestní sazbou.¹⁰²

Samotné držení drog pro vlastní potřebu v množství větším než malém řeší § 284 Neoprávněné přechovávání omamné nebo psychotropní látky nebo jedu pro vlastní potřebu. Zatímco dospělí a mladiství nad 15 let jsou za tento čin trestně odpovědní, u dětí mladších 15 let se nejedná o trestný čin z důvodu nedostatku věku. V těchto případech se postupuje podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a věc je řešena civilním soudem, který může uložit výchovná opatření.¹⁰³

Pro oblast alkoholu je zásadní § 204 Podání alkoholu, psychomodulační látky nebo zařazené psychoaktivní látky dítěti. Ten postihuje pachatele, který soustavně nebo ve větší míře prodává, podává nebo poskytuje alkohol osobě mladší 18 let. Na rozdíl od přestupku zde zákon vyžaduje vyšší intenzitu jednání, například opakování činu.¹⁰⁴

---

¹⁰⁰ČESKO: Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 201.

¹⁰¹Tamtéž, § 283.

¹⁰²Tamtéž, § 287.

¹⁰³Tamtéž, § 284.

¹⁰⁴Tamtéž, § 204.

8.3.3 Specifika odpovědnosti nezletilých

Právní řád rozlišuje odpovědnost podle věku dítěte v době spáchání činu, přičemž zásadní roli hraje zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

Děti mladší 15 let: Tyto osoby nejsou dle zákona trestně odpovědné. Pokud se dopustí činu, který by u dospělého byl trestným činem (např. výtržnictví pod vlivem alkoholu), hovoří se o „činu jinak trestném“. V těchto případech rozhoduje soud pro mládež o opatřeních, která mají výchovný charakter, jako je dohled probačního úředníka nebo výchovná omezení.¹⁰⁵

Mladiství (15–18 let): Tato skupina má tzv. omezenou trestní odpovědnost. Dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže se u nich sleduje především výchovný účel trestu. Pokud mladistvý spáchá pod vlivem návykové látky trestné činy, jsou trestní sazby poloviční a prioritou je náprava jedince, nikoliv represe.¹⁰⁶

Role OSPOD: Každé zjištění intoxikace nezletilého Policií ČR podléhá oznamovací povinnosti směrem k orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Ten následně provádí šetření v rodině za účelem posouzení, zda nedochází k ohrožení mravního vývoje dítěte ve smyslu zákona č. 359/1999 Sb.¹⁰⁷

---

¹⁰⁵ČESKO: Zákon č. 218/2003 Sb., O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, § 89–93.

¹⁰⁶Tamtéž, § 10–12.

¹⁰⁷ČESKO: Zákon č. 359/1999 Sb., O sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, § 10.

9 Metodika a organizace výzkumného šetření

Šetření bylo uskutečněno pomocí dvou samostatných anonymních dotazníků. I když se každý z nich zaměřuje na jinou oblast, první na alkohol, druhý na nikotinové výrobky, oba jsou sestaveny totožně. Tato jednotná struktura byla zvolena záměrně, aby bylo možné výsledky u obou typů návykových látek vzájemně porovnávat a vyhodnotit rozdíly v chování žáků.

Struktura obou dotazníků (shodně po 10 otázkách):

Identifikační údaje: V úvodu žáci uváděli typ školy, věk a pohlaví.

Míra výskytu a frekvence užívání (Klíčová část): Zde otázky zjišťují, zda žáci mají s látkou zkušenost a především to, jak často ji užívají. Kombinace těchto dat přímo naplňuje hlavní cíl práce, tedy zhodnocení míry výskytu těchto jevů u mládeže.

Preference produktů: Otázky se zaměřují na konkrétní formy látek – u alkoholu jde o pivo, víno či tvrdý alkohol; u nikotinu o cigarety, vapování, nikotinové sáčky či nahříváný tabák. To ukazuje aktuální trendy mezi mládeží.

Věk první zkušenosti, motivace a první kontakt: Tato část se zaměřuje na úplné začátky užívání. Zjišťuje se, v kolika letech žáci látku poprvé zkusili, kdo jim ji poprvé nabídl, při jaké příležitosti ji užívají a co pro ně znamená. Tyto informace jsou důležité pro pochopení, kdy a proč mladí lidé s těmito látkami začínají a proč je dále užívají.

Způsoby získávání a dostupnost (Klíčová část): Otázky jsou zaměřeny na vedlejší cíl práce. Zjišťují, kde si nezletilí látky kupují (večerky, trafiky, automaty, bary) nebo od koho je dostávají (rodina, vrstevníci).

Postoj rodinného prostředí: Zjištění, zda rodiče o užívání látek u svých dětí vědí a zda k němu zaujímají tolerantní, nebo odmítavý postoj.

Informovanost a prevence (Klíčová část): Závěrečná otázka zjišťuje, zda mají žáci dostatek informací o rizicích užívání daných látek a od koho informace čerpají. Tato zjištění jsou nezbytná pro návrh vlastních preventivních a represivních opatření v závěru práce.

Většina otázek v dotaznících je uzavřených, doplněná o polootevřené varianty s možností vlastního dopsání pro získání přesnějších dat. Sběr dat byl realizován prostřednictvím dvou samostatných dotazníků (pro alkohol a pro nikotinové výrobky) u jednotné skupiny 245 respondentů z vybraných škol v Českých Budějovicích. Tento soubor tvořilo 82 žáků základní školy, 72 studentů střední odborné školy a 91 studentů

gymnázia. Vzhledem k tomu, že respondenti odpovídali na obě zkoumané oblasti, umožňují získaná data přímé srovnání výsledků u obou typů látek v rámci stejné skupiny osob.

9.1 Stanovení hypotéz u alkoholu a u tabákových a nikotinových výrobků

Před zahájením šetření byly na základě stanovených cílů určeny následující hypotézy, které budou pomocí dotazníků ověřovány:

H1: Míra užívání alkoholu se výrazně liší podle typu navštěvované školy. Předpokládá se, že na základní škole je výskyt nejmenší a na gymnáziu je nižší než na střední odborné škole.

H2: Nejčastějším způsobem obstarávání alkoholu u nezletilých je nákup ve večerkách, nebo získání od kamarádů a vrstevníků.

H3: Většina dotázaných žáků má zkušenost s alkoholem dříve, než dosáhne věku 15 let.

H4: Hlavním zdrojem informací o rizicích spojených s konzumací alkoholu je pro dospívající rodinné prostředí.

H5: Moderní alternativy, konkrétně vapovací zařízení a nikotinové sáčky, jsou u žáků a studentů užívány častěji než klasické cigarety.

H6: Hlavním zdrojem první zkušenosti s nikotinovými výrobky je pro dotázané vrstevnická skupina a kamarádi, nikoliv rodina.

H7: Míra užívání tabákových a nikotinových výrobků se výrazně liší podle typu navštěvované školy, přičemž nejvyšší výskyt pravidelných uživatelů se předpokládá u studentů střední odborné školy.

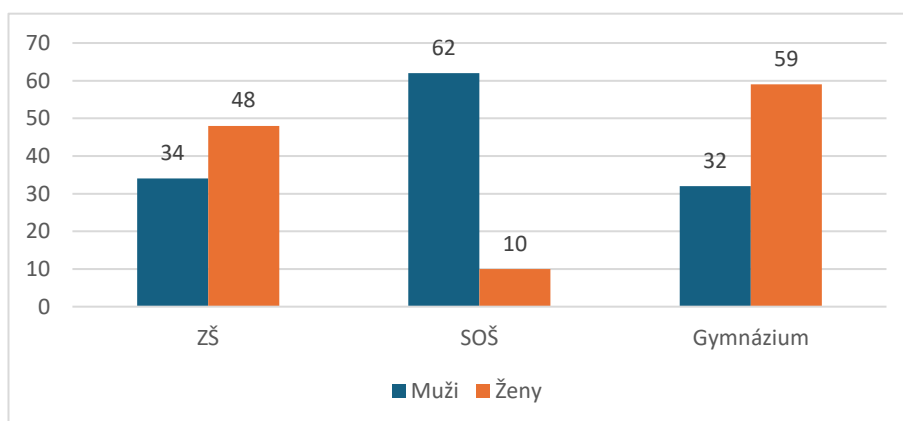
H8: Většina respondentů si neuvědomuje zdravotní rizika spojená s užíváním nikotinových a tabákových výrobků.

10 Výsledky dotazníkového šetření a jejich analýza

V rámci vlastního výzkumného šetření jsou vyhodnoceny dotazníky, které byly distribuovány mezi žáky a studenty v Českých Budějovicích. Hlavním cílem je zhodnotit míru výskytu užívání návykových látek u žáků různých typů škol a posoudit možnosti, jakým způsobem na tuto problematiku mohou preventivně i represivně působit bezpečnostní složky a další instituce. Vedlejším cílem je pak zjistit konkrétní způsoby, jakými si nezletilí v Českých Budějovicích obstarávají alkohol, tabákové a nikotinové výrobky.

10.1 Alkohol

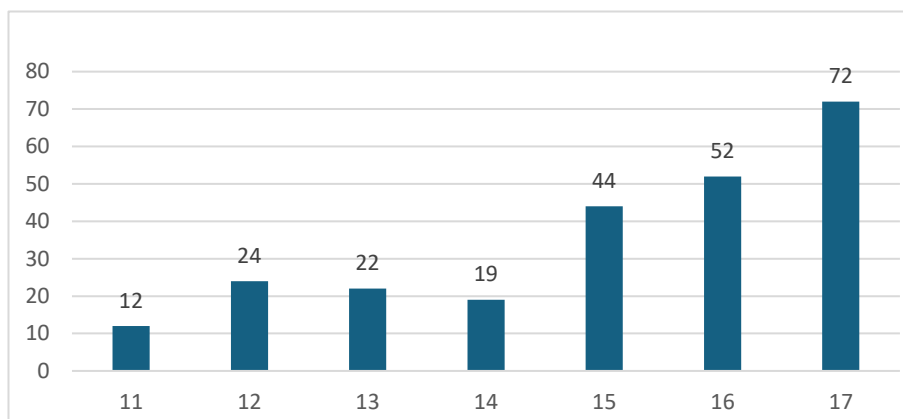
Graf 1: Pohlaví respondentů¹⁰⁸

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 245 respondentů, z čehož 47,8 % (117 osob) tvořily ženy a 52,2 % (128 osob) muži. Při pohledu na složení žáků základní školy je patrná mírná převaha dívek, kterých bylo 58,5 % (48 žákyň), zatímco chlapci tvořili 41,5 % (34 žáků). Zcela odlišná situace nastala u střední odborné školy, kde naprosto dominovali muži s podílem 86,1 % (62 studentů) oproti 13,9 % žen (10 studentek). Naopak na gymnáziu tvořily většinu respondentů ženy, a to v zastoupení 64,8 % (59 studentek), přičemž muži tvořili 35,2 % (32 studentů).

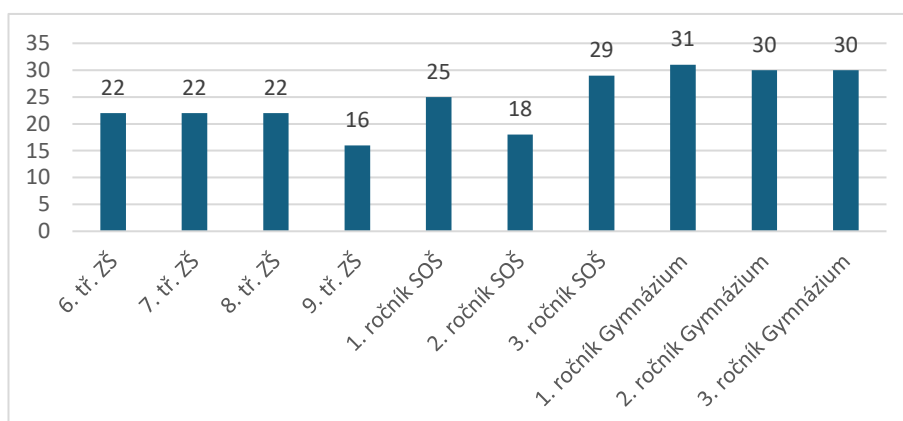
¹⁰⁸Vlastní výzkumné šetření 2026.

Graf 2: Věk respondentů¹⁰⁹

Z hlediska věku byli do šetření zapojeni respondenti od 11 do 17 let. Nejpočetnější skupinu zastupovali mladí lidé ve věku 17 let, kterých bylo 29,4 % (72 osob). Významný podíl tvořili také šestnáctiletí (21,2 %, tj. 52 osob) a patnáctiletí (18 %, tj. 44 osob). Nejmladší účastníci ve věku 11 let tvořili 4,9 % (12 dětí) a dvanáctiletí 9,8 % (24 dětí). Skupina třináctiletých byla zastoupena 9 % (22 dětí) a čtrnáctiletých 7,8 % (19 dětí). Celkový věkový průměr odpovídá rozložení žáků mezi druhý stupeň základní školy a vyšší ročníky střední školy a gymnázia. Právě u těchto nejmladších respondentů lze sledovat úplné počátky zkušeností s alkoholem a tabákovými a nikotinovými výrobky, zatímco u starších studentů je možné již pozorovat vytvořené postoje k daným látkám a častější návyky na ně.

Graf 3: Rozložení respondentů dle ročníku¹¹⁰

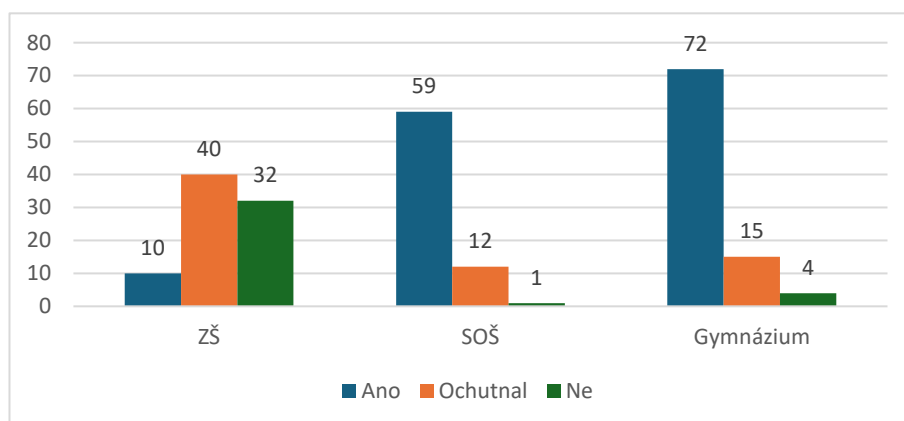
Pokud jde o rozdělení žáků do jednotlivých ročníků, skupina ze základní školy byla rozdělena téměř rovnoměrně mezi 6., 7. a 8. třídu (shodně po 22 žácích, tj. 26,8 %

¹⁰⁹Vlastní výzkumné šetření 2026.

¹¹⁰Vlastní výzkumné šetření 2026.

za každý ročník), které doplnilo 16 žáků z 9. třídy (19,5 %). Na střední odborné škole byl nejpočetnější 3. ročník s 40,3 % (29 studentů), následovaný 1. ročníkem s 34,7 % (25 studentů) a 2. ročníkem s 25 % (18 studentů). V případě gymnázia bylo zastoupení velmi vyrovnané – 1. ročník tvořilo 34,1 % (31 studentů), zatímco 2. a 3. ročník shodně 33 % (po 30 studentech).

Graf 4: Požití alkoholu respondenty¹¹¹

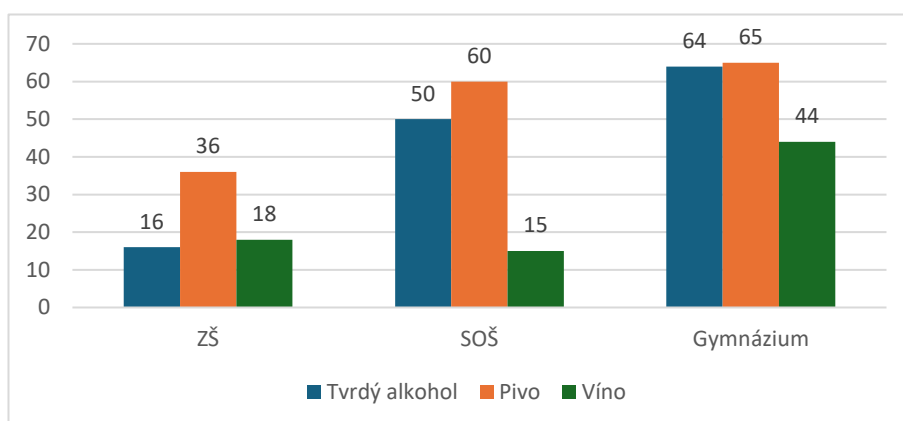

Výsledky 1. otázky zaměřené na zkušenost s alkoholem ukazují na zásadní rozdíl mezi žáky základní školy a studenty škol středních. Na základní škole uvedlo 39 % dotázaných (32 respondentů), že s alkoholem nemá dosud žádnou zkušenost. U zbývajících částí žáků se však kontakt s alkoholem již objevil – konkrétně 48,8 % (40 žáků) uvedlo, že alkohol zatím pouze ochutnalo, a 12,2 % (10 žáků) již alkohol přímo požílo. Tato data potvrzují, že i na základní škole se vyskytuje skupina dětí, u které konzumace začíná dříve, než je zákonem povolená hranice.

Zcela opačná situace je patrná u studentů středních škol, kde je abstinence naprosto výjimečným jevem. Na střední odborné škole byl zaznamenán pouze jeden respondent (1,4 %) bez zkušenosti s alkoholem a na gymnáziu se jednalo o čtyři studenty (4,4 %). U zbývajících 158 středoškoláků je alkohol již běžnou součástí života, ať už formou ochutnání (12 studentů na SOŠ a 15 na gymnáziu), nebo přímého požívání (59 studentů na SOŠ a 72 na gymnáziu). Z uvedených dat jasně vyplývá, že zatímco na základní škole je abstinence stále významně zastoupena, přechod na střední školu v prostředí Českých Budějovic je spojen s masivním nárůstem konzumace alkoholu a jeho přijetím do běžného společenského života dospívajících.

¹¹¹Vlastní výzkumné šetření 2026.

Graf 5: Formy užívaného alkoholu¹¹²

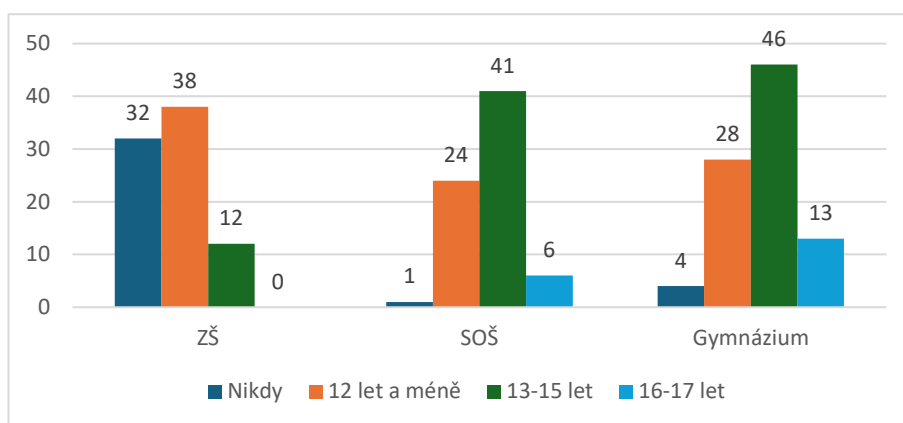
2. otázka se zaměřila na konkrétní druhy nápojů, které respondenti volí. Při vyhodnocení je nutné brát v úvahu, že v této části odpovídali pouze ti, kteří již s alkoholem mají zkušenost. Vycházíme tedy ze vzorku 50 žáků základní školy, 71 studentů střední odborné školy a 87 studentů gymnázia. Jelikož respondenti mohli v této otázce zvolit více variant současně, součet procentuálních podílů u jednotlivých škol přesahuje 100 %.

U skupiny dětí ze základní školy dominuje pivo, které uvedlo 72 % (36 dětí), a víno s 36 % (18 dětí). Tyto výsledky však neznamenají pravidelnou konzumaci; spíše potvrzují první kontakt s alkoholem, kdy je dětem (často v rodinném kruhu) umožněno nápoj pouze ochutnat. Přesto je závažnější, že i v této věkové kategorii již 32 % (16 dětí) uvedlo zkušenost s tvrdým alkoholem.

Na středních školách se situace mění a už nejde o náhodné ochutnávání, ale o vědomou volbu. U studentů střední odborné školy je nejčastější volbou pivo, které označilo 84,5 % (60 osob), následované tvrdým alkoholem s 70,4 % (50 respondentů). Velmi podobný jev vykazují i gymnazisté, kde pivo preferuje 74,7 % (65 studentů) a tvrdý alkohol 73,6 % (64 studentů). Specifikem gymnázia je pak výrazně vyšší obliba vína, které uvedlo 50,6 % (44 studentů), zatímco na odborných školách je to pouze 21,1 % (15 studentů). Získaná data jasně ukazují, že s rostoucím věkem se preference dospívajících rozšiřují a tvrdý alkohol se stává běžnou a často vyhledávanou součástí jejich společenských aktivit.

¹¹²Vlastní výzkumné šetření 2026.

Graf 6: Věk prvního kontaktu s alkoholem¹¹³

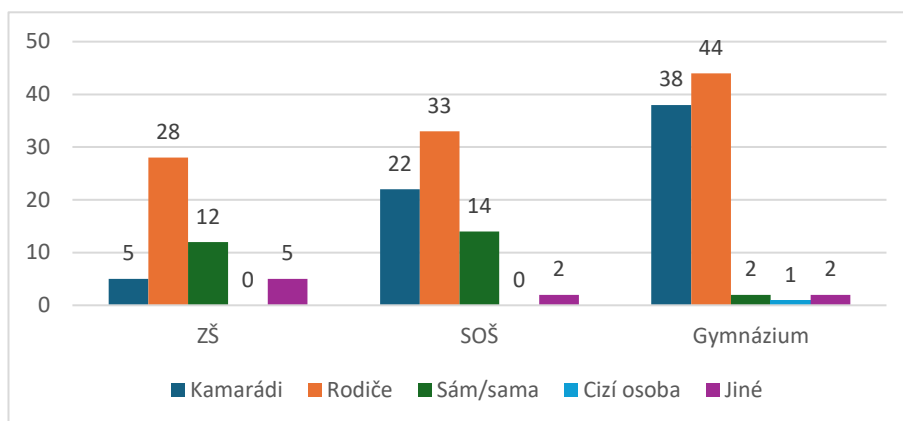
3. otázka zjišťovala, v jakém věku respondenti poprvé požili alkoholický nápoj. Na tuto otázku odpovídali všichni účastníci, jelikož nabízela i možnost „nikdy“, a bylo možné zvolit pouze jednu variantu. Získaná data odhalují, že k prvnímu kontaktu s alkoholem dochází u značné části dětí v Českých Budějovicích ve velmi nízkém věku.

U žáků základní školy uvedlo 46,3 % (38 dětí), že alkohol poprvé ochutnalo ve věku 12 let a méně. Dalších 14,7 % (12 žáků) získalo první zkušenost mezi 13. a 15. rokem. Kategorie 16–17 let zůstala u základní školy dle očekávání nulová, což odpovídá věkovému složení žáků na druhém stupni. Skutečnost, že více než polovina dětí na základní škole se již s alkoholem setkala, zatímco zbývajících 39 % (32 žáků) zkušenost zatím nemá, poukazuje na nutnost cílit preventivní opatření již na první stupeň.

U studentů středních škol se tendence k časnému zahájení konzumace potvrzuje. Na střední odborné škole uvádí první zkušenost ve 12 letech a dříve 33,3 % (24 studentů) a na gymnáziu 30,8 % (28 studentů). U obou typů středních škol naprosto dominuje věkové rozmezí 13 až 15 let, kdy s alkoholem začalo 56,9 % (41 respondentů) na odborné škole a 50,5 % (46 respondentů) na gymnáziu. Pouze malá část středoškoláků odsunula první kontakt do věku 16–17 let (8,4 %, tj. 6 studentů na SOŠ a 14,3 %, tj. 13 studentů na gymnáziu). Naprosté minimum respondentů pak uvedlo, že alkohol doposud nikdy neokusilo (1,4 %, tj. 1 student na SOŠ a 4,4 %, tj. 4 studenti na gymnáziu).

¹¹³Vlastní výzkumné šetření 2026.

Graf 7: Zprostředkovatel první zkušenosti s alkoholem¹¹⁴

4. otázka zkoumala, kdo respondentům poprvé zprostředkoval zkušenost s alkoholem. Do vyhodnocení nejsou zahrnuti ti, kteří alkohol dosud nikdy neokusili. Respondenti mohli zvolit pouze jednu variantu. Výsledky přinášejí zásadní zjištění o roli rodiny, která v mnoha případech nahrazuje vliv vrstevnických skupin.

U žáků základní školy jsou nejčastějším zdrojem první nabídky rodiče, a to v 56 % (28 případů). Lze předpokládat, že rodiče volí tento přístup záměrně, aby dítě seznámili s alkoholem v kontrolovaném domácím prostředí. Často se domnívají, že tímto způsobem předejdou rizikovému experimentování v partách bez dozoru. Dalších 10 % (5 dětí) tvoří skupina „jiné“, kde žáci konkrétně uváděli širší příbuzenstvo, jako jsou sourozenci, švagři, babičky či tety. Velmi varovným signálem je však 24 % (12 dětí), které si alkohol vzalo samo od sebe bez vědomí dospělých. Kamarádi stáli za první zkušeností pouze u 10 % (5 dětí), zatímco varianta cizí osoby nebyla u základní školy zastoupena vůbec (0 respondentů).

Na střední odborné škole jsou rodiče opět hlavní skupinou se 46,5 % (33 odpovědí), následovanou kamarády s 31 % (22 respondentů). Možnost, že si student vzal alkohol sám, uvedlo 19,7 % (14 osob). V kategorii „jiné“ (2,8 %, tj. 2 odpovědi) se objevil dědeček a strýc. Cizí osoba nebyla ani zde jako iniciátor zmíněna (0 %).

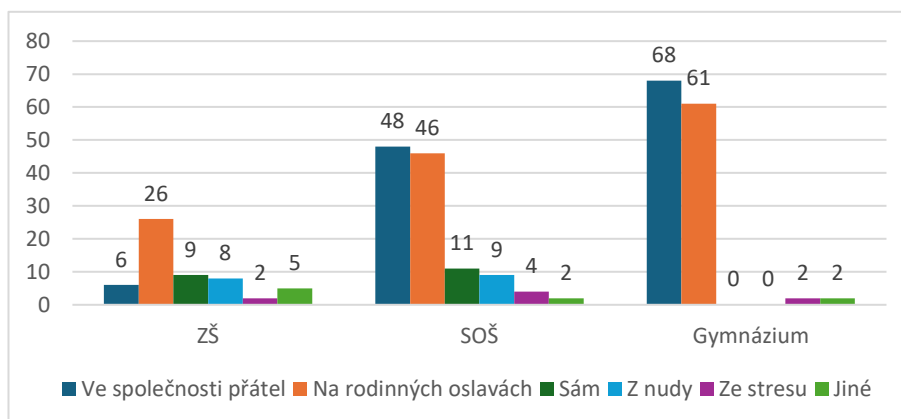
U gymnázia tvoří rodiče 50,6 % (44 studentů) a kamarádi 43,7 % (38 studentů). Pouze 2,3 % (2 studenti) si v této skupině vzalo alkohol samo. Kategorie „jiné“ (2,3 %, tj. 2 odpovědi) přinesla specifické odpovědi, a to nabídku od prarodičů a v jednom případě

¹¹⁴Vlastní výzkumné šetření 2026.

od kněze při eucharistii. Jako jediný případ z celého průzkumu zde figuruje také cizí osoba (1,1 %, tj. 1 student).

Získaná data potvrzují, že v Českých Budějovicích je první kontakt s alkoholem silně spojen s rodinným kruhem. Tento přístup rodičů lze chápat jako snahu o to, aby se dítě s alkoholem seznámilo v bezpečném prostředí dříve, než se k němu dostane v nekontrolované skupině vrstevníků. Rodiče se tak pravděpodobně snaží o to, aby alkohol pro dospívající nebyl neznámým lákadlem, a chtějí mít počáteční zkušenost pod dohledem. Zároveň je však nutné věnovat pozornost skutečnosti, že nemalá část dospívajících si alkohol vzala sama. To nemusí nutně znamenat pouze braní zásob v domácnosti, ale poukazuje to na vysokou míru vlastní iniciativy mladistvých na různých společenských akcích, oslavách či svatbách, kde je alkohol volně dostupný a dospívající se k němu sami, i bez přímé nabídky, rozhodnou přistoupit.

Graf 8: Příležitosti ke konzumaci alkoholu¹¹⁵

5. otázka se zaměřila na situace, při kterých dospívající alkohol nejčastěji požívají. Do vyhodnocení nebyli zahrnuti ti, kteří jsou úplnými abstinenty. Respondenti měli možnost zvolit více variant současně, což odráží rozmanitost situací, ve kterých se k alkoholu dostávají.

U žáků základní školy jsou jednoznačně nejčastější příležitostmi rodinné oslavy, které uvedlo 52 % (26 dětí). Ve společnosti přátel pije alkohol 12 % (6 dětí). Důležitým zjištěním je, že 4 % (2 žáci) využívají alkohol jako prostředek k řešení stresových situací. Alarmující je také fakt, že 18 % (9 dětí) pije alkohol o samotě a 16 % (8 dětí) uvedlo jako důvod nudu. U kategorie „jiné“ (10 %, tj. 5 odpovědí) žáci zmiňovali konkrétní případy

¹¹⁵Vlastní výzkumné šetření 2026.

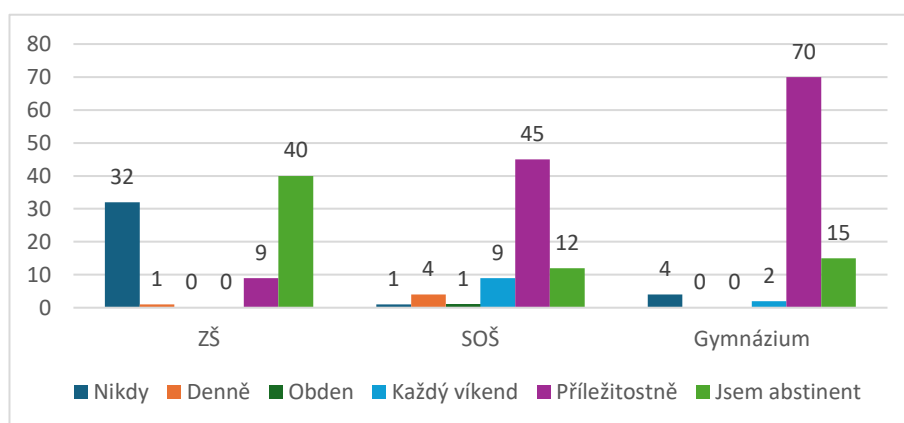
jako důležité slavnosti, pití s bratrem, nebo situace, kdy pijí přímo s rodiči či s jejich výslovným povolením.

Na střední odborné škole se do popředí dostává sociální aspekt. Hlavní příležitost tvoří společnost přátel (67,6 %, tj. 48 studentů) a rodinné oslavy (64,8 %, tj. 46 studentů). Podobně jako u mladších žáků se i zde objevuje pití z nudy (12,7 %, tj. 9 osob), o samotě (15,5 %, tj. 11 osob) a také konzumace vyvolaná stresem (5,6 %, tj. 4 osoby). V kategorii „jiné“ (2,8 %, tj. 2 odpovědi) studenti zmínili diskotéky nebo pití s dědečkem.

U gymnázia je dominance společenského pití nejvýraznější. Ve společnosti přátel požívá alkohol 78,2 % (68 studentů) a na rodinných oslavách 70,1 % (61 studentů). Stres jako důvod ke konzumaci uvedlo 2,3 % (2 studenti). Je pozitivní, že nikdo z gymnazistů nevedl pití o samotě nebo z nudy (0 respondentů). V kategorii „jiné“ (2,3 %, tj. 2 odpovědi) se objevilo pití u jídla a eucharistie.

Z výsledků je patrný posun v motivech. Zatímco na základní škole je alkohol spojen především s domovem, na středních školách se stává nástrojem socializace. Skutečnost, že se ve všech typech škol objevuje pití ze stresu, o samotě nebo z nudy, je varovným signálem. Tyto motivy totiž často stojí u zrodu rizikovějšího užívání, kdy alkohol neslouží k oslavě, ale jako únikový mechanismus.

Graf 9: Četnost konzumace alkoholu¹¹⁶

6. otázka dotazníku zjišťovala, jak často respondenti alkoholické nápoje pijí. V této otázce vybírali účastníci pouze jednu z nabízených možností a odpovídali všichni respondenti. Je důležité rozlišit dvě skupiny, které alkohol pravidelně nepijí: možnost

¹¹⁶Vlastní výzkumné šetření 2026.

„nikdy“ zvolili ti, kteří v úvodu uvedli, že nemají s alkoholem vůbec žádnou zkušenost, zatímco možnost „jsem abstinent“ vybrali ti, kteří alkohol v minulosti sice ochutnali, ale dále jej nekonzumují.

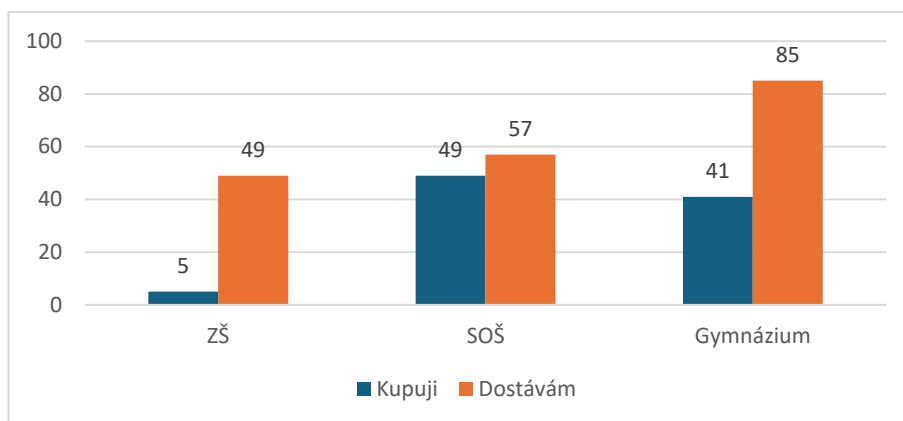
Na základní škole uvedlo 39 % žáků (32 dětí) možnost „nikdy“, což odpovídá skupině bez jakékoli zkušenosti. Jako abstinenti se označilo 48,8 % (40 žáků), kteří již alkohol ochutnali, ale pravidelně jej nepijí. Příležitostnou konzumaci přiznalo 11 % (9 žáků). Velmi varovným zjištěním je jeden žák (1,2 %), který uvedl, že pije alkohol denně. Pravidelné víkendové pití nebo konzumaci obden na této škole nikdo neuvedl.

Na střední odborné škole je situace odlišná. Skupina bez zkušenosti („nikdy“) tvoří pouze 1,4 % (1 student) a jako abstinenti se označilo 16,7 % (12 studentů). Naprostá většina studentů vykazuje známky konzumace – 62,5 % (45 osob) pije příležitostně a 12,5 % (9 osob) pravidelně každý víkend. U 5,6 % (4 studentů) se objevuje každodenní pití a u 1,4 % (1 student) konzumace obden. Z dat vyplývá, že na tomto typu školy je pravidelná konzumace nejvíce rozšířena.

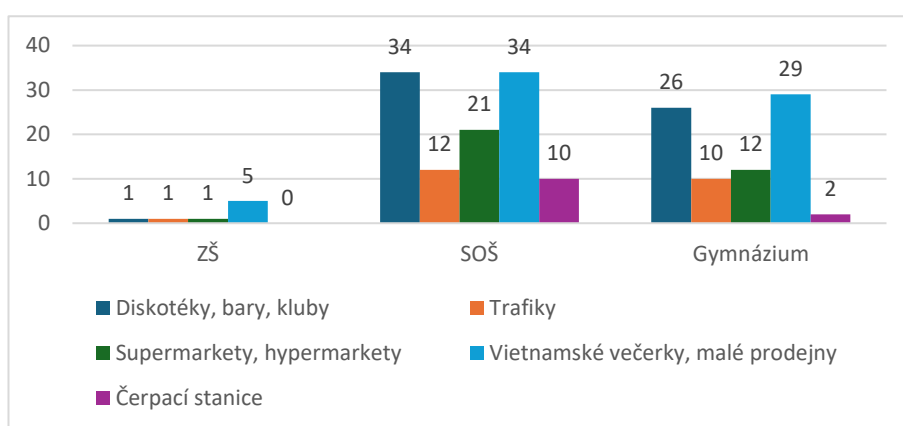
U gymnázia tvoří skupinu bez zkušenosti 4,4 % (4 studenti) a jako abstinenti se označilo 16,5 % (15 studentů), což jsou žáci, kteří mají za sebou pouze zkušenost s ochutnáním. Dominantní skupinou jsou příležitostní konzumenti, kterých je 76,9 % (70 studentů). Pravidelné víkendové pití se vyskytuje u 2,2 % (2 osob). Na rozdíl od předchozích škol nikdo z respondentů na gymnáziu neuvedl, že by pil alkohol denně nebo obden.

Z porovnání dat je zřejmé, že zatímco na základní škole je pravidelná konzumace zcela výjimečná, na střední odborné škole a gymnáziu se stává běžnější součástí života. Zejména u střední odborné školy je patrný posun k rizikovějšímu chování, což dokládají respondenti s denní či téměř každodenní frekvencí pití. Na gymnáziu je konzumace sice rozšířená, ale drží se spíše v rovině příležitostné aktivity.

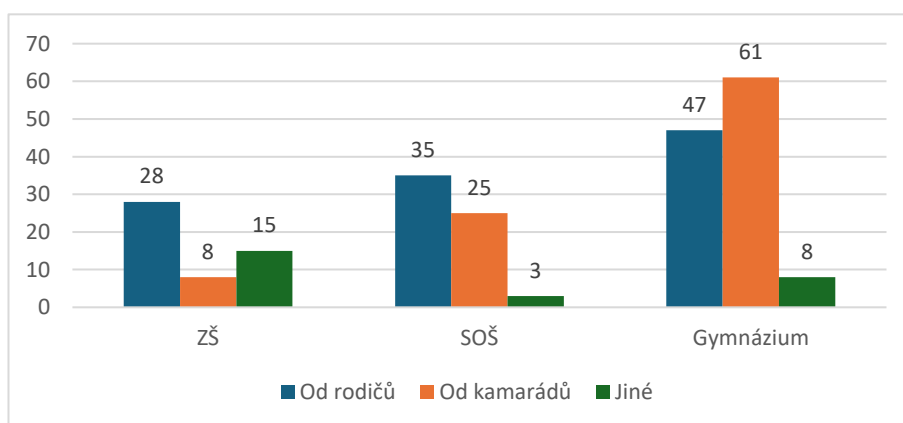
Graf 10: Způsob získávání alkoholu¹¹⁷

Graf 11: Získávání alkoholu formou koupě¹¹⁸

Graf 12: Získávání alkoholu formou dostávání¹¹⁹

7. otázka se zaměřila na cesty, kterými se dospívající k alkoholu dostávají. Do vyhodnocení byli zahrnuti pouze respondenti, kteří v úvodu potvrdili zkušenost s konzumací. Účastníci průzkumu mohli v této otázce označit více variant současně, což

¹¹⁷Vlastní výzkumné šetření 2026.

¹¹⁸Vlastní výzkumné šetření 2026.

¹¹⁹Vlastní výzkumné šetření 2026.

umožňuje podrobně zmapovat, jak je alkohol pro mladistvé dostupný v domácnostech i v běžné prodejní síti.

U žáků základní školy je dominantním způsobem získávání alkoholu jeho bezplatné obdržení, což uvedlo 98 % (49 dětí). Naproti tomu nákup v obchodě přiznalo pouze 10 % (5 žáků). Při bližším pohledu na skupinu, která alkohol dostává, hrají hlavní roli rodiče (56 %, tj. 28 případů) a kamarádi (16 %, tj. 8 případů). Významnou roli zde hraje kategorie „jiné“, kde 30 % (15 dětí) uvedlo získání od sestry, švagra, bratra, babičky či jiného příbuzenstva. V této skupině se navíc opakovaně (v 10 případech) objevila odpověď, že si dítě vzalo alkohol samo z domácích zásob. Ti, kteří si alkohol již sami kupují, tak činí výhradně ve vietnamských večerkách a malých prodejnách, ojediněle v trafikách, supermarketech či barech.

U studenta střední odborné školy je patrný výrazný nárůst samostatnosti. Možnost, že si alkohol sami kupují, zvolilo 69 % (49 studentů) a možnost, že jej dostávají, 80,3 % (57 studentů). Nejčastějším místem nákupu jsou vietnamské večerky a diskotéky či bary (shodně 34 studentů), následují supermarkety (21 studentů). Pokud studenti alkohol dostávají, děje se tak nejčastěji od rodičů (35 případů) nebo od kamarádů (25 případů). V kategorii „jiné“ (4,2 %, tj. 3 odpovědi) se objevil dědeček, strýc nebo opět vlastní zásoby z domova.

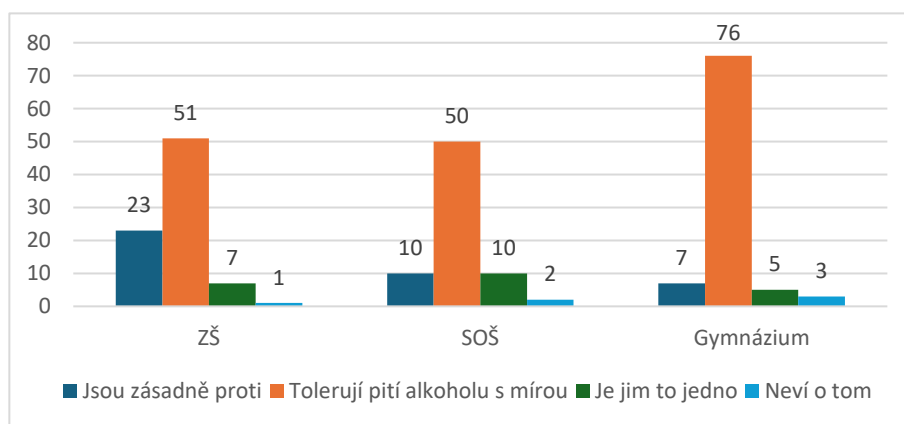
U gymnázia je situace podobná, přičemž zde je ještě silněji zastoupena sociální síť kamarádů. Možnost vlastního nákupu uvedlo 47,1 % (41 studentů) a možnost obdržení alkoholu od někoho jiného 97,7 % (85 studentů). Hlavním místem pro nákup jsou pro gymnázium vietnamské večerky (29 studentů) a diskotéky či bary (26 studentů). Pokud jde o bezplatné získání, na prvním místě jsou kamarádi (70,1 %, tj. 61 případů), následovaní rodiči (54 %, tj. 47 případů). V kategorii „jiné“ (9,2 %, tj. 8 odpovědi) figurovali sourozenci, prarodiče, mše, cizí osoba nebo opět vlastní zásoby z domova.

Z celkové analýzy dat o způsobech získávání alkoholu vyplývá několik zásadních skutečností. Zatímco u žáků základní školy je alkohol získáván převážně v rodinném a domácím kruhu, u studentů středních škol se cesty k němu rozšiřují i do běžných prodejen a zábavních podniků. Alarmujícím zjištěním je vysoká úspěšnost nákupů zejména v malých prodejnách a večerkách, a to u všech typů škol, což poukazuje na nedostatečnou kontrolu prodeje alkoholu nezletilým přímo v ulicích Českých Budějovic.

Velmi důležitým aspektem je dostupnost alkoholu v domácím prostředí. Z odpovědí respondentů (zejména u základní školy a gymnázia) je patrné, že dospívající si alkohol často berou sami z domácích zásob. To svědčí o tom, že alkohol je v domácnostech běžně volně přístupný a rodiče či příbuzní jej pravděpodobně dostatečně nezabezpečují. Kromě přímého poskytnutí od rodičů hraje roli i širší rodina, jako jsou sourozenci, babičky či švagři, což jen potvrzuje vysokou míru tolerance české společnosti ke konzumaci alkoholu u mladistvých.

Zajímavým detailem je také výskyt ojedinělých, ale specifických způsobů získání. Na gymnázium se objevil jeden případ získání alkoholu od cizí osoby, což může naznačovat riziko oslovení neznámých dospělých před prodejnou s prosbou o nákup. Stejně tak zmínky o eucharistii nebo mši ukazují, že se dospívající s alkoholem setkávají i v rámci náboženských tradic. Celkově lze shrnout, že pro mladistvé v Českých Budějovicích nepředstavuje získání alkoholu výrazný problém, ať už se k němu dostávají skrze své sociální okolí, nebo díky benevolentnímu přístupu v některých typech prodejen.

Graf 13: Postoj rodičů k požívání alkoholu¹²⁰

8. otázka se zaměřila na vnímání postojů rodičů k alkoholu z pohledu dospívajících. V této části odpovídali všichni respondenti, tedy i ti, kteří v úvodu uvedli, že s alkoholem nemají žádnou zkušenost. Účastníci průzkumu vybírali pouze jednu variantu, která nejlépe vystihuje přístup jejich zákonných zástupců. Výsledky naznačují vysokou míru tolerance v rodinném prostředí napříč všemi typy škol.

Na základní škole uvedlo 62,2 % žáků (51 dětí), že jejich rodiče tolerují pití alkoholu s mírou. Zásadní nesouhlas rodičů pociťuje 28 % respondentů (23 dětí).

¹²⁰Vlastní výzkumné šetření 2026.

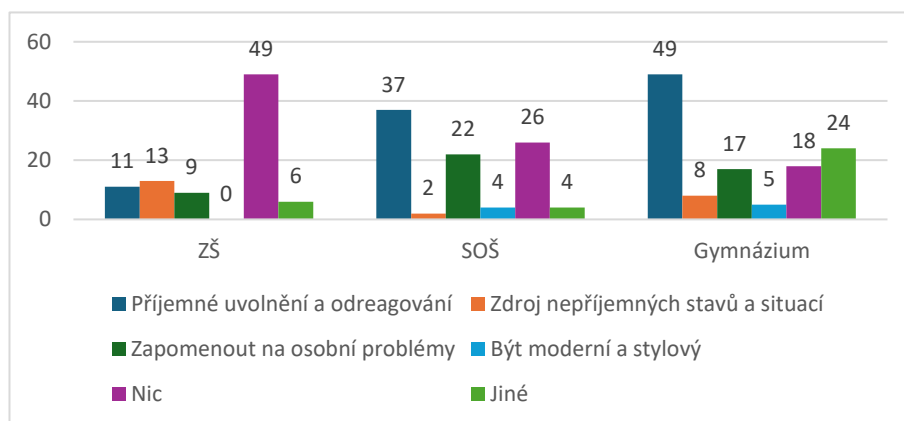
Skupinu, kde je rodičům konzumace jejich dětí lhostejná, tvoří 8,5 % (7 dětí) a pouze v jednom případě (1,2 %) žák uvedl, že o jeho zkušenostech s alkoholem rodiče vůbec nevědí.

U studentů střední odborné školy se vstřícný přístup rodičů ještě zvyšuje, když možnost tolerance pití s mírou zvolilo 69,4 % respondentů (50 studentů). Procentuální zastoupení rodičů, kteří jsou zásadně proti, zde klesá na 13,9 % (10 studentů). Stejný počet studentů (13,9 %, tj. 10 osob) vnímá nezájem rodičů o toto téma „je jim to jedno“. Skutečnost, že o konzumaci rodiče nevědí, uvedlo 2,8 % (2 studenti).

U gymnázia je míra tolerance ze strany rodičů nejvyšší z celého souboru, kdy ji uvádí 83,5 % (76 studentů). Pouze 7,7 % (7 respondentů) má rodiče, kteří jsou zásadně proti požívání alkoholu. Lhostejný přístup pocítuje 5,5 % (5 studentů) a 3,3 % (3 studenti) uvádí, že o jejich pití rodiče nemají informace.

Z analýzy dat vyplývá, že naprostá většina rodičů respondentů v Českých Budějovicích volí cestu tolerance „pití s mírou“ namísto striktních zákazů. Tento přístup je patrný již na základní škole a se vzrůstajícím věkem studentů se dále upevňuje. Situace, kdy dospívající konzumaci před rodiči tají nebo kdy je rodičům chování dětí zcela lhostejné, se v dotaznících objevovaly jen minimálně. Dominantní postoj postavený na toleranci pravděpodobně souvisí s již dříve zmíněnou snahou rodičů o kontrolu nad prvními zkušenostmi dětí. Rodiče tímto způsobem zřejmě usilují o otevřenou komunikaci a doufají, že nastavením rozumných hranic předejdou rizikovému a nekontrolovanému pití v budoucnu.

Graf 14: Význam alkoholu v životě studentů¹²¹

¹²¹Vlastní výzkumné šetření 2026.

9. otázka zjišťovala, co alkohol pro dotázané osobně znamená a jaké pocity či stavy si s ním spojují. Studenti mohli v této otázce označit více odpovědí. Data odhalují postupnou proměnu vnímání alkoholu od nezájmu v mladším věku až po jeho vnímání jako prostředku k regulaci nálady a společenského vyžití.

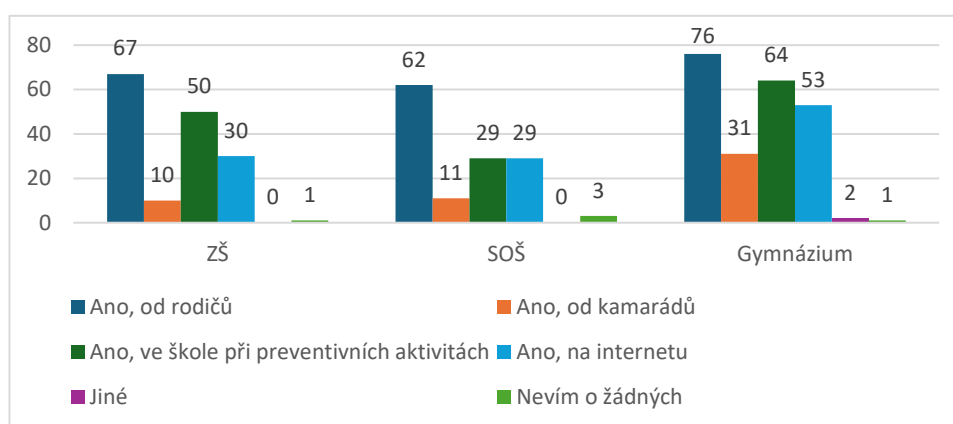
U žáků základní školy převažuje k alkoholu neutrální až lhostejný postoj, kdy 59,8 % (49 dětí) uvedlo, že pro ně alkohol neznamená nic. Jako zdroj příjemného uvolnění a odreagování jej vnímá 13,4 % (11 žáků), zatímco 15,9 % (13 žáků) jej naopak spojuje s nepříjemnými stavy a situacemi. Znepokojivým zjištěním je, že 11 % (9 žáků) vidí v alkoholu možnost, jak zapomenout na osobní problémy. V kategorii „jiné“ (7,3 %, tj. 6 odpovědí) žáci vyjadřovali silný odpor, kdy dvakrát označili alkohol za „hnus“, dále uvedli, že škodí tělu, a třikrát zmínili samotnou chuť.

U studentů střední odborné školy se vnímání výrazně mění a alkohol začíná být vnímán mnohem kladněji. Více než polovina (51,4 %, tj. 37 studentů) vidí v alkoholu prostředek pro příjemné uvolnění a odreagování. Výrazně také narůstá skupina, pro kterou alkohol slouží jako únik před osobními problémy (30,6 %, tj. 22 studentů). Pouze 36,1 % (26 studentů) uvedlo, že pro ně alkohol nic neznamená, a minimální část (2,8 %, tj. 2 studenti) jej vnímá jako zdroj nepříjemností. Menší část (5,6 %, tj. 4 studenti) spojuje alkohol s potřebou být moderní a stylový. V kategorii „jiné“ (5,6 %, tj. 4 odpovědi) se objevily názory, že pití je pro zábavu, že alkohol studentům chutná (i v kombinaci s dobrým jídlem), ale zaznělo i vědomí o ničení zdraví.

U gymnázia je vnímání alkoholu jako nástroje k relaxaci nejsilnější, uvádí ho 53,8 % (49 studentů). Možnost, že pro ně alkohol nic neznamená, zvolilo 19,8 % (18 studentů). Jako zdroj nepříjemných stavů vnímá alkohol 8,8 % (8 studentů) a 18,7 % (17 studentů) jej využívá k zapomenutí na osobní potíže. U 5,5 % (5 studentů) hraje roli snaha být moderní a stylový. Velmi specifická je kategorie „jiné“, kterou zvolilo 26,4 % (24 studentů). Studenti zde alkohol nejčastěji vnímají jako společenskou záležitost a cestu k pobavení s kamarády (celkem 6 případů) či zpestření situací a zábavu. Čtyřikrát byla zmíněna chuť, dále pak experimentování, společenské události a přípitky. Objevily se však i negativní či specifické postoje, jako je histaminová intolerance spojená s odporem k pachu alkoholu, nejistota ohledně významu alkoholu nebo náboženský rozměr v podobě přijetí Ježíšem.

Z výsledků vyplývá, že s věkem žáků klesá počet těch, pro které alkohol nepředstavuje žádný význam. Varovným signálem napříč všemi školami je využívání alkoholu jako mechanismu k řešení osobních problémů, což je patrné zejména u studentů střední odborné školy. Na gymnáziu je vnímání alkoholu nejrozmanitější – od čistě společenského a zábavního prvku přes chuťový zážitek až po uvědomění si zdravotních limitů či náboženských tradic. Tato šíře odpovědí pravděpodobně souvisí s dříve zmíněnou otevřeností v rodinách těchto studentů, kde je alkohol prezentován jako běžná součást společenského života.

Graf 15: Zdroje informací o rizicích konzumace alkoholu¹²²

10. otázka se zaměřuje na vyhodnocení informovanosti o rizicích spojených s konzumací alkoholu a zjišťuje, z jakých konkrétních míst nebo od jakých osob dotázaní tyto informace čerpají. V této části odpovídali všichni respondenti a měli možnost označit více variant současně, což umožnilo identifikovat, kdo má v oblasti prevence na mládež největší vliv.

U žáků základní školy hraje klíčovou roli rodina a škola. Celkem 81,7 % (67 dětí) uvedlo, že jsou informováni od svých rodičů. Velmi významný podíl má také školní prevence, kterou jako zdroj informací označilo 61 % (50 žáků). Internet jako cestu k těmto informacím využívá 36,6 % (30 žáků) a od kamarádů se o rizicích dozvídá 12,2 % (10 žáků). Pouze jeden žák (1,2 %) uvedl, že o žádných rizicích neví.

U studentů střední odborné školy jsou hlavním zdrojem informací opět rodiče (86,1 %, tj. 62 studentů). Škola jako místo preventivních aktivit je zde zastoupena méně než u základní školy, konkrétně u 40,3 % (29 studentů). Stejný počet studentů (40,3 %, tj. 29 studentů) uvedlo, že jsou informováni od kamarádů. Internet jako zdroj informací označilo 29,3 % (29 studentů). Pouze dva studenty (2,3 %) uvedlo, že o žádných rizicích neví.

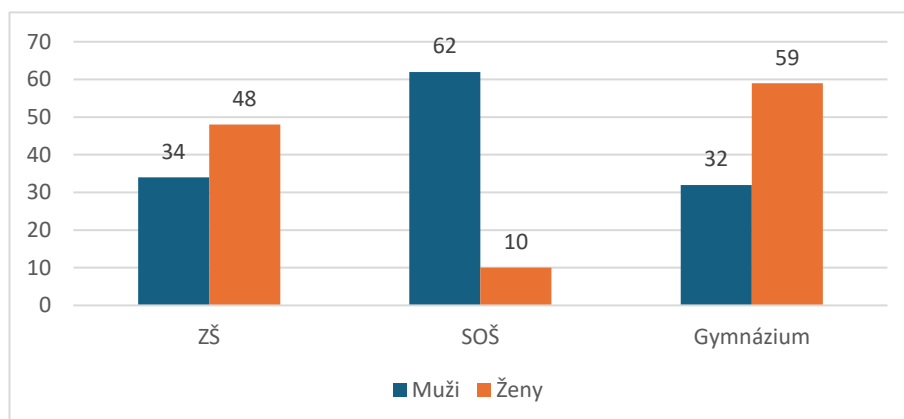
¹²²Vlastní výzkumné šetření 2026.

tj. 29 osob) čerpá z internetu a 15,3 % (11 studentů) získalo informace od kamarádů. Tři studenti (4,2 %) odpověděli, že o žádných rizicích nevědí.

U gymnázia je informovanost ve všech kategoriích nejvyšší. Rodiče jako hlavní zdroj uvedlo 83,5 % (76 studentů) a školní preventivní aktivity 70,3 % (64 studentů). Velmi silně se zde projevuje vliv internetu (58,2 %, tj. 53 studentů) a také kamarádů (34,1 %, tj. 31 studentů). V kategorii „jiné“ (2,2 %, tj. 2 odpovědi) studenti zmínili, že se o rizicích dozvěděli z vlastní četby odborných knih. Jeden respondent (1,1 %) uvedl, že o rizicích informován není.

10.2 Nikotin

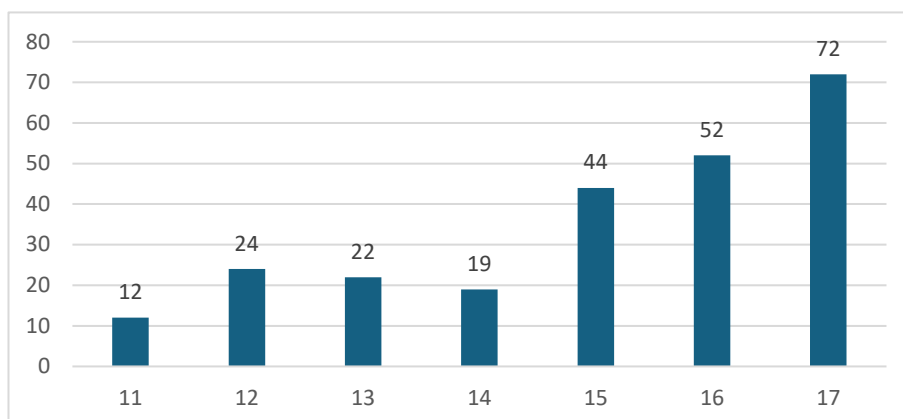
Graf 16: Pohlaví respondentů¹²³

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 245 respondentů, z čehož 47,8 % (117 osob) tvořily ženy a 52,2 % (128 osob) muži. Při pohledu na složení žáků základní školy je patrná mírná převaha dívek, kterých bylo 58,5 % (48 žákyň), zatímco chlapci tvořili 41,5 % (34 žáků). Zcela odlišná situace nastala u střední odborné školy, kde naprosto dominovali muži s podílem 86,1 % (62 studentů) oproti 13,9 % žen (10 studentek). Naopak na gymnáziu tvořily většinu respondentů ženy, a to v zastoupení 64,8 % (59 studentek), přičemž muži tvořili 35,2 % (32 studentů).

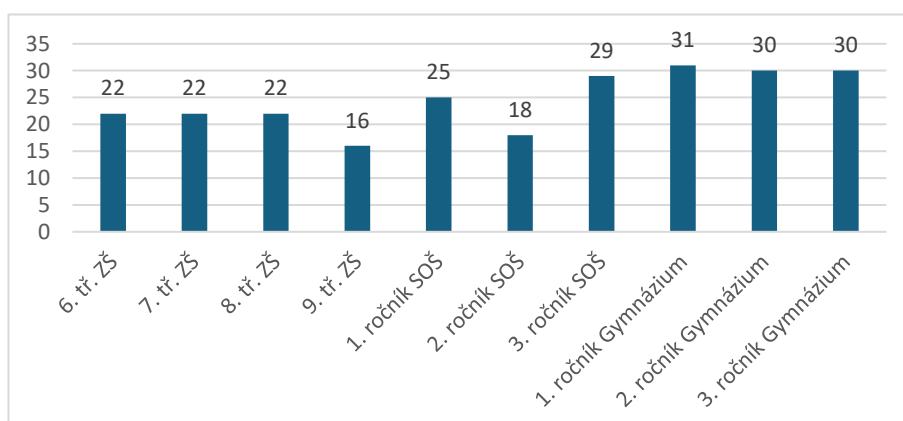
¹²³Vlastní výzkumné šetření 2026.

Graf 17: Věk respondentů¹²⁴

Z hlediska věku byli do šetření zapojeni respondenti od 11 do 17 let. Nejpočetnější skupinu zastupovali mladí lidé ve věku 17 let, kterých bylo 29,4 % (72 osob). Významný podíl tvořili také šestnáctiletí (21,2 %, tj. 52 osob) a patnáctiletí (18 %, tj. 44 osob). Nejmladší účastníci ve věku 11 let tvořili 4,9 % (12 dětí) a dvanáctiletí 9,8 % (24 dětí). Skupina třináctiletých byla zastoupena 9 % (22 dětí) a čtrnáctiletých 7,8 % (19 dětí). Celkový věkový průměr odpovídá rozložení žáků mezi druhý stupeň základní školy a vyšší ročníky střední školy a gymnázia. Právě u těchto nejmladších respondentů lze sledovat úplné počátky zkušeností s alkoholem a tabákovými a nikotinovými výrobky, zatímco u starších studentů je možné již pozorovat vytvořené postoje k daným látkám a častější návyky na ně.

Graf 18: Rozložení respondentů dle ročníku¹²⁵

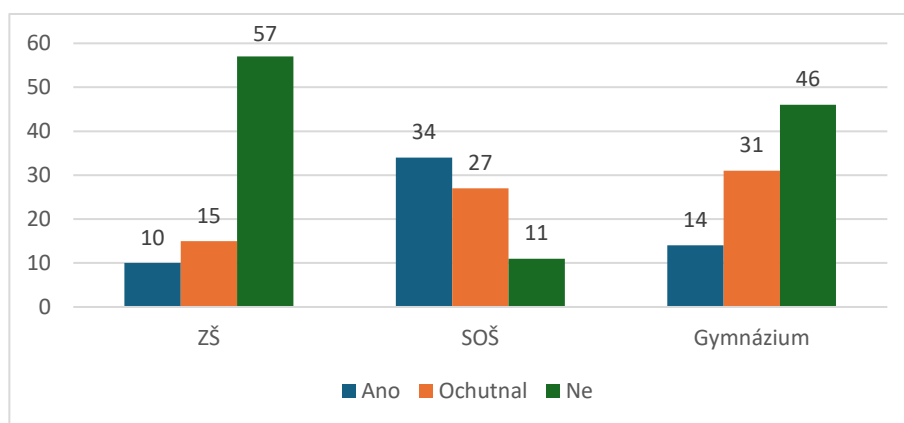
Pokud jde o rozdělení žáků do jednotlivých ročníků, skupina ze základní školy byla rozdělena téměř rovnoměrně mezi 6., 7. a 8. třídu (shodně po 22 žácích, tj. 26,8 %

¹²⁴Vlastní výzkumné šetření 2026.

¹²⁵Vlastní výzkumné šetření 2026.

za každý ročník), které doplnilo 16 žáků z 9. třídy (19,5 %). Na střední odborné škole byl nejpočetnější 3. ročník s 40,3 % (29 studentů), následovaný 1. ročníkem s 34,7 % (25 studentů) a 2. ročníkem s 25 % (18 studentů). V případě gymnázia bylo zastoupení velmi vyrovnané – 1. ročník tvořilo 34,1 % (31 studentů), zatímco 2. a 3. ročník shodně 33 % (po 30 studentech).

Graf 19: Požití tabákových a nikotinových výrobků respondenty¹²⁶

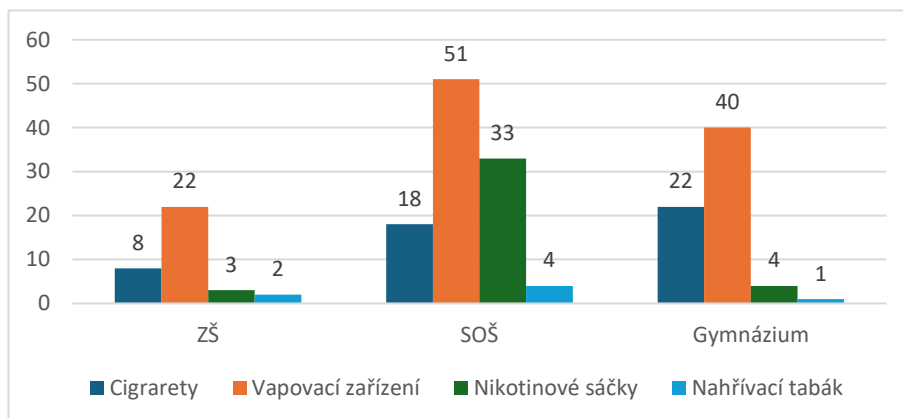
V rámci 1. otázky odpovídali všichni účastníci šetření (245 respondentů) a bylo možné zvolit pouze jednu z nabízených variant. Výsledky zaměřené na zkušenost s tabákovými a nikotinovými výrobky odhalují, podobně jako u alkoholu, vzestupnou tendenci spojenou s přechodem na střední školy, avšak s určitými rozdíly pro danou látku. Na základní škole tvoří nejpočetnější skupinu žáci bez jakékoli zkušenosti, kterých je 69,5 % (57 respondentů). Skupina těch, kteří nikotinové výrobky zatím pouze ochutnali, zahrnuje 18,3 % (15 žáků), a přímé užívání přiznává 12,2 % (10 žáků). Tato data naznačují, že u žáků základních škol je abstinence v oblasti nikotinu zastoupena výrazněji než u alkoholu.

U studentů středních škol se situace dramaticky mění. Na střední odborné škole je podíl uživatelů nejvyšší z celého výzkumného vzorku – 47,2 % (34 studentů) uvádí, že nikotinové výrobky užívá, a dalších 37,5 % (27 studentů) je již ochutnalo. Pouze 15,3 % (11 osob) na SOŠ nemá s těmito látkami žádnou zkušenost. Gymnázium vykazuje odlišný vývoj, kde je nejčastěji zastoupena skupina respondentů, kteří nikotinové výrobky pouze ochutnali (34,1 %, tj. 31 studentů), zatímco pravidelné užívání uvádí 15,4 % (14 studentů). Podíl úplných abonentů na gymnáziu činí 50,5 % (46 studentů).

¹²⁶Vlastní výzkumné šetření 2026.

Z uvedených dat vyplývá, že zatímco na základní škole a gymnáziu nadpoloviční většina žáků nikotinové výrobky neužívá, na střední odborné škole se užívání stává běžným jevem u téměř poloviny respondentů. Tento rozdíl mezi středními školami může souviset s odlišným sociálním prostředím i volnočasovými aktivitami studentů.

Graf 20: Formy užívaného nikotinu¹²⁷

2. otázka v této části šetření se zaměřila na konkrétní formy nikotinových výrobků, které respondenti volí. V této části dotazníku odpovídali pouze ti, kteří v předchozí otázce potvrdili zkušenost s nikotinem (tedy 25 žáků základní školy, 61 studentů střední odborné školy a 45 studentů gymnázia). Protože bylo možné vybrat více variant najednou, součet procent u každé školy přesahuje 100 %.

U žáků základní školy jsou jednoznačně nejoblíbenější vapovací zařízení (elektronické cigarety), která uvedlo 88 % (22 dětí). Klasické cigarety mají v této věkové kategorii mnohem menší zastoupení, a to u 32 % (8 dětí). Nikotinové sáčky označilo 12 % (3 žáci) a nahřívací tabák 8 % (2 žáci). Tato data ukazují, že pro nejmladší respondenty jsou lákavé hlavně formy nikotinu, které jsou spojené s různými příchutěmi a moderním vzhledem.

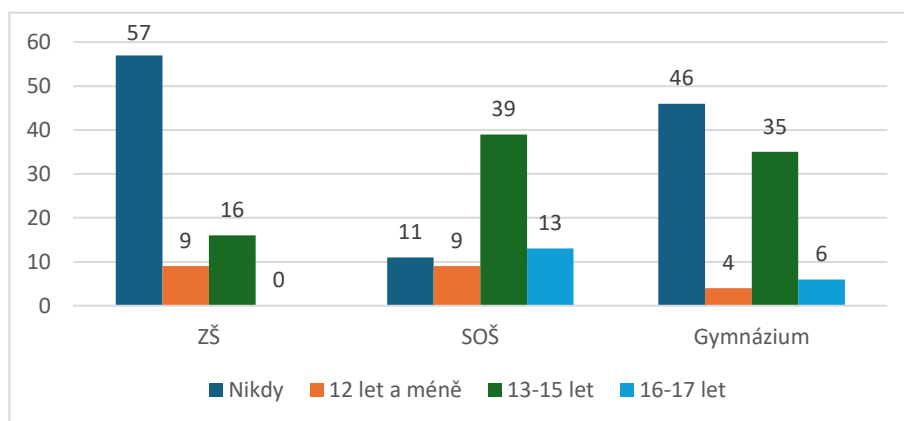
Na střední odborné škole je trend podobný, ale s mnohem větším počtem nikotinových sáčků. Vapovací zařízení tady využívá 83,6 % (51 studentů) a nikotinové sáčky více než polovina respondentů (54,1 %, tj. 33 osob). Klasické cigarety uvedlo 29,5 % (18 studentů) a nahřívací tabák 6,6 % (4 studenti). U tohoto typu školy je vidět největší rozmanitost v tom, co studenti užívají.

¹²⁷Vlastní výzkumné šetření 2026.

V případě gymnázia jsou hlavní volbou také vapovací zařízení, která uvedlo 88,9 % (40 studentů). Zajímavé je, že u gymnazistů je ve srovnání s ostatními školami nejvyšší počet uživatelů klasických cigaret, a to 48,9 % (22 studentů). Naopak nikotinové sáčky (8,9 %, tj. 4 studenti) a nahřívací tabák (2,2 %, tj. 1 student) se zde objevují jen minimálně.

Z celkového srovnání je vidět jasný odklon od klasického kouření směrem k elektronickým variantám. Vapovací zařízení jsou nejčastější volbou u všech typů škol, což potvrzuje, jak moc jsou mezi mladými populární. Alarmující je také vysoká obliba nikotinových sáčků na střední odborné škole, protože tuhle formu užívání nikotinu může okolí, jako jsou rodiče nebo učitelé, jen velmi těžko odhalit.

Graf 21: Věk prvního kontaktu s nikotinem¹²⁸

3. otázka zjišťovala, v jakém věku respondenti poprvé užili tabákový nebo nikotinový výrobek. Na tuto otázku odpovídali všichni účastníci, jelikož nabízela i možnost „nikdy“, a bylo možné zvolit pouze jednu variantu. Získaná data ukazují, že první zkušenosti s nikotinem se u dětí v Českých Budějovicích objevují v podobném věku jako u alkoholu, ale s vyšším počtem těch, kteří tyto látky zatím nevyzkoušeli.

U žáků základní školy uvedlo 69,5 % (57 dětí), že nikotin dosud nikdy neokusilo. První zkušenost ve věku 12 let a méně přiznalo 11 % (9 dětí) a dalších 19,5 % (16 žáků) začalo mezi 13. a 15. rokem. Skupina 16–17 let zůstala u základní školy nulová, což odpovídá věku žáků na druhém stupni. Skutečnost, že téměř 70 % dětí na základní škole

¹²⁸Vlastní výzkumné šetření 2026.

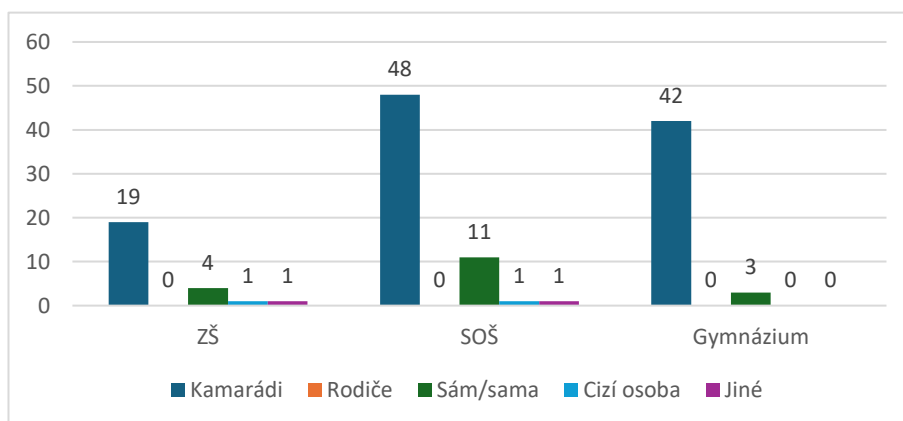
nemá s nikotinem zkušenost, je ve srovnání s alkoholem (kde jich bylo bez zkušenosti jen 39 %) mnohem příznivější.

U studentů středních škol se potvrzuje, že dospívání je spojené s rychlým nástupem těchto návyků. Na střední odborné škole uvádí první zkušenost ve 12 letech a dříve 12,5 % (9 studentů). Naprosto zde dominuje věkové rozmezí 13 až 15 let, kdy s nikotinem začalo 54,2 % (39 respondentů). Dalších 18 % (13 studentů) získalo zkušenost v 16–17 letech a pouze 15,3 % (11 osob) uvedlo, že nikotin nikdy neokusilo.

Na gymnáziu je situace obdobná. První kontakt ve 12 letech a dříve mělo 4,4 % (4 studenti) a v rozmezí 13 až 15 let začalo 38,5 % (35 studentů). V kategorii 16–17 let je to 6,6 % (6 studentů). Polovina dotázaných gymnazistů (50,5 %, tj. 46 osob) pak uvedla, že nikotin doposud nikdy neokusila.

Z výsledků je patrné, že kritickým obdobím pro první experimenty s nikotinem je věk mezi 13. a 15. rokem, což se shoduje s obdobím přechodu ze základní na střední školu. Zatímco na základní škole a gymnáziu je skupina těch, co nikotinové výrobky neužívají, stále velmi silná, na střední odborné škole má zkušenost s nikotinem již naprostá většina studentů.

Graf 22: Iniciátor první zkušenosti s nikotinovými výrobky¹²⁹

4. otázka zkoumala, kdo respondentům poprvé zprostředkoval zkušenost s tabákovým nebo nikotinovým výrobkem. Do vyhodnocení nejsou zahrnuti ti, kteří tyto látky dosud nikdy neokusili. Respondenti mohli zvolit pouze jednu variantu. Výsledky

¹²⁹Vlastní výzkumné šetření 2026.

přinášejí zásadní zjištění, která jsou v přímém kontrastu s výsledky u alkoholu – v oblasti nikotinu rodina jako iniciátor první zkušenosti prakticky nefiguruje.

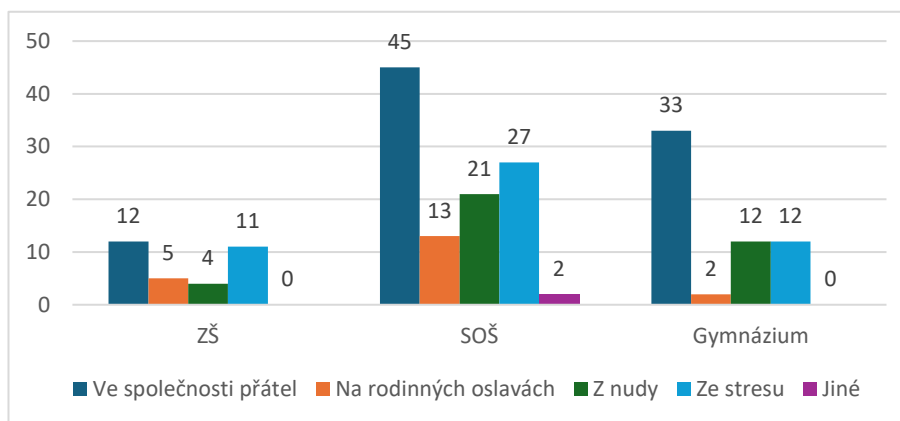
U žáků základní školy jsou jednoznačně nejčastějším zdrojem první nabídky kamarádi, a to v 76 % (19 případů). Na rozdíl od alkoholu, kde rodiče nabízeli první ochutnání v nadpoloviční většině případů, u nikotinu rodiče jako zprostředkovatelé nefigurují vůbec (0 %). Dalších 16 % (4 dětí) si nikotinový výrobek vzalo samo od sebe. Jeden žák uvedl jako zdroj cizí osobu a v kategorii „jiné“ byl u jednoho žáka konkrétně zmíněn strýc.

Na střední odborné škole je vliv vrstevníků ještě silnější, kdy kamarádi stáli za první zkušeností u 78,7 % (48 studentů). Možnost, že si student vzal nikotinový výrobek sám, uvedlo 18 % (11 osob). Jeden respondent (1,6 %) získal první zkušenost od cizí osoby a v kategorii „jiné“ (1,6 %) byl uveden bratr. Stejně jako u základní školy, ani zde nikdo neuvedl jako zdroj své rodiče.

U gymnázia je dominance kamarádů nejvýraznější z celého souboru, tvoří 93,3 % (42 studentů). Pouze 6,7 % (3 studenti) si nikotinový výrobek vzalo samo. Možnosti jako rodiče, cizí osoba nebo kategorie „jiné“ nebyly u gymnazistů zastoupeny vůbec (0 respondentů).

Získaná data potvrzují, že v Českých Budějovicích je první kontakt s nikotinem čistě záležitostí vrstevnických skupin a kamarádů. Zatímco u alkoholu rodiče často volí cestu kontrolované ochutnávky v domácím prostředí, u tabákových a nikotinových výrobků je jejich postoj pravděpodobně mnohem striktnější. To vede dospívající k tomu, že první experimenty probíhají výhradně v partách bez dozoru dospělých. Tento trend je varovný zejména u moderních alternativ, jako jsou vapy nebo sáčky, které jsou mezi mladými velmi oblíbené a jejich nabízení v partě je vnímáno jako úplně běžná věc, kterou se chtějí jeden druhému přizpůsobit.

Graf 23: Příležitosti k užívání tabákových a nikotinových výrobků¹³⁰

5. otázka se zaměřila na situace, při kterých dospívající tabákové nebo nikotinové výrobky nejčastěji užívají. Do vyhodnocení nebyli zahrnuti ti, kteří s těmito látkami nemají žádnou zkušenost. Respondenti měli možnost zvolit více variant současně, což ukazuje, jak se motivy užívání mění podle typu školy a věku.

U žáků základní školy je nejčastější příležitostí společnost přátel, kterou uvedlo 48 % (12 dětí). Velmi varovným zjištěním je, že hned na druhém místě figuruje stres, který jako důvod označilo 44 % (11 žáků). Rodinné oslavy tvoří příležitost pro 20 % (5 dětí) a nuda pro 16 % (4 žáci). Ve srovnání s alkoholem je u nikotinu patrný mnohem vyšší podíl užívání kvůli stresovým situacím už v takto nízkém věku.

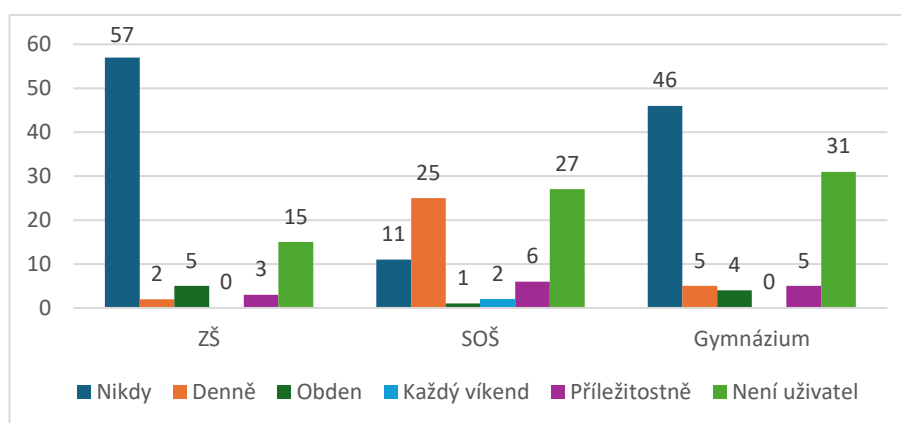
Na střední odborné škole dominuje sociální aspekt, kdy 73,8 % (45 studentů) užívá nikotin ve společnosti přátel. Velmi silně je zde zastoupen také stres (44,3 %, tj. 27 osob) a nuda (34,4 %, tj. 21 osob). Rodinné oslavy jsou příležitostí pro 21,3 % (13 studentů). V kategorii „jiné“ (3,3 %, tj. 2 odpovědi) studenti konkrétně zmínili užívání během sportu a na různých akcích. Data ukazují, že na tomto typu školy je nikotin pevnou součástí každodenního života i volnočasových aktivit.

U gymnázia je rovněž nejsilnějším motivem společnost přátel (73,3 %, tj. 33 studentů). Shodně po 26,7 % (12 studentů) pak uvedlo jako důvod stres a nuda. Rodinné oslavy jsou zde jako příležitost zastoupeny minimálně, a to pouze u 4,4 % (2 studentů). Na gymnáziu je tedy užívání nikotinu spojeno téměř výhradně s vrstevníky a s řešením vnitřního napětí nebo dlouhé chvíle.

¹³⁰Vlastní výzkumné šetření 2026.

Z výsledků vyplývá, že nikotinové výrobky slouží dospívajícím v Českých Budějovicích nejen jako nástroj socializace v partě, ale ve velké míře také jako prostředek pro zvládání stresu. Tento fakt je alarmující zejména u žáků základní školy, kde je podíl „stresových uživatelů“ téměř stejně vysoký jako u studentů středních odborných škol. Na rozdíl od alkoholu, který je často spojen s oslavou a pozitivní náladou, se nikotin jeví jako látka, ke které se mladí lidé utíkají, když se necítí psychicky v pohodě.

Graf 24: Četnost užívání nikotinových výrobků¹³¹

6. otázka v této části dotazníku zjišťovala, jak často respondenti nikotinové výrobky užívají. V této otázce vybírali účastníci pouze jednu z nabízených možností a odpovídali všichni respondenti. Pro správnou interpretaci dat je nutné rozlišit dvě skupiny, které nikotin pravidelně nepoužívají: možnost „nikdy“ zvolili ti, kteří v úvodu uvedli, že nemají s nikotinem vůbec žádnou zkušenost, zatímco možnost „není uživatel“ vybrali ti, kteří v minulosti nikotin sice ochutnali, ale dále jej nekonzumují.

Na základní škole uvedlo 69,5 % žáků (57 dětí) možnost „nikdy“, což přesně odpovídá skupině bez jakékoli zkušenosti. Jako osoby, které nejsou uživateli (pouze ochutnaly), se označilo 18,3 % (15 žáků). Pravidelné denní užívání přiznali 2 žáci (2,4 %) a užívání obden 5 žáků (6,1 %). Příležitostné užívání uvedli 3 respondenti (3,7 %). Z těchto čísel je patrné, že i na základní škole se již objevuje malá skupina dětí s vytvořeným návykem na každodenní užívání.

Na střední odborné škole je situace opět nejvážnější. Skupina bez zkušenosti „nikdy“ tvoří pouze 15,3 % (11 studentů) a jako ne-uživatelé „po ochutnání“ se označilo 37,5 % (27 studentů). Naprostým varováním je fakt, že 34,7 % (25 studentů) užívá nikotin

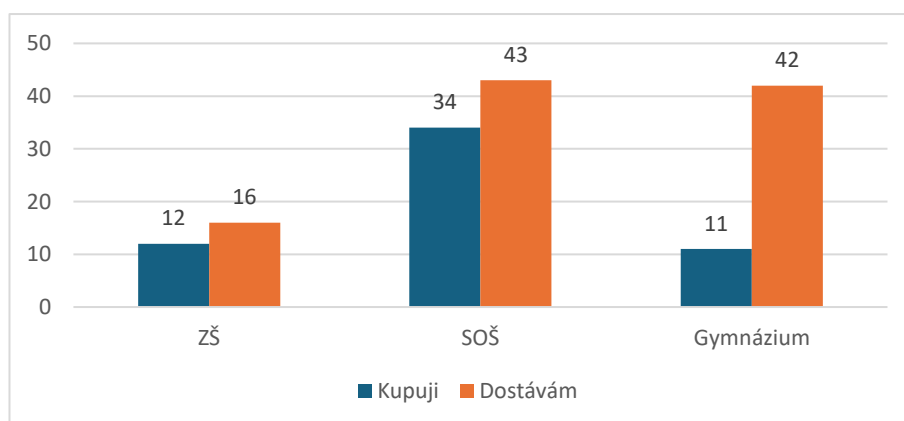
¹³¹Vlastní výzkumné šetření 2026.

každý den. Pokud k tomu připočteme studenty užívající obden (1,4 %, tj. 1 student), každý víkend (2,8 %, tj. 2 studenti) a příležitostně (8,3 %, tj. 6 studentů), dostáváme se k potvrzení, že na tomto typu školy je pravidelná konzumace nikotinu velmi rozšířená.

U gymnázia tvoří skupinu bez zkušenosti 50,5 % (46 studentů) a jako ne-uživatelé se označilo 34,1 % (31 studentů), což jsou žáci, kteří mají za sebou pouze zkušenost s ochutnáním. Každodenní užívání přiznalo 5,5 % (5 studentů) a užívání obden 4,4 % (4 studenti). Příležitostnou konzumaci uvedlo 5,5 % (5 studentů). Pravidelné víkendové užívání na gymnáziu neuvedl nikdo.

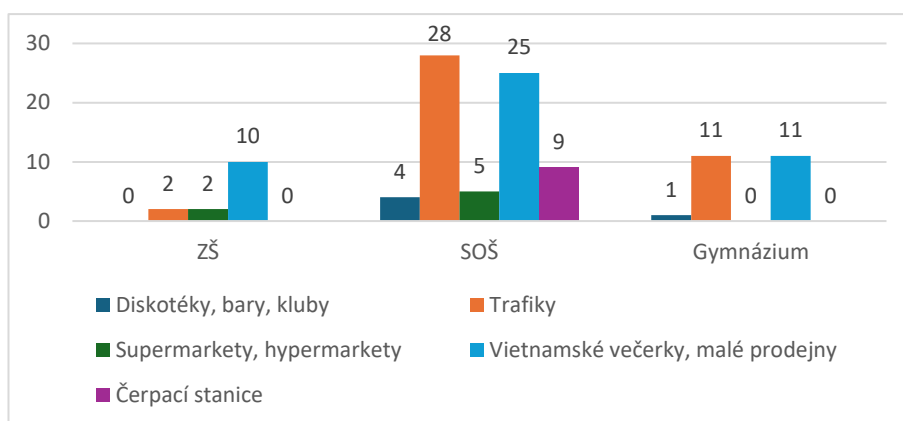
Z porovnání dat je zřejmé, že zatímco na základní škole a gymnáziu je každodenní užívání nikotinu spíše výjimečné, na střední odborné škole se jedná o velmi rozšířený způsob chování, který se týká více než třetiny studentů. Zajímavým detailem je srovnání s alkoholem – zatímco u alkoholu dominovalo na všech školách pití příležitostné nebo víkendové, u nikotinu (zejména na SOŠ) přechází dospívající mnohem rychleji k užívání každodennímu. To pravděpodobně souvisí s vysokou mírou závislosti na nikotinu a také s dostupností moderních alternativ, jako jsou vapy nebo sáčky, které lze užívat prakticky kdykoliv a kdekoliv.

Graf 25: Způsob získávání nikotinových výrobků¹³²

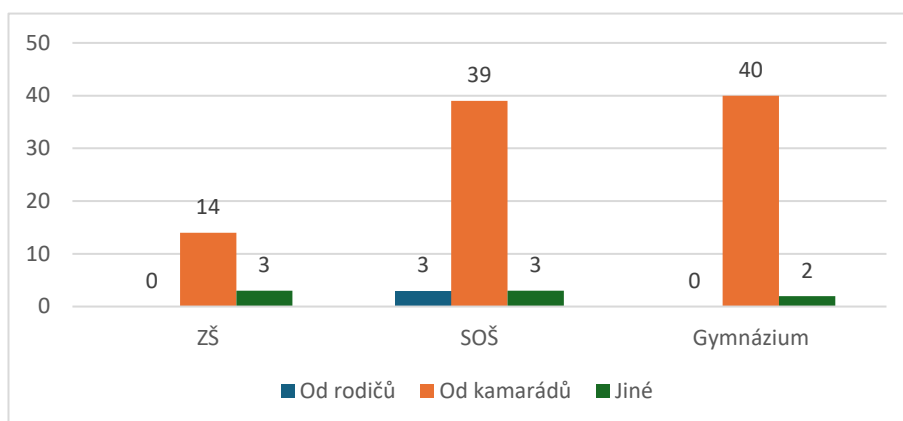

¹³²Vlastní výzkumné šetření 2026.

Graf 26: Získávání nikotinových výrobků formou koupe¹³³

Graf 27: Získávání nikotinových výrobků formou dostávání¹³⁴

7. otázka se zaměřila na to, jakými cestami se dospívající k tabákovým a nikotinovým výrobkům dostávají. V této části odpovídali pouze ti, kteří v úvodu potvrdili, že už mají s nikotinem nějakou zkušenost (tedy 25 žáků ze ZŠ, 61 studentů ze SOŠ a 45 studentů z gymnázia). Respondenti mohli v této otázce označit i více variant najednou, což nám umožňuje podrobně zmapovat, jestli si tyto věci kupují sami v obchodech, nebo je spíše získávají od lidí ze svého okolí.

U žáků základní školy převažuje to, že produkty od někoho dostávají, což uvedlo 64 % (16 dětí). Možnost vlastního nákupu v obchodě přiznalo 48 % (12 žáků). Při bližším pohledu na místa nákupu naprosto dominují vietnamské večerky a malé prodejny (40 %, tj. 10 případů). Trafiky využilo 8 % (2 žáci) a supermarkety rovněž 8 % (2 žáci). U variant diskotéky/bary a čerpací stanice byla u žáků základní školy nulová zastoupenost (0 %, tj. 0 dětí). Pokud žáci nikotinové výrobky dostávají, jsou hlavním zdrojem kamarádi (56 %,

¹³³Vlastní výzkumné šetření 2026.

¹³⁴Vlastní výzkumné šetření 2026.

tj. 14 případů). Varianta „jiné“ tvoří 12 % (3 žáci), kteří konkrétně zmínili cizí osobu, strýce nebo sourozence. Od rodičů nedostal nikotinový výrobek nikdo (0 %, tj. 0 dětí).

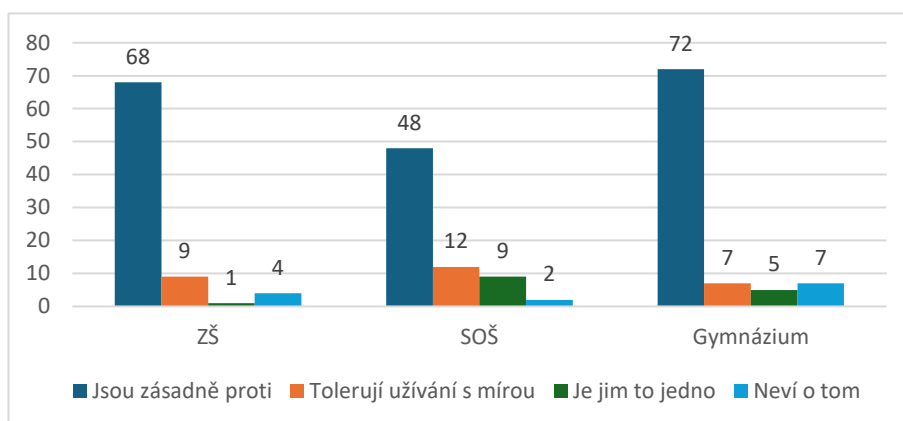
U studentů střední odborné školy je situace vyrovnanější. Možnost, že výrobky od někoho dostávají, zvolilo 70,5 % (43 studentů) a možnost vlastního nákupu 55,7 % (34 studentů). Nejčastěji nakupují v trafikách (45,9 %, tj. 28 studentů) a ve vietnamských večerkách (41 %, tj. 25 studentů). Čerpací stanice využilo 14,8 % (9 studentů), supermarkety 8,2 % (5 studentů) a diskotéky či bary 6,6 % (4 studenti). V případě, že nikotinové produkty dostávají, jsou to v 63,9 % (39 případů) kamarádi. Od rodičů je získávají jen 4,9 % (3 studenti). V kategorii „jiné“ (4,9 %, tj. 3 odpovědi) se objevilo braní zásob z domova nebo získání od bratra.

U gymnázia je vliv okolí nejsilnější. Možnost, že výrobky od někoho dostanou, uvedlo 93,3 % (42 studentů), zatímco sami si je kupuje jen 24,4 % (11 studentů). Pokud už nakupují, dělají to gymnazisté v trafikách (24,4 %, tj. 11 případů) a ve vietnamských večerkách (24,4 %, tj. 11 případů). Na diskotékách či v barech nakoupilo 2,2 % (1 student). U supermarketů a čerpacích stanic byla u gymnazistů nula (0 %, tj. 0 studentů). V případě, že nikotinové produkty dostávají, jsou na prvním místě jednoznačně kamarádi (88,9 %, tj. 40 případů). V kategorii „jiné“ (4,4 %, tj. 2 odpovědi) se objevilo braní zásob z domova nebo od strýce bez jeho vědomí. Od rodičů nedostal nikotinový výrobek žádný z dotázaných gymnazistů (0 %, tj. 0 studentů).

Z celkové analýzy dat o tom, jak dospívající nikotin získávají, vyplývá několik důležitých věcí. Zatímco u žáků základní školy a gymnázia vede získávání hlavně přes kamarády, u studentů střední odborné školy je velmi běžný i přímý nákup v obchodě. Hodně varovné je, jak snadno si dokážou výrobky koupit hlavně žáci základní školy. Ukazuje se, že vietnamské večerky, malé prodejny a trafiky v Českých Budějovicích často prodej nezletilým vůbec nekontrolují.

Velkým rozdílem oproti alkoholu je role rodiny. Zatímco alkohol rodiče dětem občas sami nabídnou, u nikotinu se to skoro vůbec neděje a dospívající si tyto věci opatřují spíše tajně. Přesto se v odpovědích (hlavně u středoškoláků) objevuje to, že si berou zásoby doma. To svědčí o tom, že pokud rodiče sami kouří nebo používají nikotin, nemají tyto věci doma dostatečně schované. Celkově se dá říct, že pro mladé lidi v Českých Budějovicích není žádný problém se k nikotinovým výrobkům dostat, ať už přes kamarády, nebo díky tomu, že jim je v některých obchodech bez problémů prodají.

Graf 28: Postoj rodičů k užívání nikotinových výrobků¹³⁵

8. otázka v této části zjišťovala, jak respondenti vnímají postoj svých rodičů k případnému užívání nikotinových výrobků. Na tuto otázku odpovídali všichni účastníci šetření (245 osob) a bylo možné zvolit pouze jednu variantu. Výsledky ukazují, že rodinné prostředí je v otázce nikotinu vnímáno jako mnohem přísnější než u alkoholu.

U žáků základní školy je postoj rodičů popisován jako nejvíce zamítavý, kdy 82,9 % (68 studentů) uvedlo, že jsou jejich rodiče zásadně proti. Toleranci s mírou vnímá u svých rodičů 11 % (9 žáků) a pouze 1,2 % (1 respondent) si myslí, že je to rodičům jedno. Skupina žáků, kteří uvádějí, že o jejich zkušenostech rodiče vůbec nevědí, tvoří 4,9 % (4 respondenti). Tento vysoký podíl vnímaného nesouhlasu na základní škole pravděpodobně souvisí s nízkým věkem dětí a očekáváním přísnějšího dohledu.

Na střední odborné škole studenti uvádějí nejvyšší toleranci ze strany rodičů, i když stále převažuje pocit nesouhlasu. To, že jsou rodiče zásadně proti, uvedlo 66,7 % (48 studentů). Toleranci s mírou pociťuje 16,7 % (12 studentů) a v 12,5 % (9 případů) studenti uvádějí, že je to rodičům jedno. Skupina, která užívání před rodiči tají, je zde nejmenší a tvoří 2,8 % (2 osoby). Vyšší vnímaná tolerance na tomto typu školy může souviset s faktem, že je zde také nejvyšší počet pravidelných uživatelů, kteří svůj zvyk doma už neskrývají.

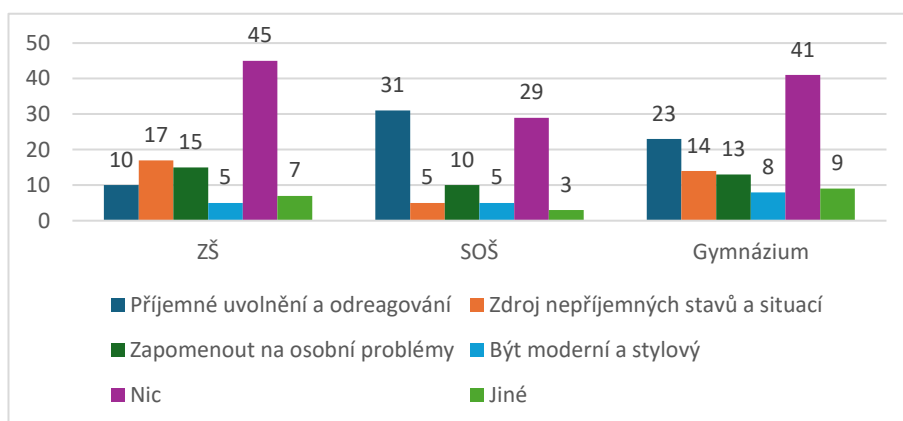
U gymnázia je situace v očích studentů opět velmi striktní. Že jsou rodiče zásadně proti, si myslí 79,1 % (72 studentů), což je téměř stejné číslo jako u základní školy. Toleranci s mírou uvádí 7,7 % (7 studentů) a v 5,5 % (5 případů) respondenti věří, že je to rodičům jedno. Zajímavým zjištěním je, že u gymnazistů je nejvyšší podíl těch, kteří

¹³⁵Vlastní výzkumné šetření 2026.

uvedli, že o jejich užívání rodiče nevědí (7,7 %, tj. 7 studentů). To může naznačovat, že studenti gymnázií se snaží své experimenty s nikotinem před rodinou více tajit.

Z celkového srovnání vyplývá, že dospívající vnímají postoj rodičů k nikotinu výrazně odlišně než k alkoholu. Zatímco u konzumace alkoholu se občas setkávají s tolerancí, u nikotinu respondenti napříč všemi typy škol uvádějí, že jsou jejich rodiče zásadně proti. Podstatným zjištěním však je, že i přes tento jasný nesouhlas ze strany rodiny zůstávají počty uživatelů nikotinu vysoké, a to zejména na středních odborných školách. Ukazuje se tedy, že samotný zákaz od rodičů není pro dospívající dostatečnou bariérou. Vliv vrstevníků nebo touha po experimentu jsou pro ně v tomto věku často silnější než nastavená domácí pravidla. Tento rozpor jen potvrzuje, že nikotin je pro mladé lidi natolik lákavý, že jsou ochotni riskovat i případné konflikty v rodinném prostředí.

Graf 29: Význam užívání nikotinu pro respondenty¹³⁶

9. otázka zkoumala, co pro dospívající užívání nikotinových výrobků osobně znamená a jak jej vnímají. Na tuto otázku odpovídali všichni respondenti napříč školami a bylo možné zvolit více variant současně. Výsledky ukazují, že zatímco pro část studentů jde o prostředek k uvolnění, pro velkou skupinu představuje nikotin spíše negativní jev nebo k němu mají neutrální postoj.

U žáků základní školy nejčastěji zaznívala odpověď „nic“, kterou uvedlo 54,9 % (45 žáků), což koresponduje s vysokým počtem těch, kteří s nikotinem nemají zkušenost. Příjemné uvolnění a odreagování vnímá u nikotinu 12,2 % (10 žáků), ale pro 20,7 % (17 žáků) je nikotin zdrojem nepříjemných stavů. Velmi výrazná je odpověď

¹³⁶Vlastní výzkumné šetření 2026.

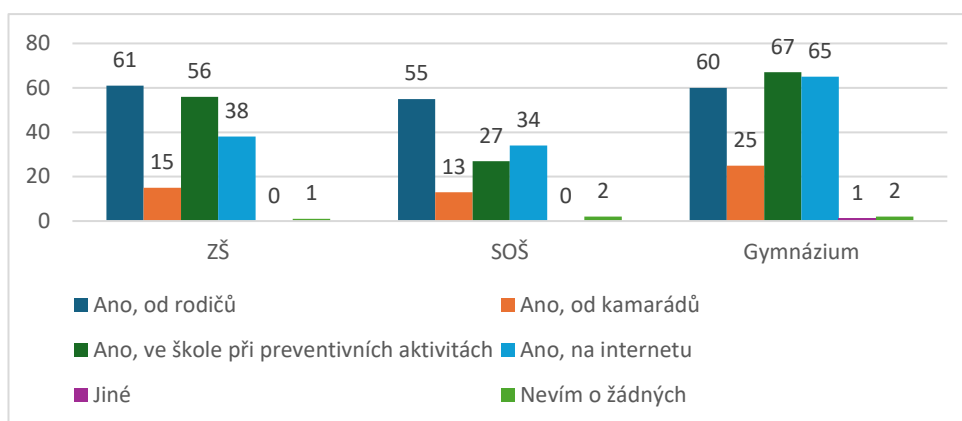
„zapomenout na osobní problémy“, kterou zvolilo 18,3 % (15 žáků). Být moderní a stylový chce díky nikotinu 6,1 % (5 žáků). V kategorii „jiné“ (8,5 %, tj. 7 žáků) děti velmi uvědoměle doplňovaly odpovědi jako poškozování plic, zkracování života, vznik rakoviny nebo jednoduše „hnus“.

Na střední odborné škole se význam nikotinu posouvá směrem k psychické podpoře. Příjemné uvolnění a odreagování zde uvádí 43,1 % (31 studentů). Odpověď „nic“ zvolilo 40,3 % (29 studentů). Jako zdroj nepříjemných situací vnímá nikotin 6,9 % (5 studentů) a 13,9 % (10 studentů) jej využívá k zapomenutí na osobní problémy. Variantu být moderní a stylový označilo 6,9 % (5 studentů). V kategorii „jiné“ (4,2 %, tj. 3 studenti) zazněly odpovědi jako chuť, ale i uvědomění si, že jde o „zbytečnost“ či „vědomé zabíjení se“.

U gymnázia jsou odpovědi velmi rozmanité. Pro 45,1 % (41 studentů) neznamená nikotin nic, ale pro 25,3 % (23 studentů) představuje příjemné uvolnění. Zdroj nepříjemných stavů v něm vidí 15,4 % (14 studentů) a snahu zapomenout na problémy uvedlo 14,3 % (13 studentů). Že je nikotin moderní a stylový, si myslí 8,8 % (8 studentů). Kategorie „jiné“ byla u gymnazistů nejvíce zastoupená (9,9 %, tj. 9 studentů) a zahrnovala širokou škálu názorů – od ekonomických důvodů (je to drahé), přes vznik závislosti a ztrátu myšlení, až po hnus či zpestření.

Z výsledků je patrné, že vnímání nikotinu je velmi rozporuplné. Zatímco na střední odborné škole je silně vnímán jeho relaxační účinek, žáci základních škol a gymnazisté se častěji zamýšlejí nad zdravotními a sociálními dopady. Naprosto alarmujícím zjištěním však je vysoký počet respondentů napříč všemi typy škol, kteří v nikotinu vidí způsob, jak zapomenout na osobní problémy. Tento trend je viditelný už u dětí na základní škole (18,3 %), což je velmi znepokojující. Ukazuje to totiž, že nikotin pro dospívající nefunguje jen jako krátkodobý experiment, ale pro nezanedbatelnou skupinu slouží jako nástroj pro únik z reality a řešení psychických potíží. Tento motiv je u nikotinu zastoupen velmi podobně jako u alkoholu, což potvrzuje, že dospívající sahají po návykových látkách jako po prostředku ke zvládnání stresu a životních situací, se kterými si nevědí rady.

Graf 30: Zdroje informací o rizicích užívání nikotinu¹³⁷

10. otázka zjišťovala, zda se dospívající cítí dostatečně informováni o rizicích spojených s užíváním nikotinu a které zdroje jsou pro ně klíčové. Na tuto otázku odpovídali všichni respondenti (245 osob) a bylo možné zvolit více variant současně. Výsledky ukazují, že informovanost je sice vysoká, ale její zdroje se u jednotlivých typů škol liší.

U žáků základní školy hrají nejdůležitější roli rodiče, které uvedlo 74,4 % (61 žáků). Velmi silným zdrojem je také škola a preventivní aktivity, které označilo 68,3 % (56 žáků). Na internetu čerpá informace 46,3 % (38 žáků) a od kamarádů je získává 18,3 % (15 žáků). Pouze jeden respondent (1,2 %) uvedl, že o žádných rizicích neví. Možnost „jiné“ ne zvolil nikdo (0 %, tj. 0 žáků). Pro žáky základních škol je tedy kombinace rodiny a školy stále hlavním způsobem, jak se o škodlivosti nikotinu dozvídají.

Na střední odborné škole je situace odlišná. Rodiče jako zdroj informací uvádí 76,4 % (55 studentů), ale vliv školy je tady mnohem menší než jinde – prevenci ve škole zmínilo jen 37,5 % (27 studentů). Internet využívá 47,2 % (34 studentů) a kamarády 18,1 % (13 studentů). Že neví o žádných rizicích, uvedlo 2,8 % (2 studenti) a možnost „jiné“ nevybral nikdo (0 %, tj. 0 studentů). Z výsledků je tedy vidět přímá souvislost mezi chybějící prevencí a vysokým počtem uživatelů. Právě na této škole, kde je kouření nejrozšířenější, vnímá školní osvětu nejméně studentů, což ukazuje, že současné programy mohou být nedostatečné nebo neúčinné případně zcela chybí.

¹³⁷Vlastní výzkumné šetření 2026.

U gymnázia je informovanost velmi vysoká a zdroje jsou rozmanité. Škola jako zdroj informací dominuje s 73,6 % (67 studentů), následuje internet s 71,4 % (65 studentů) a rodiče s 65,9 % (60 studentů). Kamarádi jsou zdrojem pro 27,5 % (25 studentů). O žádných rizicích neví 2,2 % (2 studenti). V kategorii „jiné“ (1,1 %, tj. 1 student) byl konkrétně zmíněn vliv filmů. Gymnazisté se jeví jako skupina, která nejvíce kombinuje školní výuku s vlastním vyhledáváním informací na internetu a informacemi z rodiny.

Z celkového vyhodnocení vyplývá, že dospívající mají k informacím o škodlivosti nikotinu dobrý přístup. Klíčovou roli zde hrají právě rodiče, kteří jsou na všech typech škol uváděni jako jeden z hlavních zdrojů varování před riziky. Je to zajímavý rozdíl oproti alkoholu, u kterého rodiče konzumaci spíše tolerovali. U nikotinu jsou to právě oni, kdo dětem rizika nejvíce vysvětluje. Alarmující je však propad vlivu školní prevence na střední odborné škole, kde je užívání nikotinu nejrozšířenější. Ukazuje se, že zatímco rodiče se snaží informace předávat všude, školní programy na odborné škole v tomto směru selhávají a nedokážou dospívající efektivně oslovit.

10.3 Vyhodnocení hypotéz u alkoholu a u tabákových a nikotinových výrobků

H1: Míra užívání alkoholu se výrazně liší podle typu navštěvované školy. Předpokládá se, že na základní škole je výskyt nejmenší a na gymnáziu je nižší než na střední odborné škole.

Analýza dat z Grafu 4 a 9 potvrzuje, že typ školy zásadně ovlivňuje frekvenci pití alkoholu. Nejnižší výskyt vykazuje základní škola, kde 39 % žáků abstinuje a 48,8 % respondentů alkohol pouze ochutnalo; pravidelná konzumace je zde výjimečná. Při srovnání středních škol je situace rizikovější na SOŠ, kde 12,5 % studentů pije každý víkend a 5,6 % dokonce denně. Studenti gymnázia sice vykazují vysokou míru příležitostného pití (76,9 %), ale s výrazně nižší intenzitou – pravidelnou víkendovou konzumaci přiznalo jen 2,2 % a denní pití nikdo. Rozdíl mezi středními školami spočívá zejména v četosti užívání a sklonu k rizikovým vzorcům. Na základě těchto dat byla **hypotéza potvrzena.**

H2: Nejčastějším způsobem obstarávání alkoholu u nezletilých je nákup ve večerkách, nebo získání od kamarádů a vrstevníků.

Výsledky šetření tuto hypotézu potvrzují u studentů středních škol, u žáků základních škol se však projevují odlišné trendy. Data z Grafu 11 dokládají, že pokud respondenti alkohol sami kupují, využívají k tomu v naprosté většině vietnamské večerky (100 % nakupujících žáků ZŠ, 69,4 % studentů SOŠ a 70,7 % z gymnázia). U gymnázií se navíc potvrdila role kamarádů, od kterých alkohol získává 70,1 % studentů (Graf 12).

Zásadní rozpor s hypotézou se však objevuje u nejmladší kategorie (Graf 10 a 12). Pro žáky ZŠ zůstává primárním zdrojem rodinný kruh (rodiče 56 %, příbuzní 30 %) a vlastní domácí zásoby, zatímco vliv kamarádů je zde nízký (16 %). Původní předpoklad tedy u dětí nezahrnul klíčový faktor snadné dostupnosti alkoholu přímo v rodině. Na základě těchto zjištění byla **hypotéza částečně potvrzena**.

H3: Většina dotázaných žáků má zkušenost s alkoholem dříve, než dosáhne věku 15 let.

Data z Grafu 6 potvrzují, že první kontakt s alkoholem nastává u nadpoloviční většiny respondentů na všech typech škol ještě před patnáctým rokem věku. Konkrétně tuto zkušenost uvádí 61 % žáků základní školy, 90,2 % studentů střední odborné školy a 81,3 % studentů gymnázia. Vzhledem k tomu, že u všech sledovaných skupin podíl odpovědí výrazně přesahuje padesátiprocentní hranici, je zřejmé, že k prvnímu experimentování dochází ve velmi raném věku. Na základě těchto výsledků byla **hypotéza potvrzena**.

H4: Hlavním zdrojem informací o rizicích spojených s konzumací alkoholu je pro dospívající rodinné prostředí.

Výsledky v Grafu 15 potvrzují dominantní postavení rodiny jako primárního zdroje informací o rizicích alkoholu u dětí i studentů. Tento fakt dokládají vysoké podíly odpovědí napříč všemi typy škol, které výrazně převyšují ostatní zdroje: na základní škole získává tyto informace od rodičů 81,7 % žáků, na střední odborné škole 86,1 % studentů a na gymnáziu 83,5 % respondentů. Vzhledem k tomu, že rodinné prostředí tvoří ve všech skupinách nejvýraznější podíl, je zřejmé, že hraje v informovanosti klíčovou roli. Na základě těchto dat byla **hypotéza potvrzena**.

H5: Moderní alternativy, konkrétně vapovací zařízení a nikotinové sáčky, jsou u žáků a studentů užívány častěji než klasické cigarety.

Analýza dat z Grafu 20 jednoznačně potvrzuje dominanci moderních alternativ nad klasickými cigaretami u všech typů škol. Na základní škole užívá vapovací zařízení 88 % respondentů (22 dětí), zatímco klasické cigarety pouze 32 % (8 dětí). Na SOŠ je převaha alternativ ještě výraznější – vapy užívá 83,6 % a nikotinové sáčky 54,1 % studentů, což v obou případech převyšuje zájem o cigarety (29,5 %). I na gymnáziu, kde je podíl klasických cigaret nejvyšší (48,9 %), stále dominují vapovací zařízení s 88,9 %. Výsledky potvrzují, že dospívající v Českých Budějovicích preferují moderní nikotinové výrobky před kouřením tabáku. Na základě těchto výsledků byla **hypotéza potvrzena**.

H6: Hlavním zdrojem první zkušenosti s nikotinovými výrobky je pro dotázané vrstevnická skupina a kamarádi, nikoliv rodina.

Data v Grafu 22 tuto hypotézu jednoznačně potvrzují. Na rozdíl od alkoholu, kde rodiče u prvního kontaktu hráli významnou roli, je u nikotinu jejich vliv nulový. První zkušenost zprostředkovali kamarádi u 76 % žáků základní školy (19 případů), 78,7 % studentů SOŠ (48 osob) a 93,3 % studentů gymnázia (42 osob). V celém souboru respondentů se neobjevil ani jeden případ, kdy by první kontakt s nikotinem iniciovali rodiče. Výsledky prokazují, že u těchto látek probíhá první zkušenost výhradně v rámci vrstevnických skupin. Na základě těchto výsledků byla **hypotéza potvrzena**.

H7: Míra užívání tabákových a nikotinových výrobků se výrazně liší podle typu navštěvované školy, přičemž nejvyšší výskyt pravidelných uživatelů se předpokládá u studentů střední odborné školy.

Výsledky v Grafu 19 a 24 potvrzují zásadní rozdíly v užívání nikotinu mezi jednotlivými školami. Nejnižší výskyt je na základní škole, kde uživatelé tvoří 12,2 % (10 žáků) a každodenní konzumaci přiznalo jen 2,4 % (2 žáci). Na gymnáziu užívá nikotinové výrobky 15,4 % (14 studentů), přičemž denně je užívá 5,5 % respondentů. Podle předpokladu je situace nejvážnější na SOŠ, kde užívání nikotinu potvrdilo 47,2 % (34 studentů) a podíl každodenních uživatelů dosahuje 34,7 % (25 osob). Analýza dat tak jasně dokládá, že nejvyšší míra pravidelného užívání se vyskytuje právě na střední odborné škole. Na základě těchto výsledků byla **hypotéza potvrzena**.

H8: Většina respondentů si neuvědomuje zdravotní rizika spojená s užíváním nikotinových a tabákových výrobků.

Analýza dat z Grafu 30 tuto hypotézu vyvrací, neboť naprostá většina dospívajících ve všech skupinách potvrzuje vysokou míru informovanosti o zdravotních rizicích. Na základní škole zná tato rizika 98,8 % respondentů (81 žáků), na SOŠ 97,2 % (70 studentů) a na gymnáziu 97,8 % (89 studentů). Jako hlavní zdroje informací dospívající uvádějí rodinu, preventivní programy ve škole a internet. Výsledky prokazují, že užívání těchto látek není důsledkem nedostatku znalostí, ale jiných vlivů, jako je sociální tlak vrstevníků či zvládání zátěžových situací. Na základě těchto dat byla **hypotéza vyvrácena.**

11 Kazuistiky z praxe

V této kapitole jsou představeny vybrané případy z praxe, které byly čerpány z interních materiálů a úředních dokumentů Policie ČR. Tyto případy ilustrují reálný stav a závažnost užívání návykových látek u dětí a mládeže v Českých Budějovicích. Kazuistiky slouží jako praktický doplněk k teoretické části práce a poukazují na rizikové faktory a situace, se kterými se orgány prevence a represe v terénu běžně setkávají.

Cílem je poukázat, že konzumace alkoholu a nikotinových výrobků není u nezletilých pouze statistikou, ale provází ji závažná sociální a zdravotní rizika. Vybrané případy poukazují na vysokou vynalézavost mladistvých při obcházení zákona i na selhávání kontrolních mechanismů v prodejnách. Zároveň však kazuistiky odkrývají i hlubší souvislosti, kdy se alkohol stává prostředkem k řešení psychické zátěže či osobních krizí. Všechny uvedené případy byly plně anonymizovány, aby byla zachována ochrana osobních údajů dotčených osob.

11.1 Kazuistika č. 1 – Vynalézavost mládeže a selhání kontrolních mechanismů při prodeji

Okolnosti případu: Hlavním aktérem tohoto případu je mladistvý (17 let). Jedná se o studenta, který se rozhodl opatřit alkohol pro skupinu svých přátel, mezi kterými byly i mladší nezletilé osoby. Motivací byla společná konzumace v soukromí domova bez dohledu dospělých.

Modus operandi: K získání alkoholu využil mladistvý svou vynalézavost a moderní technologie. Ve svém telefonu si upravil fotografii občanského průkazu tak, aby po změně data narození budil dojem zletilé osoby. S tímto upraveným „dokladem“ následně ve večerce v Českých Budějovicích zakoupil několik lahví tvrdého alkoholu (vodku a rum). Prodejce se spokojil s náhledem fotografie dokladu v mobilním telefonu a věk dostatečně neproověřil, čímž umožnil mladistvému alkohol získat.

Následek: Mladistvý následně tento alkohol přinesl domů, kde ho společně s dalšími nezletilými kamarády a kamarádkami konzumovali. V důsledku této nekontrolované konzumace došlo u jedné z nezletilých dívek (14 let) k těžké intoxikaci. Její stav byl natolik vážný, že musela být přivolána Zdravotnická záchranná služba České Budějovice a dívka byla hospitalizována. Na základě tohoto incidentu začala věc prošetřovat Policie ČR.

Právní kvalifikace a závěr: Jednání mladistvého naplnilo znaky provinění podání alkoholu dítěti dle § 204 odst. 1, 2 trestního zákoníku. Vzhledem k tomu, že se mladistvý k činu doznal, projevil upřímnou lítost a doposud vedl řádný život, bylo využito zákonné možnosti dle § 307 odst. 1 písm. a) trestního řádu ve spojení s § 69 odst. 1 písm. b) zákona č. 218/2003 Sb. (o soudnictví ve věcech mládeže) a trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno. Byla stanovena zkušební doba, během které musí mladistvý prokázat nápravu.

Tento případ je varovným příkladem toho, jak snadno mladiství obcházejí kontrolní systém. Zároveň potvrzuje, že k nejrizikovější konzumaci dochází v soukromí, kde chybí dohled dospělých osob a nekontrolované pití tvrdého alkoholu vede k bezprostřednímu ohrožení života a zdraví, které v tomto případě skončilo hospitalizací nezletilé osoby.

11.2 Kazuistika č. 2 – Alkohol jako prostředek k řešení psychické zátěže

Okolnosti případu: Tento případ se týká nezletilé dívky (17 let), která se dlouhodobě potýkala se špatným psychickým stavem a emocionální nestabilitou. V důsledku osobních problémů a pravděpodobně i duševního onemocnění došlo k situaci, kdy dívka bez ohlášení opustila domov. Její stav byl v tu chvíli natolik vážný, že se rozhodla pro rizikové řešení své situace kombinací alkoholu a léků.

Modus operandi: Dívka využila snadné dostupnosti návykových látek v domácím prostředí. Při odchodu z domova si s sebou vzala balení léků (antidepresiva a sedativa) a láhev tvrdého alkoholu. Jejím záměrem bylo léky alkoholem zapít, čímž chtěla pravděpodobně utlumit svou psychickou bolest, případně se pokusit o konečné řešení své situace. K samotné konzumaci a následnému incidentu došlo na odlehlém místě mimo domov.

Následek: Dívka byla po čase nalezena ve špatném fyzickém i psychickém stavu. Kromě požití látek měla na těle řezná poranění, která byla způsobena střepy z rozbité skleněné lahve od alkoholu. Na místo byla přivolána Policie ČR a Zdravotnická záchranná služba České Budějovice, která dívku převezla k odbornému ošetření a následné psychiatrické hospitalizaci.

Právní kvalifikace a závěr: Policie ČR věc prošetřovala jako účast na sebevraždě dle § 144 odst. 1 trestního zákoníku, kdy ale nakonec došlo k odložení věci dle § 159a odst. 1 trestního řádu. Důvodem bylo, že se nepodařilo jednoznačně prokázat cizí zavinění ani přímý pokus o sebevraždu. Vzhledem k okolnostem nebyl v tomto konkrétním případě naplněn ani znak žádného trestného činu či provinění jinou osobou.

Tento případ je zásadním připomenutím, že alkohol u mládeže neslouží pouze k experimentování, ale často se stává dostupným „lékem“ na psychické potíže. Snadná dostupnost alkoholu v domácnostech představuje pro emočně nestabilní mladistvé obrovské riziko, které v kombinaci s psychickými zátěžemi může vést až k sebepoškození či ohrožení života.

11.3 Kazuistika č. 3 – Nedostatečná kontrola věku v prodejnách a na společenských akcích

Okolnosti případu: Tento případ se týká nezletilé dívky (14 let) a odehrál se v únoru 2025 v Českých Budějovicích. Nezletilá se ve večerních hodinách pohybovala v centru města v doprovodu svých vrstevníků a následně navštívila maturitní ples v Domě kultury Metropol. Motivací k jejímu jednání byla snaha o zábavu v rámci skupiny, která byla v tomto případě spojena s nekontrolovanou konzumací alkoholu.

Modus operandi: K získání alkoholu došlo ve dvou fázích, které potvrzují problematickou dostupnost těchto látek pro mládež v Českých Budějovicích. Nejprve nezletilá zakoupila láhev tvrdého alkoholu (vodky) v menší prodejně typu „Večerka“, kde personál nevyžadoval předložení dokladu totožnosti. Druhá fáze proběhla přímo na maturitním plese, kde jí byl na baru prodán další alkohol. Přestože provozovatel potvrzoval dodržování zákazů prodeje alkoholu mladistvým, vlivem vysoké koncentrace osob a dynamiky akce k reálnému ověření věku u baru nedošlo.

Následek: Kombinace tvrdého alkoholu a rychlé konzumace vedla k těžké intoxikaci. Hlídka městské policie našla dívku v prostorách šaten v kritickém stavu. Provedená dechová zkouška vykazovala hodnotu 2,00 ‰ alkoholu. Vzhledem k bezprostřednímu ohrožení života a zdraví byla nezletilá hospitalizována na dětském oddělení Nemocnice České Budějovice.

Právní kvalifikace a závěr: Policie ČR věc prověřovala pro podezření z přečinu podání alkoholu dítěti podle § 204 odstavec 1 trestního zákoníku. Případ byl však nakonec

odložen dle ustanovení § 159a odstavec 5 trestního řádu, neboť se nepodařilo ztotožnit konkrétní osobu (prodavače či barmana), která alkohol nezletilé prodala. K tomuto výsledku přispěla absence kamerových záznamů a skutečnost, že si poškozená kvůli svému stavu nepamatovala popis obsluhy.

Tento případ potvrzuje, že večerky a prodejní místa na hromadných akcích představují pro nezletilé nejspodnější cestu k získání alkoholu. Zároveň se ukazuje, že hlavní motivací k užívání není osamocené pití, ale snaha o společnou zábavu v rámci vrstevnické skupiny, která v kombinaci s nekontrolovaným prostředím vede k vysokému riziku intoxikace. Případ také odkrývá značné potíže při dokazování viny konkrétním prodejcem, což v praxi často vede k jejich beztrestnosti, přestože došlo k vážnému ohrožení zdraví dítěte.

11.4 Kazuistika č. 4 – Rizikové chování dětí v nočních hodinách a nedostatečný dozor

Okolnosti případu: Tento případ se stal v lednu 2026 v pozdních večerních hodinách v budově vlakového nádraží v Českých Budějovicích. Hlavními aktéry byly dvě nezletilé osoby – chlapec (17 let) a dívka (15 let). Na jejich podivné chování upozornil Policii ČR svědek, kterému se zdálo, že děti vypadají velmi opilé. Dívka byla navíc v době incidentu na útěku z výchovného ústavu.

Modus operandi: K samotnému pití došlo dříve, než byly děti nalezeny policií. Chlapec se následně přiznal, že společně s dívkou vypili zhruba jednu láhev vodky. Kde přesně k alkoholu přišli, si však chlapec údajně nepamatoval a dívka nebyla kvůli své silné opilosti schopna vůbec mluvit. Alkohol si pravděpodobně opatřili od dosud neznámé osoby, která jim láhev tvrdého alkoholu poskytla, přestože bylo jasné, že nejsou plnoletí.

Následek: Stav obou dětí byl vážný a vyžadoval okamžitý zásah zdravotníků. Chlapec nadýchal 1,73 ‰ a dívka 1,51 ‰ alkoholu v dechu. Obě děti musely být převezeny sanitkami do Nemocnice České Budějovice na jednotku intenzivní péče (JIP) dětského oddělení k prvnímu vyšetření. Chlapec byl následně předán matce a dívka byla pod dohledem policie vrácena zpět do výchovného zařízení.

Právní kvalifikace a závěr: Jednání neznámé osoby, která dětem alkohol poskytla, naplnilo znaky přestupku fyzické osoby podle § 35 odst. 1 písm. i) zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, konkrétně

porušením zákazu prodat nebo podat alkoholický nápoj osobě mladší 18 let. Vzhledem k tomu, že se na místě nepodařilo okamžitě identifikovat konkrétního viníka, bylo oznámení o přestupku postoupeno k dalšímu projednání správnímu orgánu na Magistrát města České Budějovice. Přestože pachatel zůstává v tuto chvíli neznámý, případ slouží jako jasný důkaz o přetrvávající snadné dostupnosti alkoholu pro mládež ve veřejném prostoru.

Tento případ jasně ukazuje, jak nebezpečná může být konzumace tvrdého alkoholu u dětí, které nemají funkční rodinné zázemí a nikdo na ně nedohlíží. Riziko ještě zvyšuje prostředí vlakového nádraží v noci, kde se často scházejí dospívající, o které se doma nikdo nestará. To, že jedna z dívek byla dokonce na útěku z výchovného ústavu, jen potvrzuje, v jak špatné životní situaci se tyto děti nacházejí. Společné pití alkoholu až do stavu ohrožení života je pak pro ně často jediným způsobem, jak se ve své partě bavit nebo jak utéct od svých problémů.

11.5 Kazuistika č. 5 – Silvestrovské oslavy a úraz v důsledku intoxikace

Okolnosti případu: Tento incident se odehrál v Českých Budějovicích během silvestrovských oslav dne 31. prosince 2023 v pozdních večerních hodinách. Hlavním aktérem byl mladistvý chlapec (16 let). Policie ČR byla k případu přivolána poté, co u mladistvého došlo k poranění hlavy v důsledku pádu způsobeného silnou opilostí.

Modus operandi: Mladistvý uvedl, že během večera zkonsumoval přibližně pět piv značky Braník. Alkohol mu měl v blíže neurčené době a na nezjištěném místě v Českých Budějovicích poskytnout neznámý pachatel, který mu nápoje prodal nebo podal, přestože věděl, že chlapec není plnoletý. Vzhledem ke stavu mladistvého nebylo možné na místě zjistit bližší podrobnosti o zdroji alkoholu.

Následek: Kombinace alkoholu a nešťastného pádu měla za následek zranění hlavy, které si vyžádalo zásah Zdravotnické záchranné služby. Provedená dechová zkouška naměřila hodnotu 1,10 ‰ alkoholu v dechu. Chlapec byl následně převezen k ošetření do Nemocnice České Budějovice na dětské oddělení. O celém incidentu byl telefonicky informován otec mladistvého i orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD).

Právní kvalifikace a závěr: Jednání neznámého pachatele bylo Policií ČR zaevidováno jako přestupek podle § 35 odst. 1 písm. i) zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně

zdraví před škodlivými účinky návykových látek. Oznámení o přestupku bylo postoupeno na Magistrát města České Budějovice k dalšímu řešení. Přestože se nepodařilo identifikovat osobu, která mladistvému alkohol poskytla, případ je dalším důkazem selhávání kontrolních mechanismů nejen během svátků a oslav.

Tento případ potvrzuje, že konzumace alkoholu u dětí nepředstavuje pouze problém v rovině sociální, jako je narušení vztahů v rodině, potíže ve škole nebo dohled sociálních odborů (OSPOD), ale přináší i okamžitá zdravotní rizika. Pád způsobený opilostí vedl k úrazu hlavy, který mohl mít trvalé následky. Zároveň se zde ukazuje silný vliv společenských zvyklostí, kdy jsou oslavy konce roku vnímány jako automatická nutnost pití alkoholu, což mladiství přejímají jako normu pro svou zábavu s vrstevníky. Skutečnost, že se mladistvý k alkoholu dostal během silvestrovské noci tak snadno, dokazuje, že jeho dostupnost v Českých Budějovicích zůstává vysoká i v době, kdy na bezpečnostní situaci dohlíží zvýšený počet policejních hlídek.

11.6 Komparace kazuistik

Tato podkapitola obsahuje srovnání klíčových poznatků ze všech pěti uvedených kazuistik. Na základě porovnání těchto případů lze vyvodit několik zásadních závěrů o situaci v Českých Budějovicích:

Zdroje alkoholu a selhání kontrol: Při souhrnném pohledu na všech pět případů lze vysledovat několik skutečností, které se v praxi opakují. Ukazuje se, že způsoby, jakými se mládež v Českých Budějovicích dostává k alkoholu, jsou velmi podobné a nastavené kontroly bývají často neúčinné. Z rozboru kazuistik vyplývá, že nejslabším místem v systému jsou menší večerky a hromadné akce, jako jsou plesy. Kontrola věku v těchto místech bývá často pouze formální a prodejci se nechají snadno oklamat, například pouhou fotografií dokladu v mobilním telefonu. Na společenských akcích a v barech pak vlivem velkého množství lidí ke kontrole věku nedochází téměř vůbec, přestože provozovatelé dodržování pravidel navenek slibují. Dalším rizikovým faktorem je získávání alkoholu od cizích dospělých osob na veřejnosti. Případy z vlakového nádraží nebo silvestrovských oslav potvrzují, že toto zprostředkování alkoholu je v terénu téměř nezjistitelné. Riziko se zvyšuje v místech, kde se děti pohybují zcela bez dozoru. Opomenout nelze ani domácí prostředí, které představuje nejsnadnější zdroj pro dospívající. V takových případech se nejedná o chybu v obchodě, ale o nedostatečný dohled a ochranu dítěte v jeho nejbližším okolí.

V závěru vyhodnocení je nutné zmínit, že potrestání osob, které alkohol dětem poskytly, bývá v praxi velmi komplikované. V provozovnách často chybí kamerové systémy a silně podnapilé děti nejsou schopny popsat osobu, která je obsloužila. Většina incidentů tak zůstává bez postihu, což u prodejců může vyvolávat pocit beztrestnosti i při opakovaném porušování zákona.

Motivace ke konzumaci: Při porovnání všech případů lze rozlišit tři hlavní důvody, které mladistvé k pití alkoholu vedou. Prvním a nejčastějším motivem je vliv vrstevnické skupiny a snaha o společnou zábavu. Jak vyplývá z kazuistik z maturitního plesu nebo silvestrovských oslav, alkohol je v kolektivu dospívajících vnímán jako automatická součást zábavy. Mladiství často přejímají společenské zvyky dospělých a mají pocit, že bez alkoholu není oslava nebo setkání s přáteli kompletní. Druhým motivem je využití alkoholu jako prostředku k útěku od osobních problémů. Tento faktor se projevuje zejména u dospívajících, kteří se potýkají s psychickou zátěží nebo pocitem osamění. V takových případech alkohol neslouží k zábavě v kolektivu, ale funguje jako dostupný způsob, jak utlumit psychickou bolest. U dětí v krizi je pak riziko kombinace alkoholu s léky extrémně vysoké, přičemž cílem je snaha o dočasné otupění emocí. Třetím specifickým motivem, který se v praxi objevuje, je projev vzdoru a rizikový životní styl spojený s útekem z výchovných zařízení. U dětí, které se nacházejí mimo běžné sociální prostředí (např. na útěku z ústavu), se konzumace alkoholu stává součástí jejich snahy o nezávislost na pravidlech a úradech. V těchto případech alkohol doprovází rizikové chování ve veřejném prostoru, jako jsou nádraží nebo ulice v nočních hodinách. Pití zde nepředstavuje jen zábavu, ale je často důsledkem hluboké životní krize, absence rodinného zázemí a snahy o sblížení s podobně ohroženou skupinou vrstevníků.

Zdravotní následky a rizika: Při porovnání všech popsaných případů se potvrzuje, že konzumace alkoholu u nezletilých osob vede k bezprostřednímu ohrožení života a zdraví. Většinu kazuistik spojuje těžká intoxikace, kdy naměřené hodnoty v dechu (pohybující se od 1,10 ‰ až po 2,00 ‰) vyžadovaly okamžitý zásah Zdravotnické záchranné služby a následnou hospitalizaci na dětském oddělení. Vzhledem k tomu, že organismus dětí a dospívajících nedokáže alkohol odbourávat stejně efektivně jako u dospělých, dochází k rozvoji kritického stavu velmi rychle, což potvrzuje i fakt, že některé děti byly nalezeny v bezvědomí nebo ve stavu, kdy nebyly schopny komunikovat. Kromě samotné otravy alkoholem vyhodnocení případů ukazuje na vysoké riziko sekundárních úrazů. Opilost vede ke ztrátě koordinace a pádům, které mohou způsobit

vážná poranění, jako jsou zranění hlavy nebo tržné rány. Tyto úrazy jsou o to nebezpečnější, že pod vlivem alkoholu může dojít k podcenění vážnosti zranění nebo k vdechnutí zvratků v bezvědomí. Specifickým rizikem, které se v praxi objevuje, je také kombinace alkoholu s léky (např. antidepresivy), což znásobuje účinky obou látek a může vést k nezvratnému poškození organismu nebo k pokusům o sebepoškození. Z kazuistik tedy jasně vyplývá, že následky pití u mládeže nejsou jen dočasné, ale mohou mít v podobě úrazů či psychických traumat trvalý dopad na další život dospívajícího.

Právní vymahatelnost a dokazování: Při analýze právní stránky těchto případů lze vysledovat značné potíže, které doprovázejí snahu o potrestání osob odpovědných za podání alkoholu nezletilým. Typickým znakem většiny kazuistik je nízká úspěšnost při ztotožnění pachatele. V situacích, kdy k prodeji dochází v anonymním prostředí večerek nebo na hromadných akcích s vysokou koncentrací lidí, je téměř nemožné zpětně dohledat konkrétního prodejce či barmana. Tento problém je stupňován chybějícími kamerovými záznamy v provozovnách a stavem samotných nezletilých, kteří v důsledku těžké opilosti nejsou schopni poskytnout policii přesný popis osob nebo místa nákupu. Vyhodnocení případů ukazuje, že pokud se nepodaří pachatele ztotožnit bezprostředně na místě, šance na jeho pozdější potrestání se blíží nule. Tato realita bohužel u prodejců i veřejnosti může vyvolávat pocit beztrestnosti, což vede k opakovanému porušování zákona a k dalšímu ohrožování zdraví dětí a mládeže.

Analýza vybraných případů potvrzuje vysokou dostupnost alkoholu pro mládež v Českých Budějovicích a dokazuje, že jeho konzumace je spojena s vážnými zdravotními i sociálními riziky. Z kazuistik jasně vyplývá potřeba zaměřit se nejen na přísnější kontroly v prodejnách a na hromadných kulturních akcích, ale také na prevenci v rodinách a zvýšení informovanosti rodičů o rizicích nekontrolovaného trávení volného času dětí. Právě na tyto oblasti se zaměřují následující návrhy a doporučení, které mají za cíl současnou situaci zlepšit.

12 Návrhy a doporučení na zefektivnění preventivního a represivního působení

V rámci analýzy toho, jak fungují bezpečnostní složky a další instituce, je jasné, že je potřeba stávající postupy modernizovat. Klasická prevence, jako jsou jen teoretické přednášky ve škole, v dnešní digitální době moc nefunguje, pokud tam chybí propojení s realitou nebo využití moderních technologií. Následující návrhy se proto zaměřují na konkrétní vylepšení kontroly a na prevenci přímo v podmínkách Českých Budějovic. Cílem těchto návrhů je vytvořit funkční propojení mezi moderními technologiemi, preventivními programy a efektivní činností bezpečnostních složek.

12.1 Zavedení systému pro digitální ověřování věku

Jako zásadní krok pro kontrolu prodeje alkoholu a nikotinových výrobků se nabízí zavedení jednotného digitálního systému pro ověřování věku. Mohl by fungovat podobně jako u výdeje zásilek u společnosti Zásilkovna. Tam na prodejce automaticky vyskočí upozornění, že je nutné u balíku zkontrolovat věk, a pro dokončení výdeje musí prodejce do systému zadat poslední čtyři číslice z občanského průkazu. Bez tohoto kroku nelze zásilku vydat. Stejným způsobem by systém fungoval i v prodejnách, přičemž by mohl být napojen na centrální registry, jako je například Registr obyvatel nebo systémy pro ověřování digitální identity občanů. Prodejce by tak nemusel složitě vypočítávat věk z data narození, ale systém by po zadání údajů nebo naskenování dokladu v reálném čase potvrdil, zda je kupující plnoletý či nikoliv. Současná praxe, kdy vše závisí jen na tom, jestli prodejce doklad zkontroluje, je nespolehlivá a často dochází k chybám. Nový systém by fungoval automaticky a při naskenování alkoholického produktu nebo nikotinového výrobku by pokladna vyžadovala toto ověření. Tím se odpovědnost přenesla z prodáváče na technologii, která nejde obejít, a pro poctivé obchodníky to bude i právní jistota, že nic neporušili.

12.2 Modernizace metod prevence

Kromě kontroly v obchodech je důležité změnit i způsob, jakým policie a preventisté s mladými lidmi komunikují. Vzhledem k alarmujícímu zjištění z výzkumu, že významná část dětí a studentů napříč všemi typy škol užívá nikotinové výrobky jako nástroj pro únik od osobních problémů, stresu, nebo z důvodu nudy, by se preventivní programy měly více zaměřit na oblast duševního zdraví. Prevence by neměla být pouze

o vysvětlování rizik, ale také o posilování psychické odolnosti a informování o možnostech odborné pomoci přímo v rámci školy (školní psycholog, metodik prevence). Cílem je, aby dospívající neřešili stresové situace pomocí návykových látek. Místo pasivního poslechu v lavicích by se měly více využívat moderní technologie, jako je virtuální realita, ale také interaktivní modelové situace. V rámci těchto simulací si studenti mohou v bezpečném prostředí vyzkoušet, jak mohou reagovat na konkrétní krizové momenty. Kromě tlaku vrstevníků při nabízení návykových látek se lze zaměřit na situace, kdy je nezletilý svědkem intoxikace kamaráda a musí se rozhodnout, zda přivolat pomoc; nebo na momenty, kdy jsou mladiství osloveni cizí osobou s nabídkou nákupu alkoholu před prodejnou. Simulovat lze i chování v situaci, kdy je v podniku nabízena neznámá látka v nápoji nebo kdy dochází k agresivnímu jednání pod vlivem alkoholu. Tyto metody mohou umožnit mladistvým natrénovat si asertivní odmítnutí, pomohou vyzkoušet si základy první pomoci a uvědomit si reálná rizika dříve, než se do takové situace dostanou v životě.

U přestupků mladistvých je pak žádoucí častěji využívat alternativní tresty a opatření, která mají větší výchovný dopad než peněžitá pokuta, kterou za mladistvého obvykle zaplatí rodiče. Kromě zmíněných veřejně prospěšných prací pod dohledem strážníků (např. úklid veřejných prostranství nebo odstraňování následků vandalismu) by se mohlo jednat o povinnou účast na odborných edukačních programech nebo terapeutických skupinách zaměřených na rizika závislostí. Další možností je zaměřit se na pochopení dopadů vlastního jednání, kdy by mladistvý musel čelit následkům například formou dobrovolnické pomoci v organizacích, které se věnují obětem závislostí nebo sociálně slabým skupinám. Namísto anonymního trestu by tak získal přímou zkušenost s tím, kam až může užívání návykových látek vést. Cílem všech těchto opatření je, aby mladistvý přijal osobní odpovědnost a pochopil společenskou nebezpečnost svého chování, nikoliv aby byl pouze finančně postižen jeho zákonný zástupce.

12.3 Varovný systém pro hlídky a využití dat z prodejen

Pro efektivní omezení nelegálního prodeje alkoholu a nikotinových výrobků je klíčové propojit prodejce s bezpečnostními složkami, tedy s Policií ČR i obecní policií, pomocí moderních komunikačních nástrojů. Například vytvořením sdíleného varovného systému, který by byl přímo napojen na digitální ověřování věku u pokladen. Pokud tento systém v nějaké prodejně opakovaně zamítne prodej skupině mladistvých (např. po zadání údajů z dokladu, které potvrdí nízký věk), automaticky by zaslal upozornění

nejbližší hlídce do služebního tabletu či mobilu. Policisté či strážníci by tak v reálném čase získali informaci o místě, kde se právě pohybují nezletilé osoby pokoušející se o nákup návykových látek. S tím úzce souvisí i práce s daty při samotném výkonu služby. Bezpečnostní složky by měly využívat analýzu těchto incidentů k identifikaci rizikových lokalit a časů, kde k pokusům o nákup nebo k samotné konzumaci dochází nejčastěji (například konkrétní večerky, parky nebo okolí klubů). Díky tomu může být přítomnost hlídek plánována cíleně a včas, což má mnohem vyšší preventivní účinek než náhodné projíždění městem. Hlídky Policie ČR a městské policie by měly při své činnosti prioritně zaměřit kontroly na okolí malých prodejen a večerek v blízkosti školních zařízení. Právě tyto provozovny se v šetření ukázaly jako nejčastější prodejní místa pro nezletilé v Českých Budějovicích, a to zejména u žáků základní školy. Propojení soukromého sektoru (prodejců) a veřejné moci (Policie) tímto způsobem umožňuje zasáhnout právě v momentě, kdy k protiprávnímu jednání dochází.

12.4 Motivační programy pro provozovatele barů, restaurací a klubů

Vedle důsledných kontrol a povinného zavedení digitálního ověřování věku by město mělo podnikatele také pozitivně motivovat k dodržování bezpečných standardů. Provozovatelé barů, restaurací a nočních klubů, kteří by nad rámec svých povinností investovali do zvýšení bezpečnosti mládeže, by mohli získat status bezpečného podniku. Mezi taková nadstandardní opatření patří například instalace kvalitních kamerových systémů se záznamem, které jsou cíleně zaměřeny na prodejní pulty a vstupní prostory. To policii výrazně usnadňuje identifikaci osob v případě incidentu. Status 'bezpečného podniku' by měl být podmíněn také důsledným proškolením personálu v oblasti ověřování digitálních dokladů. Jak ukázala kazuistika z praxe v Českých Budějovicích, mladiství k nákupu alkoholu na hromadných akcích, jako jsou maturitní plesy, často využívají upravené fotografie dokladů v mobilních telefonech, což prodejci v náporu lidí často dostatečně neprověřují.

Podniky zapojené do tohoto programu by mohly čerpat různé výhody, které by jim kompenzovaly náklady na tyto technologie. Kromě slev na místních poplatcích se nabízí také úleva z poplatků z pobytu nebo snížení nájemného, pokud je provozovna v městském objektu. Město by také mohlo tyto podniky aktivně propagovat jako bezpečné a doporučené lokality v rámci turistických průvodců. Dalším benefitem by mohlo být bezplatné odborné proškolení personálu ze strany policie nebo odborníků na

prevenci jak efektivně jednat s podnapilými nezletilými. Podnikatelé by tak byli motivováni k aktivní spolupráci s městem, protože by se jim odpovědné podnikání finančně i marketingově vyplatilo.

12.5 Modernizace školní prevence a koordinace institucí

Současný model prevence na školách, který stojí hlavně na jednorázových přednáškách s externími lektory nebo zástupci bezpečnostních složek, se v praxi ukazuje jako málo efektivní. Z analýzy dat vyplývá, že tato forma prevence je nejméně účinná na střední odborné škole, kde ji jako zdroj informací vnímá pouze 37,5 % studentů, přestože je zde výskyt uživatelů nejvyšší. Je proto žádoucí, aby se styl preventivního působení na tomto typu školy odlišoval od základní školy a gymnázia a více využíval odborníky z praxe nebo peer programy, které dokáží studenty lépe oslovit.

Vhodnějším řešením by bylo zavedení pravidelného výukového bloku, který by vedl přímo policista nebo odborný preventista. Tento předmět by nebyl postaven na pouhém teoretickém výkladu o škodlivosti návykových látek, ale především na interaktivních metodách. Výuka by probíhala formou modelových situací, her a simulací reálných případů z praxe, což studentům umožní lépe pochopit důsledky rizikového chování a natrénovat si správné reakce. Kromě toho by školy měly využívat anonymní aplikace, které žákům umožní bezpečně nahlásit rizikové jevy bez strachu z kolektivního odsouzení. U takového nástroje je však nezbytné zajistit technické a metodické ošetření proti zneužití (například formou falešných hlášení či šikany), aby systém sloužil pouze k relevantním oznámením. Klíčové je také nastavení funkční spolupráce mezi školou, OSPODEM a policií. V současnosti si tyto instituce předávají informace často se zpožděním nebo si je nepředávají vůbec. Návrh spočívá ve vytvoření systému, kde by se varovné signály u konkrétního žáka propojily. Pokud například škola řeší vysokou absenci, OSPOD má záznam o problémech v rodině a policie žáka řešila za drobné delikty v ulicích, systém by na tuto kombinaci rizik okamžitě upozornil. Díky tomu mohou všechny strany reagovat společně a začít situaci řešit (například formou odborné pomoci nebo sociální asistence) dříve, než se chování žáka začne stupňovat nebo přeroste v závažnější trestnou činnost.

12.6 Moderní prvky pro kontrolu rizikových míst

Významným způsobem, jak snižovat rizikové chování, je úprava prostředí ve městě. Velkým přínosem by byla instalace chytrého veřejného osvětlení, které má v sobě zabudované senzory na hluk a pohyb. Pokud by taková lampa v rizikové lokalitě zaznamenala například křik nebo zvuk rozbíjeného skla, automaticky by zvýšila intenzitu světla a zároveň by na toto místo nasměřovala nejbližší kameru městského systému. Tento moment překvapení může skupinu mladistvých nebo pachatele odradit od dalšího jednání, protože si okamžitě uvědomí, že jsou pod dohledem. To by pomohlo zabránit tomu, aby se situace v daném místě dále zhoršovala.

Na místě je vylepšení kamery o funkce, které dokážou samy upozornit na to, že se na jednom místě v rizikový čas shlukuje nezvykle velké množství lidí. Díky tomu mohou policisté nebo strážníci reagovat mnohem dříve, než dojde k nějakému problému. Využitím těchto moderních prvků v ulicích se výrazně zvyšuje šance, že se podaří protiprávní jednání zastavit hned v zárodku. Tato opatření také dávají lidem ve městě větší pocit bezpečí, protože vědí, že riziková místa jsou pod aktivní kontrolou, která nespolehá jen na to, že se na monitor zrovna někdo dívá.

12.7 Možnosti prevence přímo v prostředí školy

Škola hraje v životě dětí klíčovou roli, a proto by měla být místem, kde se o rizicích spojených s alkoholem a nikotinem mluví otevřeně a pravidelně. Místo jednorázových akcí se jako vhodnější řešení jeví zařazování pravidelných interaktivních bloků přímo do výuky. V nich by se žáci měli učit především to, jak asertivně odmítnout tlak party a jak správně reagovat v krizových situacích. Pomocí modelových situací si žáci mohou nanečisto vyzkoušet, jak se mohou zachovat, když je jim nabízena neznámá látka, nebo jak mohou poskytnout první pomoc spolužákovi, kterému se udělá špatně po požití alkoholu či nikotinu. Cílem je, aby žáci nezískali jen teoretické znalosti, ale praktickou zkušenost, která jim v reálném životě pomůže překonat strach nebo nerozhodnost. Současně by školy měly žákům nabídnout bezpečné způsoby, jak lze nahlásit problémy, například skrze anonymní schránky důvěry nebo vlastní školní mobilní aplikace. Tyto cesty umožňují žákům bezpečně a diskrétně upozornit například na prodej nikotinových sáčků v prostorách školy nebo na užívání návykových látek v areálu dané školy. Učitelé by v tomto směru měli žákům vysvětlit, že takové hlášení není vnímáno jako žalování, ale jako ochrana zdraví celého kolektivu. Celý systém musí být

nastaven tak, aby informace chodily přímo určenému pracovníkovi, například metodikovi prevence, který je dokáže diskrétně prověřit a zároveň pohlídat, aby nedocházelo k falešným obviněním ze strany žáků.

Jako další praktické opatření se nabízí vytvoření úzkého preventivního týmu složeného z vybraných učitelů a školního psychologa. Tento tým by se měl pravidelně scházet a vyhodnocovat varovné signály u žáků, jako je náhlé zhoršení prospěchu, vysoká absence nebo změna v chování. Je klíčové tyto informace včas sdílet s rodiči a v závažnějších případech i s OSPODEM nebo Policií ČR. Školy by také měly aktivně pořádat krátká setkání pro rodiče, kde jim představí nové trendy, jako jsou moderní nikotinové výrobky (vapy či sáčky). Ty jsou pro laiky hůře rozpoznatelné, protože postrádají typický zápach tabáku. Vzhledem k vysoké oblibě nikotinových sáčků, kterou potvrdila data u studentů střední odborné školy, je nutné rodičům i učitelům poskytnout konkrétní ukázky těchto produktů pro jejich včasnou identifikaci. Jelikož dospívající uvádějí rodiče jako svůj hlavní zdroj informací o rizicích nikotinu, je informovanost v rodině základním předpokladem pro to, aby se problém začal řešit dříve, než u dítěte vznikne závislost.

Všechna výše uvedená opatření směřují k tomu, aby prevence i dohled v oblasti užívání návykových látek u mladistvých odpovídaly realitě 21. století. Ukazuje se, že samotné zákazy bez skutečně funkčních způsobů kontroly a moderních forem vzdělávání nemají dostatečný účinek. Propojením digitálních systémů pro ověřování věku, chytrých prvků v ulicích města a včasného sdílení informací mezi školou, policií a sociálními pracovníky lze vytvořit bezpečnější prostředí. Základem pro dosažení reálných výsledků je v tomto směru především aktivní spolupráce všech zúčastněných institucí. Cílem je zajistit ochranu mladistvých dříve, než u nich dojde k rozvoji závislosti, páchaní přestupků pod vlivem alkoholu nebo k rizikovému experimentování s nikotinovými výrobky v rámci problémových skupin.

Závěr

Předložená bakalářská práce se věnovala aktuálnímu a společensky závažnému tématu užívání návykových látek u dětí a dospívajících v Českých Budějovicích. Hlavním cílem bylo zhodnotit míru výskytu užívání alkoholu a nikotinových výrobků a posoudit možnosti preventivního a represivního působení v tomto městě. Souběžně s tím se práce zaměřila na vedlejší cíl, kterým bylo zjištění přesných cest, jakými si nezletilí tyto látky opatřují. Na základě provedeného šetření lze konstatovat, že stanovené cíle byly v plném rozsahu naplněny.

V rámci teoretické části byl vytvořen ucelený přehled o problematice sociálně patologických jevů a legislativním rámci. Praktická část, postavená na dotazníkovém šetření a analýze kazuistik, následně přinesla konkrétní data, která odhalila reálný stav a trendy v užívání návykových látek u mládeže ve městě České Budějovice.

Za nejdůležitější poznatek lze považovat zjištění, že hranice mezi experimentováním a pravidelným užíváním je u dospívajících velmi tenká. Výzkum potvrdil, že nejdůležitějším základem prevence zůstává rodinné prostředí, ovšem značný dosah mají i školní preventivní programy, zejména na základní škole a gymnáziu. S rostoucím věkem a typem školy se pak přirozeně zvyšuje vliv internetu a vrstevnických skupin.

Zásadním zjištěním, které ukazuje na velký nesoulad mezi teorií a praxí, je fakt, že naprostá většina dotázaných o zdravotních rizicích prokazatelně ví, ale samotná informovanost není pro dospívající dostatečným důvodem k tomu, aby se konzumaci vyhnuli. Ukazuje se, že znalosti negativních dopadů v reálném životě ustupují do pozadí před vysokou mírou tolerance v jejich okolí. Pokud je alkohol v rodině i ve společnosti prezentován jako běžná součást oslav či relaxace, teoretické varování o jeho škodlivosti ztrácí na váze. Společenský vliv a rodinné zvyklosti jsou v tomto věku silnější než pouhá znalost faktů. V rámci rodinného prostředí se projevuje rozdílný přístup k oběma látkám. Zatímco u alkoholu jsou iniciátory první zkušenosti často samotní rodiče, u nikotinových výrobků hraje hlavní roli vliv vrstevnické skupiny, případně nuda. Alarmujícím zjištěním je také fakt, že významná část dětí a studentů napříč všemi typy škol využívá nikotin jako nástroj pro zvládnutí stresu a osobních problémů. Tento poznatek je zásadní pro budoucí směřování prevence, která se nesmí omezovat pouze na represii, ale musí se hlouběji věnovat oblasti duševního zdraví studentů.

V souvislosti s vedlejším cílem práce bylo potvrzeno selhávání kontrolních mechanismů v prodejnách typu večerek, kde je dostupnost návykových látek pro nezletilé téměř neomezená. Právě tyto provozovny v Českých Budějovicích představují hlavní zdroj nákupu pro zkoumanou skupinu. Zde se ukazuje nezbytnost zavedení moderních technologických řešení, jako je digitální ověřování věku, které je v návrhové části práce podrobně rozpracováno.

Z hlediska hodnocení problematiky je nutné zdůraznit, že současný systém prevence na některých typech škol, zejména na vybrané střední odborné škole, je studenty vnímán jako neefektivní. Je tedy nezbytné přejít od pasivních přednášek k interaktivním metodám a simulacím, které dospívajícím umožní natrénovat si správné reakce v reálných životních situacích.

Předložená práce propojuje získané odborné poznatky s aktuálními daty ze základní školy, střední odborné školy a gymnázia v Českých Budějovicích. Výsledky šetření a navržená opatření mohou sloužit jako praktický podklad pro bezpečnostní složky, pedagogy i pracovníky OSPOD. Považuje se za klíčové, aby dotčené školy byly seznámeny s konkrétními výsledky tohoto průzkumu, neboť právě na jejich základě mohou své preventivní programy lépe přizpůsobit reálným potřebám a problémům svých žáků. Zavedení navržených kroků do praxe, jako je užší spolupráce institucí, digitální systémy kontroly a modernizace bezpečnostních prvků, může významně přispět ke zvýšení bezpečnosti a snížení rizikového chování mládeže.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. COMBY, Bruno. *Jak se zbavit závislosti na tabáku*. Praha: Eminent, 2006. 127 s. ISBN 978-80-7349-077-5.
2. FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže a její prevence*. Praha: Leges, 2021. 240 s. ISBN 978-80-7502-536-4.
3. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: forenzněpsychologický rozbor vybraných sociálněpatologických jevů*. 3., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2024. 272 s. ISBN 978-80-271-5078-6.
4. CHOMYNOVÁ, Pavla a kol. *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD): výsledky průzkumu v ČR v roce 2011*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014. 214 s. ISBN 978-80-7440-101-5.
5. JANIŠ, Kamil, Blahoslav KRAUS a Pavel VACEK. *Kapitoly ze základů pedagogiky: studijní text*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 164 s. ISBN 978-80-7435-083-2.
6. KALINA, Kamil. *Klinická adiktologie*. Praha: Grada, 2008. 392 s. ISBN 978-80-247-1411-0.
7. KALINA, Kamil. *Klinická adiktologie*. Praha: Grada, 2015. 696 s. ISBN 978-80-247-4331-8.
8. KRÁLÍKOVÁ, Eva. *Diagnostika F17 závislost na tabáku*. Praha: Mladý Fronta, 2015. 102 s. ISBN 978-80-204-3711-2.
9. MAISTO, Stephen A., Mark GALIZIO a Gerard J. CONNORS. *Drug Use and Abuse*. 8th ed. Boston: Cengage Learning, 2019. 480 s. ISBN 978-1-337-40897-4.
10. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. rozš. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.
11. MIOVSKÝ, Michal a kol. *Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze, 2015. 168 s. ISBN 978-80-7422-395-2.
12. MIOVSKÝ, Michal a kol. *Prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie, 2015. 328 s. ISBN 978-80-7422-392-1.
13. MIOVSKÝ, Michal a kol. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze, 2015. 405 s. ISBN 978-80-7422-394-5.
14. MORAVCOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK a kol. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. 231 s. ISBN 978-80-7387-860-3.
15. NEŠPOR, Karel a Ladislav CSÉMY. *Léčba a prevence závislostí: příručka pro praxi*. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1996. 203 s. ISBN 80-85121-52-2.
16. NEŠPOR, Karel. *Kouření, pití a drogy*. Praha: Portál, 1995. 123 s. ISBN 80-7178-023-5.
17. NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Praha: Portál, 2000. 150 s. ISBN 80-7178-432-X.

18. NEŠPOR, Karel. *Vaše děti a návykové látky*. Praha: Portál, 2001. 157 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-515-6.
19. NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost*. 4. Praha: Portál, 2011. 176 s. ISBN 978-80-7367-908-8.
20. NOVÁK, Miroslav, a kol. *Kouření*. Praha: Avicenum, 1980. 164 s. 08-060-80.
21. NOŽINA, Miroslav. *Svět drog v Čechách*. Praha: KLP, 1997. 107 s. ISBN 80-85917-36-5.
22. VLÁDA ČR. *Národní strategie prevence a snižování škod spojených se závislostním chováním 2019–2027*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2019. 105 s. ISBN 978-80-7440-241-7.
23. ZOUBKOVÁ, Ivana a Marcela MOULISOVÁ. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex, 2004. 146 s. ISBN 80-86795-05-5.
24. ZOUBKOVÁ, Ivana, Jaroslav NIKL a Vratislava ČERNÍKOVÁ. *Kriminalita mládeže*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2001. 89 s. ISBN 80-7251-070-3.

Elektronické zdroje

1. ESPAD Group. *ESPAD Report 2024: Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2025. 145 s. ISBN 978-92-9408-099-8. Dostupné z: <https://www.espad.org/sites/default/files/espada-report-2024.pdf>
2. JIHOČESKÝ KRAJ. *Strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže Jihočeského kraje na období 2022–2027*. České Budějovice: Jihočeský kraj, 2022. 28 s. Dostupné z: https://www.kraj-jihocesky.cz/sites/default/files/inline-files/2020/strategie_PP_J%C4%8DK_2022_2027_final.pdf
3. MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2027*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2019. 48 s. Dostupné z: https://msmt.gov.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf
4. ÚŘAD VLÁDY ČR – Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti. *Zpráva o tabákových a nikotinových výrobcích v České republice 2024*. Praha: Úřad vlády ČR – NMS, 2025. 127 s. ISBN 978-80-7440-357-6. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/publikace/vyrocní-zpravy/zprava-o-tabakovych-a-nikotinovych-vyrobcich-v-ceske-republice-2024/>
5. MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. č. j.: MSMT-21287/2020-5. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
6. HASIČSKÝ ZÁCHRANNÝ SBOR ČR. *Program Hasík CZ: Metodika preventivně výchovné činnosti*. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2018. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz>

Legislativní dokumenty

1. Zákon č. 65/2017 Sb., O ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2017, částka 21.
2. Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 11.

3. Zákon č. 167/1998 Sb., O návykových látkách a o změně některých dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1998, částka 56.
4. Zákon č. 561/2004 Sb., O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, částka 190.
5. Zákon č. 359/1999 Sb., O sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 114.
6. Zákon č. 250/2016 Sb., O odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2016, částka 98.
7. Zákon č. 251/2016 Sb., O některých přestupcích. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2016, částka 98.
8. Vyhláška č. 72/2005 Sb., O poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 24.
9. Zákon č. 553/1991 Sb., O obecní policii. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1991, částka 105.
10. Zákon č. 218/2003 Sb., O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2003, částka 75.
11. Zákon č. 141/1961 Sb., O trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1961, částka 66.
12. Zákon č. 45/2013 Sb., O obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2013, částka 18.

Seznam zkratk

1. **ESPAD** – European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách)
2. **IZS** – Integrovaný záchranný systém
3. **MPP** – Minimální preventivní program
4. **MŠMT** – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
5. **NMS** – Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti
6. **NNO** – Nestátní neziskové organizace
7. **OSPOD** – Orgán sociálně-právní ochrany dětí
8. **PČR** – Policie České republiky
9. **PPP** – Pedagogicko-psychologická poradna
10. **ŠPP** – Školní poradenské pracoviště
11. **VŠERS** – Vysoká škola evropských a regionálních studií

Seznam grafů

- Graf 1: Pohlaví respondentů
- Graf 2: Věk respondentů
- Graf 3: Rozložení respondentů dle ročníku
- Graf 4: Požití alkoholu respondenty
- Graf 5: Formy užívaného alkoholu
- Graf 6: Věk prvního kontaktu s alkoholem
- Graf 7: Zprostředkovatel první zkušenosti s alkoholem
- Graf 8: Příležitosti ke konzumaci alkoholu
- Graf 9: Četnost konzumace alkoholu
- Graf 10: Způsob získávání alkoholu
- Graf 11: Získávání alkoholu formou koupě
- Graf 12: Získávání alkoholu formou dostávání
- Graf 13: Postoj rodičů k požívání alkoholu
- Graf 14: Význam alkoholu v životě studentů
- Graf 15: Zdroje informací o rizicích konzumace alkoholu
- Graf 16: Pohlaví respondentů
- Graf 17: Věk respondentů
- Graf 18: Rozložení respondentů dle ročníku
- Graf 19: Požití tabákových a nikotinových výrobků respondenty
- Graf 20: Formy užívaného nikotinu
- Graf 21: Věk prvního kontaktu s nikotinem
- Graf 22: Iniciátor první zkušenosti s nikotinovými výrobky
- Graf 23: Příležitosti k užívání tabákových a nikotinových výrobků
- Graf 24: Četnost užívání nikotinových výrobků
- Graf 25: Způsob získávání nikotinových výrobků
- Graf 26: Získávání nikotinových výrobků formou koupě
- Graf 27: Získávání nikotinových výrobků formou dostávání
- Graf 28: Postoj rodičů k užívání nikotinových výrobků
- Graf 29: Význam užívání nikotinu pro respondenty
- Graf 30: Zdroje informací o rizicích užívání nikotinu

Seznam příloh

Příloha I – Dotazník: konzumace alkoholu (Dotazník určený dětem a mládeži na vybraných školách)

Příloha II – Dotazník: konzumace nikotinu (Dotazník určený dětem a mládeži na vybraných školách)

Příloha 1

Dotazník-Konzumace alkoholu

Anonymní dotazník k praktické části bakalářské práce na téma Patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na užívání alkoholu, tabákových a nikotinových výrobků v Českých Budějovicích.

Dotazník obsahuje uzavřené, otevřené i polootevřené otázky. Pokud v otázce nebude napsáno jinak, volte prosím vždy jen jednu z nabízených možností. Děkuji za spolupráci. Michaela Seimlová

Škola: základní/ gymnázium/ střední odborná

Věk:

Pohlaví: žena / muž / jiné

1. Požil/a jste někdy alkoholický nápoj?

- a. Ano
- b. Jen jsem ochutnala, ale nepiji ho
- c. Ne *

*můžete přeskočit na 8. otázku

2. Jakou formu alkoholu požíváte? Zaškrtněte i více možností

- a. Tvrdý alkohol (rum, vodka, koktejly)
- b. Pivo
- c. Víno

3. V kolika letech jste poprvé požil/a alkoholický nápoj?

- a. 12 a méně
- b. 13 až 15
- c. 16 až 17

4. Kdo Vám poprvé nabídl alkohol?

- a. Kamarádi
- b. Rodiče
- c. Sám/sama
- d. Cizí osoba
- e. Jiné.....

5. Při jaké příležitosti požíváte alkohol? Zaškrtněte i více možností

- a. Ve společnosti přátel
- b. Na rodinných oslavách
- c. Sám
- d. Z nudy
- e. Ze stresu
- f. Jiné.....

6. Jak často konzumujete alkohol?

- a. Každý den
- b. Každý druhý den
- c. Pravidelně každý víkend
- d. Příležitostně
- e. Jsem abstinent

7. Jakým způsobem získáváte alkohol ke konzumaci/ k požití? Zaškrtněte i více možností

- a. Kupuji:
  - Diskotéky/bary/kluby
  - Trafiky
  - Supermarkety/hypermarkety
  - Vietnamské večerky/malé prodejny
  - Čerpací stanice

- b. Dostávám:
  - Od rodičů
  - Od kamarádů
  - Jiné.....

8. Jak se k alkoholu staví Vaši rodiče?

- a. Jsou zásadně proti
- b. Tolerují pití alkoholu s mírou
- c. Je jim to jedno
- d. Neví o tom

9. Co pro vás alkohol znamená? Zaškrtněte i více možností

- a. Příjemné uvolnění a odreagování
- b. Zdroj nepříjemných stavů a situací
- c. Zapomenout na osobní problémy
- d. Být moderní a stylový
- e. Nic
- f. Jiné.....

10. Byl/a jste dostatečně informován/a o rizicích spojených s konzumací alkoholu? Zaškrtněte i více možností

- a. Ano, od rodičů
- b. Ano, od kamarádů
- c. Ano, ve škole při preventivních aktivitách
- d. Ano, na internetu
- e. Jiné.....
- f. Nevím o žádných

Příloha 2

Dotazník-Konzumace nikotinu

Anonymní dotazník k praktické části bakalářské práce na téma Patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na užívání alkoholu, tabákových a nikotinových výrobků v Českých Budějovicích.

Dotazník obsahuje uzavřené, otevřené i polootevřené otázky. Pokud v otázce nebude napsáno jinak, volte prosím vždy jen jednu z nabízených možností. Děkuji za spolupráci. Michaela Seimlová

Škola: základní/ gymnázium/ střední odborná

Věk:

Pohlaví: žena / muž / jiné

1. Užíváte tabák/nikotin?

- a. Ano
- b. Zkusil/a jsem, ale neužívám
- c. Ne*

*můžete přeskočit na 8. otázku

2. Jakou formu nikotinu užíváte? Zaškrtněte i více možností

- a. cigarety
- b. vapovací zařízení
- c. nikotinové sáčky – pytle, puky, lify
- d. nahřívací tabák – IQOS, Glo, Lil SOLID

3. V kolika letech jste užil/a poprvé nikotin?

- a. 12 a méně
- b. 13 až 15
- c. 16 až 17

4. Kdo Vám poprvé nabídl tabák/nikotinový výrobek?

- a. Kamarádi
- b. Rodiče
- c. Sám/sama
- d. Cizí osoba
- e. Jiné.....

5. Při jaké příležitosti užíváte tabák/nikotinový výrobek? Zaškrtněte i více možností

- a. Ve společnosti přátel
- b. Na rodinných oslavách
- c. Z nudy
- d. Ze stresu
- e. Jiné.....

6. Jak často užíváte nikotin?

- a. Každý den
- b. Každý druhý den
- c. Pravidelně každý víkend
- d. Příležitostně
- e. Nejsem uživatel nikotinu

7. Jakým způsobem získáváte tabák/nikotinové produkty k užití? Zaškrtněte i více možností

- c. Kupuji:
  - Diskotéky/bary/kluby

- Trafiky
- Supermarkety/hypermarkety
- Vietnamské večerky/malé prodejny
- Čerpací stanice

d. Dostávám:

- Od rodičů
- Od kamarádů
- Jiné.....

8. Jak se k užívání nikotinu staví Vaši rodiče?

- a. Jsou zásadně proti
- b. Tolerují užívání nikotinu s mírou
- c. Je jim to jedno
- d. Neví o tom

9. Co pro vás užívání nikotinu znamená? Zaškrtněte i více možností

- g. Příjemné uvolnění a odreagování
- h. Zdroj nepříjemných stavů a situací
- i. Zapomenout na osobní problémy
- j. Být moderní a stylový
- k. Nic
- l. Jiné.....

10. Byl/a jste dostatečně informován/a o rizicích spojených s užíváním nikotinu? Zaškrtněte i více možností

- a. Ano, od rodičů
- b. Ano, od kamarádů
- c. Ano, ve škole při preventivních aktivitách
- d. Ano, na internetu
- e. Jiné.....
- f. Nevím o žádných